güzel atlar ülkesi

akgün akova

bu, bir
deneme-yanılma
yanılma-deneme
kitabıdır

güzel atlar ülkesi akgün akova

2.BASKI

Çınar Yayınları Deneme
Güzel Atlar Ülkesi / Akgün Akova

ISBN 975 - 348 - 088- 1
1. Basım İstanbul, Ekim 1996
2. Basım İstanbul, Mart 1997

Sanat Yönetmeni : *Cem Günübek*
Kapak Tasarımı : *Akgün Akova*
Fotoğraf : *Faruk Aydemir*
İllüstrasyon : *Turhan Dertli*
Baskı : *Özal Matbaası*

© Çınar Yayınları, 1996
Tüm yayın hakları saklıdır.

Çınar Yayınları, Rıfat Ilgaz Kültür Merkezi
Küçükparmakkapı sokak No: 23
80060 Beyoğlu/İstanbul
Telefon 0.212 293 23 98 - 99
Fax 0.212 293 28 96

Güzel Atlar Ülkesi

Akgün Akova

çınar

İçindekiler

bu kitap

gerçeğin düş gördüğü,

düşün de gerçeği gördüğü

yerlerde

yazılmıştır

Kaplumbağalı Yazılar

Kaplumbağa*

Tufan suları çekildiğinde Oaxaca Vadisi bir bataklık halindeydi. Bir avuç çamur canlanıp yürümeye başladı. Kaplumbağa çok, çok yavaş yürüyordu. Başı ileri doğru uzanmış, gözleri kocaman açılmış halde gidiyor, güneşin yeniden canlandırdığı dünyayı gezip görüyordu.

Çok pis kokan bir yerde kaplumbağa ceset yiyen akbabayı gördü. "Beni göğe götür," dedi. "Tanrı ile tanışmak istiyorum."

Akbaba onu, bu isteğini pek çok kez yinelemek zorunda bıraktı. Cesetler pek tatlıydı. Kaplumbağa yakarmak için kafasını çıkardı, sonra kokuya dayanamayarak kabuğunun içine çekti.

"Senin kanatların var, götür beni " diye yalvardı.

Onun ısrarından sıkılan akbaba koca kara kanatlarını açıp, sırtında kaplumbağayla havalandı. Bulutların içinden uçtular, kafası içeri çekik kaplumbağa yakındı: "Ne kadar iğrenç kokuyorsun ! "

Akbaba duymamış gibi yaptı.

"Tam bir çürüme kokusu!" diye yineledi kaplumbağa.

Bunu yineleyip duruyordu ki, sonunda sabrı tükenen o çirkin kuş birden eğildi, onu yere attı.

Tanrı gökyüzünden gelerek parçaları birleştirdi.

Ek yerleri kabukta görülür.

* *EDUARDO GALEANO'nun "YARATILIŞ - ATEŞ ANILARI 1" adlı kitabından, CAN YAYINLARI, 1994, Türkçesi: Zülal Kılıç*

Aydın ve Kaplumbağa

"Susmayı bilenindir en haklı neden, varsa
Bir barış şarkısıdır hıçkıran şarkılarsa"

EUGENIO MONTALE

Montale'in yukarıdaki dizesini her okuyuşumda, aklıma kaplumbağaların gelmesinin nedenini bir türlü anlayabilmiş değilim. Doğanın bu sessiz canlılarının suskunluğu, bende onların büyük sabırlarının bir gün sona ereceği ve bir söz patlaması yapacakları duygusu uyandırmıştır. Kaplumbağalar yitip giden çayırlara, kirlenen denizlere, balıkçı ağlarına ve yavaşlıkları nedeniyle karşılaştıkları tüm tehlikelere rağmen, varolmanın kapı kolunu ellerinden bırakmadılar. Bu tehlikelere, insanın diğer canlılara uyguladığı şiddetin kaplumbağalara yansıyan yönünü de eklemek gerekiyor. Geçtiğimiz günlerde, Meclis gündemine de giren, ormanları kuyruğuna benzin döktükleri kedilerle yakan

insanoğlu, ağaçların suskunluğunu onları aleve boğarak ödetirken; kaplumbağalar da "YANGINDA İLK KURTARILACAKLAR" listesinde yer almadıkları için birer "kararmış kabuk" olarak bu şiddetin izdüşümünde kaldılar.

Birkaç yıl önce, Toros Dağları'nı aşarken, asfaltın üzerinde ezilmiş kaplumbağaları ve arabalardan atılmış teneke kola kutularını yanyana gördüm. Günümüz insanının kurduğu "yeni dünya", diğer canlılar için acımasız olduğu kadar aşağılayıcıydı da. Çocukluklarında kedilerin kuyruğuna teneke bağlayan insanlar, büyüdüklerinde de bellerine ip bağladıkları kedilerle balkonlardaki halıları çalıyor, kuyruklarından tutuşturdukları başka kedilerle de ormanları yakıyorlardı. Tenekeler, kedilerin kuyruklarından çıkarılmış; arabaların ezdikleri kaplumbağaların kırık kabuklarının yanına fırlatılmışlardı. Kaplumbağalar sessizliklerinin ve yavaşlıklarının bedelini, çoğu kez ölümle tanışarak ödüyorlardı.

Toroslar'dan Çukurova'ya indiğimizde, bizi ellerinde taşlarla çocuklar karşılıyor. Bu çocuklardan biri, büyüdüğünde sözcükleri önüne katıp, dünya edebiyatına bir Çukurova coğrafyası sözlüğü armağan edecektir. Bu coğrafya sözlüğünde, kaplumbağalarla ilgili bir "hayat bilgisi" anısı da vardır

"...Bir keresinde köyün çocuklarıyla bir kaplumbağayı taşla öldürmüştük. Kabuğu kırılınca, her tarafa kan sıçradı. Bu olay beni çok etkilemişti. Çok dikkatli bakarsanız, bu olayı birçok hikayemde anlattığımı görürsünüz."

Bu çocuk, o zamanki adıyla Kemal Sadık Gökçeli, bugünkü adıyla YAŞAR KEMAL'dir. Aynı çocuk, öldürülenlerin yalnızca kaplumbağalar olmadığını bize anlatmak için anıların puslu sabahlarına geri döner

"...Babam ben dört buçuk yaşındayken öldürüldü. Koruyucuları vardı. Daha sonra o koruyuculardan biri de polis tarafından öldürüldü. Bu olaydan o kadar çok etkilendim ki, doğaçlama türkü söylemeye başladım."

Babası öldürülünce türkü söylemeye başlayan çocuk, "suçlu adayı" olarak çıkarıldığı Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin kapısında, yine türkülerden söz edecek, ülkesinde olanlardan bağrı yanan bir aydın tavrıyla, *"Elbette yan tutuyorum. Benim için dünya bin çiçekli bir kültür bahçesidir. Bütün kültürler tarih boyunca birbirlerini beslemişler, aşılamışlar, böylece dünyamız zenginleşmiş, güzelleşmiş. Bir kültürün dünyadan yok olması, bir rengin, ayrı bir ışığın, ayrı bir kaynağın dünyadan yok olmasıdır. Ben kültürümün yanında olduğum kadar, şu bin çiçekli kültür bahçesinin her çiçeğinin de yanındayım. Anadolu dünyayı güzel kültür çiçekleriyle, güzel ışıklarla doldurmuş bir çiçekler mozayiği olmuştur her zaman. Bugün de öyle olsun istiyorum. Toprağımızın kültürü üstüne titremeliyiz. Bugünkü mozayik yine dünyaya güzel ışıklar salarak, dünyamızı güzel çiçeklerle zenginleştirebilir. İşte ben bundan yanayım. Anlayan anlar, anlamayanlara da Allah selamet versin. Sonunda utku insanlığındır: İnsanın büyük macerasına karşı çıkanlar da insanlığın kahrı gazabına uğrayacaklardır"* diye yazacaktır. Yaşar Kemal yanlış kullanılan demokrasinin nelere yol açacağını bilen biri olarak, şunları da ekler: *"...Bizim onurumuzu kurtaracak Alman işçileri gibi bilinçli işçilerimiz de yok. Bizim, bu başımızdaki demokrasi adı altındaki zulüm, işkence, insanlığı aşağılayan düzene karşı savaşacak Thomas Mann'ımız da yok. Bizim bir Freud'umuz, bir Frank'ımız, Dr.Nissen'imiz, Einstein'ımız da yok. Bizim insanlık karşısında onurumuzu, kültürümüzü kurtaracak hiçbir şeyimiz, yok demeye dilim varmıyor ya, yok."*

İlhan Selçuk, "aydın"ın tanımını şöyle yapar *...Aydının çeşitli tanımları var; ama sanıyorum ki en kısa yoldan şöyle vurgulanabilir Aydın, insanlığın evrensel değerlerini, uygarlığın son verilerini kendi ülkesinde gerektiğinde kendi halkına karşı da savunabilen kişidir."*

İşte, günümüzde ülkemizin aydınlarının bir bölümü, "entel" sıfatıyla hava boşluğu olmaktan öteye gidemezken, Yaşar Kemal

ulusallık yerine evrenselliği savunarak, iletişim araçları ve basın tarafından körleştirilen bir toplumun karşısına ters yöne bakan bir dürbün gibi çıkıyor, tıpkı İlhan Selçuk'un "aydın" tanımındaki gibi...

Oysa, ülkemizde aydın, "kaplumbağagiller"in bir üyesi gibi hareket ediyor. Haksızlıklara karşı çıkıp, doğruyu yaşama hakkı adına savunmak yerine, pasifize oluyor, kabuğuna çekiliyor. Sanıyor ki, kabuğunun içinde güvencededir, oysa sert bir tekme bile parçalayabilir onu. Tıpkı bir kaplumbağa gibi, yavaş hareket ediyor. Gideceği yere ulaştığında, iş işten geçmiştir; ağaçlar köklerinden sökülmüş, dereler kurutulmuş, denizler zehirlenmiştir. Aydının şaşkınlığı da burada başlar, o "oraya" varmıştır; varmıştır ama, "okurları" nerededir ?!! Birileri tutup onu ters çevirdiğinde, ne kadar debelenirse debelensin, kendi başına eski haline dönemez; yıkıldığı yerde birileri tarafından yeniden ayağa kaldırılmayı umar, eğrildiği yerde birileri gelsin de onu düzeltsin diye bekler. Ve en önemlisi, suskunluğu erdem sayar, sesini pek çıkarmaz. Bunun gerçek kaynağı, korkaklığıdır. Montale'in *"Susmayı bilenindir en haklı neden, varsa"* deyişi, aydınlar için geçerli değildir. Hele hele, çocukluklarından başlayarak, insanlara her durumda susmalarının en iyi çözüm olduğu öğretilen bir toplumda suskunluk, hiçbir zaman barış şarkılarına dönüşmez.

Barış şarkılarıysa, çoktan dağarcıklardan çıkartıldı.

Yerlerini, ceplerindeki paraları şıngırdatan insanların eşlik ettiği "köşeyi dönüş" şarkıları aldı !

Kaplumbağa Terbiyecisi

Kaplumbağa, ancak kafasını çıkardığında yürür.

Kore Atasözü

Mezarlığa giderken, cenaze arabasının lastiğinin patlaması yüzünden, gömme işlemi akşam alacasına kalmış, yaşlıların bir kısmı mezarlığa gidemeden geri dönmüşlerdi. Yurt dışında ölen akrabamızın, sirklerde hayvan terbiyeciliği yaptığı söyleniyordu. Aslan kafeslerinde yaptığı gösteriler dışında, böceklere ve tuhaf yaratıklara da hükmettiğini anlatmışlardı. Bunların arasında, karadul örümcekleri, Güney Amerika'nın o ışıldak derili yılanı anakonda, karıncayiyenler, rakunlar, siyam balıkları ve akbabalar da vardı. Cenazesini Türkiye'ye getiren arkadaşlarından biri, son zamanlarında kaplumbağaları eğitmek için uğraştığını, onların yüzyılı geçen yaşamlarının gizini aradığını söylemiş; ölümünün de beklenmedik bir şekilde olduğundan, be-

deninin her yanında kaplumbağa kabuğuna benzeyen çizgiler oluştuğundan söz etmişti.

Mezarlık işçileri, mezarlıkta şimdiye kadar görmedikleri kadar çok kaplumbağayı bugün bir arada gördüklerini, akrabamızın mezarını kazarken de, değişik renklerde bağa kırıkları bulduklarını anlattılar. Postmodern öykülere benzeyen bu ölümün defterini küreklerle toprak atarak kapatmaya çalıştık. Birtakım ıvır zıvır işler, kalabalığın en genci olan bana kaldı. Herkes mezarlığı terkettikten çok sonra işleri bitirdim ve gönül rahatlığıyla yüzlerce dönümlük mezarlığın kapısına doğru yürümeye başladım. Mezartaşlarının birinin üzerinde, *"Şiirde kaybeden, düzyazıda kazanır "* yazıyordu. Karanlık, güneşi tokatlayarak uzayın derinliklerine geri gönderiyor, diğer mezartaşlarının üzerindeki yazıları okumamı güçleştiriyordu.

Kapıya ulaşmak üzereyken, yanından geçtiğim bir mezardan bir taş parçasının yere düştüğü zaman çıkardığı sese benzeyen bir ses duydum. Tedirgin olmuştum. Çakmağımı yaktım. Sarıklı bir mezartaşının altında, ters dönmüş olarak yatan kaplumbağayı gördüm. Kırık kabuğundan, yüksek bir yerden düştüğü anlaşılıyordu, ama çevrede dibinde yattığı mezartaşından başka bir yükselti yoktu. Onu düzeltmek için eğildiğimde, bir şeyler söylemek istercesine ağzını açıp kapadı. Ölürken, katilini söylemeye çalışan bir kurbana benziyordu. Kaplumbağaların, sümüklüböceklerin ve salyangozların konuşamadıklarını biliyordum. Ama yurtdışına ihraç edilmek üzere toplanan binlerce salyangozun, içinde kaynar su bulunan koca kazanlara atıldıklarında, haşlanırken tiz sesli bir ölüm korosu oluşturduklarını da işitmiştim. Karanlık ve kaplumbağa birbirine karışıyordu. Hızlı hızlı yürüyerek mezarlıktan çıktım.

Eve vardığımda, giriş kapısının üzerinde, biraz önce oradan geçmiş bulunan bir sümüklüböceğin bıraktığı fosforlu izi gördüm. Bıraktığı uyarı mesajını o anda farkedemedim, bulutların ayı örttüğü gecelerde kafamın çok hızlı çalıştığı söylenemez.

Anahtarı çevirip içeri girdiğimde, eşyaların garip bir biçimde eskimiş olduğunu farkettim. Aynanın sırı dökülmüş, koltukların kaplamaları çuvalımsı kumaşlara dönüşmüş, perdeleri neredeyse on yıllık bir toz kaplamıştı. Masanın üzerindeki çocukluk resmimin yerini, bana benzeyen beyaz saçlı ve sakallı bir adamın görüntüsü almıştı. Yaşlılığımın resmini görüyordum sanki. O anda, odanın geceye kaçmış bir köşesinden çıkıp bana doğru yaklaşan başka bir adam, beni korku tünellerinin kapılarına kadar getirdi. Sert bir sesle, *"Abdullah'ın hesabını vereceksin !"* dedi. *"Onu sen öldürdün. Şimdi benimle gel, katil !"* Abdullah'ın kim olduğunu bile bilmediğim halde, onu nasıl öldürmüş olabilirdim ? Tutuk bir sesle, *"Abdullah'ı ben öldürmedim"* diyebildim. Oysa, kertenkele bakışlı adam, belinden askeri müzelerde gördüklerime benzeyen uzun bir kılıç çıkarmış, başımın üstünde sallamaya başlamıştı bile. Kapının önünde bizi bekleyen, dımtıs model bir Wolksvagene bindik. Dikiz aynasına, içi boş küçük bir bağa asılmıştı. Sürücü koltuğunda oturan adamın kafasında, kaska benzeyen bir başlık vardı. Onu önce asker sandım, ama yolumuzun üzerindeki arabaların ışıkları içeriye dolunca kask sandığım nesnenin orta büyüklükte bir kaplumbağa kabuğu olduğunu anladım. Sarhoşlar hariç herkesin, geceyi yalnız bırakmak için atardamarlarından sessizce çekildiği sokaklardan geçtik. Yüreğim ışıksızlığın ormanına dağılıyordu. Bahçesi demir parmaklıklarla çevrili büyük bir yapının önünde indik. İçeriye girip, duvarlarından sıcak suların sızdığı, gözlerini el fenerimizin ışığından kaçırmaya çalışan dolambaçlı odalardan geçtik. Birden gündüzün geceyi yediği bir yere geldik, ışığın ağzından yıldızlar dökülüyordu. Geniş, çok geniş bir odaydı burası. Ve kırmızı elbiseli, sakallı bir adam hafifçe eğilmiş, yerdeki kaplumbağalara bakıyordu. Arkasında birleştirdiği ellerinde, bir ney tutuyordu. - Hangi neyzendi kaplumbağaların ney sesine sevdalı olduğunu söyleyen ? - Kaplumbağalar, kabuklarından kafalarını çıkarmış, yerdeki marul parçalarıyla karınlarını doyuruyorlardı. Adamın sırtında, beni getiren sürücünün başın-

dakine benzeyen bir nesne vardı. Boynunda da, tahta bir kıskaç asılıydı. Gözlerini kaplumbağalardan ayırmadan sordu:*" Bu adamı niye getirdiniz ?"*

Beni sürükleyen adam, *"Abdullah'ı öldüren adam bu, efendim! Emir verin, kabuklayalım!"* diye yanıtladı. "Kabuklama"yı duyunca, dudağım uçukladı. Ağzımı açacak oldum, sesim boğazımın bir köşesine gizlendiği için çıkmadı. Kaplumbağalar dikkatle bana baktılar. İçlerinden biri, kırmızılı adama doğru başını kaldırdı. Gözgöze geldiler. Kırmızılı adam, bir söz duymuş gibi, *"Abdullah'ı öldüren kişi bu değilmiş!"* dedi. *"Yanlış adam getirmişsiniz !"* Yanımdaki, ezik büzük olmuştu. Kırmızı elbiseli adam, bana *"Kimsin? Ne yaparsın?"* diye sordu.*"Şairim, şiir yazarım"* dedim kısık bir sesle, ney de dalga geçer gibi benim sesimi taklit etti. Adam, *"Şiir nedir?"* diye sordu bu kez. *"Gerçekle düşün birbirine karıştığı yer, denizle bulutun ufukta buluşması gibi."* dedim. *"Seninle aynı işi yapıyoruz o zaman ! Sen gerçekle düşü birbirine karıştırıyorsun, ben de düşle gerçeği. Sen, ses ile sessizliği arıyorsun, ben de sessizlik ile sesi. İşte, kaplumbağaların gizi de bu"* diye söylendi kırmızılı adam. Kaplumbağalardan biri, *"Bize, içinde bizden söz edilen bir şiir okusun"* dedi.

Caretta caretta
Bir tür deniz kaplumbağası.
Sürekli sessiz ve hüzünlü.
Ben düzerken bu şiiri kadınım için,
o, varolma savaşında, Dalyan'da.
Vinçler büyük, yumurtaları küçük.
Yasa bu, yutar küçük balığı büyük olan.
Ve hüzünle seyreder caretta carettalar
kıyıdaki inşaatları,
sonra yavaşca kaybolup Akdeniz mavisinde,
girerler ansiklopedilere.
Akdeniz, onlarsız hüzündeniz.

diye biten "Ağzında Girit Yasemini" adlı şiirimi okudum. Korku, insana aşk şiirlerini bile yüksek sesle okutuyor !

Kaplumbağalar, başlarını ne anlama geldiğini anlamadığım bir şekilde salladılar. İçimin otları titredi. Kırmızılı adam, *"Gidebilirsin"* dedi, *"Buradan çıktığında, gizlendiği yerde Osman Hamdi'yi bul. Yanımıza başka kaplumbağalar da eklesin! Gitgide azalıyoruz "* Osman Hamdi'nin kim olduğunu, nerde gizlendiğini sormaya fırsat bulamadan, kendimi yine dolambaçlı koridorlarda buldum. Koridorların sonuna varıp, gün ışığına çıktığımda, çıktığım deliğin yırtık bir tuvale benzediğini gördüm. Üstüm başım, rengarenk boya lekeleri ile dolmuştu. Sanki bir resmin içinden çıkmıştım. Elimde, nereden bulduğumu, neden aldığımı anımsamadığım bir yavru kaplumbağa tutuyordum ve adının *"Şiir "* olduğunu söylüyordu.

Bu düşü gördüğüm gecenin sabahı, okuduğum gazetenin borsa ve döviz haberleriyle dolu ekonomi sayfasında, bir bankanın ressam Osman Hamdi Bey'in "Kaplumbağa Terbiyecisi adlı tablosunu, yüksek bir bedelle satın aldığını okudum. Resimde, kırmızılı adamı gördüm ve birkaç yıl önce Eskihisar'daki Osman Hamdi Bey'in Köşkü'nü gezerken, Sennur Sezer'in onun hakkında, *"Sırtındaki o tas gibi şeyle, kendisi de kaplumbağaya ne kadar benziyor!"* dediğini anımsadım.

Aynı gazetenin bir köşesinde, küçük harflerle basılan başka bir haberde ise, son günlerde Marmara Denizi'nde, balıkçıların ağlarına kara kaplumbağalarının takıldığı yazıyordu. Yaşlı bir balıkçı, kaplumbağaların geceleri Gebze'nin Eskihisar köyünde Osman Hamdi Bey'in mezarının bulunduğu tepeden deniz kıyısına indiklerini ve kendilerini sulara bıraktıklarını söylemiş, birkaç gece tepeye çıkılmış, ama hiçbir kaplumbağaya rastlanmamıştı.

Yaşam bir tavşan hızıyla orayı terketmişti.

Biz de, kendimizi bankaların, döviz tevdiat hesaplarının ve para kasalarının içinde hapsetmiş, en güzel düşlerimizi yitirmiştik.

Su Düşünürü

Uyuşuk bir kaplumbağa gündoğumunu yakalayamaz.

Jamaika Atasözü

Büyük yangın sonrası, Kadıköy'de "elli yıllık" gençliği bir elektrik kontağı yüzünden karbon kağıdına dönen Gençlik Kitabevi'ne uğradım. Yangının şoku tam olarak atlatılamamıştı. Yeniden yapılan raflara kitapları yeniden diziyorlardı. Aldığım kitapların parasını ödemek için kasanın önüne geldiğimde, kasanın hemen yanındaki akvaryumda onu gördüm. Kara kaplumbağalarınınkine oranla çok açık renkli bir derisi ve bağası vardı. İri olmasına rağmen, tıpkı yangın öncesinde gördüğüm gibi, sinirli sinirli yüzüyordu. Merak içinde, kasadaki kıza kaplumbağanın herşeyi kül eden kağıt dilli yangından nasıl kurtulduğunu sordum. Kız, yangında suyun bir kısmının buharlaştığını ama kalın olan akvaryum camının kırılmadığını, kaplumbağanın yüksek

ısıdan ve alevlerin yakıcı ışığından korunmak için akvaryumdaki kumu kazıp içine kendini gömerek gizlendiğini söyledi. Yani Dostoyevski'lerin, Montaigne'lerin, Halide Edip'lerin, Yakup Kadri'lerin, Twain'lerin, Kafka'ların, Cansever'lerin, Berk'lerin kül olduğu günden Gençlik Kitabevi'nin kaplumbağası korku içinde de olsa kurtulmuştu. Oysa insanlar kitapların nasıl yandıklarını çok önceden onlara çaktıkları kibritlerden, döktükleri benzinlerden öğrenmişlerdi.

Şimdi, Gençlik Kitabevi yangınında, yazarı kendisine bacak yapmadığı için bulunduğu raftan aşağı atlayıp dışarı kaçamayan ve içinde okyanuslar olduğu halde kül olan kitaplardan birinin serin sularına kendimizi bırakalım. İngiltere'de, bir kıyı kasabası olan Polperro'dayız. Gece, gelgit, ay, burundaki deniz feneri ve rüzgar var yanımızda. Birisi kadın, iki kişi, gecenin karanlığında ses çıkarmamaya özen göstererek bir kamyonetin arka kapağını açıyorlar. Kamyonetten kaydırdıkları sandıkların içindeki iri yaratıkların denize düşerken çıkardıkları gürültü dalgaların arasında yitip gidiyor. Bu yaratıklar, üç kocaman deniz kaplumbağasından başka bir şey değildir. Bulunduğumuz yer ise, Russell Hoban'ın "Kaplumbağa Güncesi" adlı kitabının yosun kokulu sayfalarının arası. Bir kitapçıda çalışan ve *"Paddington istasyonunda metro peronundaki güvercinlerin trene bindiklerini ve nereye gitmek istemediklerini çok iyi bildiklerinden kapılar kapanmadan yeniden indiklerini "* bilen William G. ile hayvanat bahçelerini *"yargılanmadan hüküm giyen hayvanların hapishanesi"* olarak nitelendiren çocuk kitapları yazar-çizeri küçük çılgın Neaera H., birbirlerinden habersiz aynı düşü kurmaktadırlar. Rastlantı yerini bulduğunda, hayvanat bahçesindeki su kaplumbağalarını denize bırakmak için elele verirler. Ne var ki, metropolde "akvaryum yalnızlığı" hastalığına yakalanan diğer insanlar gibi, kaplumbağaların sulara karışmalarının kendi içlerindeki boşluğa yer değiştirtmediğini görürler. Yazımızın burasında, özgürlük harekatı öncesi Hayvanat Bahçesinde do-

laşan William G.nin peşine takılıp, bir yankesici hüneriyle hafifçe ona çarpalım ve cebinden kaldırdığımız güncesini maymun kafeslerinin arkasındaki gölgelikte okumaya başlayalım

...Beslenme alanları Brezilya'nın kıyı boyları olan bazı yeşil kaplumbağalar var. Çiftleşip yumurtalarını Ascension adasına bırakabilmek için 2000 kilometreden uzağa yüzüyorlar. Atlantik okyanusunun, Afrika yolunun yarısını aşıyorlar. Ascension adasının boyu topu topu yedi-sekiz kilometre. Adayı nasıl bulduklarını kimse bilmiyor. Akvaryumdaki kaplumbağaların ikisi yeşil kaplumbağa, biri büyük, biri küçük. Tabela, Chelonia mydas, yani yeşil kaplumbağa, kaplumbağa çorbasının temel maddesidir diyordu. İş ona kalırsa ben de William G. çorbasının temel maddesiyim. Herkes kendi çorbasının temel maddesi. Londra gibi büyük kentte, ortalıkta dolaşan bir sürü çorba var.

Kaplumbağalar Ascension adasını nasıl buluyorlar? Denizde köpekbalıkları da var. Kaplumbağalardan bazıları köpekbalıklarına yem oluyor. Kaplumbağalar köpekbalıklarını bilirler mi? O 2000 kilometreyi yüzerken köpekbalıklarını düşünürler mi? Yeşil kaplumbağalar, köpekbalıkları orada bulunmadığı sürece köpekbalığını düşünmeyen bir kafaya sahip olsalar gerek. Köpekbalığını düşüne düşüne 2000 kilometre yüzeceklerine inanamıyorum. Deniz kaplumbağaları, kara kaplumbağaları gibi kabuklarının içine kapanamazlar. Onların kabukları daracık kemik kazaklardır ve yüzgeçleri hep dışarıda kalır. Bir köpekbalığı yaklaşacak olursa dua etmekten başka birşey yapamazlar.

Tam tamına bir su düşünürü, bir deniz dervişi olan su kaplumbağalarını eksen alırken, gerçekte çağımızın insanının yalnızlık rapsodisini de çalıyor kitap. Hırkasının cebinde Karayipli bir çakıltaşı taşıyan William G.nin" *bu dünyada, artık onları görmeyen kişiler tarafından merak edilen bir sürü insan vardır herhalde*" deyişi, bu yalnızlık rapsodisinin notalarından yalnızca birisi. Ama biliyorsunuz, "metropol yalnızları" bayram ve yıllık tatillerinde içlerine bindikleri birtakım metal parçalarıyla (!) deniz

kıyılarını işgal etmeye gidiyor ve geride göğe sinen gürültü demetleri, bidonlara sığmayan çöp yığınları, tükürük, yemek artığı ve spermlere bulalı peçeteler bırakıyorlar. Başka neler bıraktıklarını *"Akdeniz Ölümü Kokluyor"* başlıklı bilimsel bir yazıdan okuyalım

"...Sadece deniz motoru çarptığı için ölen kaplumbağa sayısı bile insanı dehşet içinde bırakmaya yetiyor. Geçen yaz Yunanistan'ın Zakinthos Adası'ndaki Lagana Körfezi'nde dokuz deniz kaplumbağası motorların kurbanı olmuş. Türkiye'deki durum kesinlikle daha da beter. Kumsalların turistler tarafından işgal edilmesi, kumun altındaki kaplumbağa yumurtalarının sıkışmasına neden oluyor, güneş tenteleri ise embriyoların gelişmesini engelliyor. Kıyılardaki eğlence merkezleri ve diskoteklerin gece yaydığı ışık ise tam bir trajedinin yaşanmasına neden oluyor; gece yumurtadan çıkan yavru kaplumbağalar en yakın ışık kaynağına yöneliyorlar. Bu ışık kaynağı milyonlarca yıl boyunca ay ve yıldızların denizdeki olağanüstü güzellikteki yansıması olmuştu. Kıyılara inşa edilen diskotekler, tabiatın bu kusursuz güzellikteki mekanizmasını altüst etti ve zavallı yavruların çoğunun hiçbir zaman denize ulaşamamasına neden oldu. "

Yeniden Kadıköy'e, Gençlik Kitabevi'ne dönmem gerekiyor. Kasanın yanındaki akvaryuma bakarken, paranın üstünü almayı unuttuğumun farkına varıyorum. Kasada duran kız, gülümseyerek parayı veriyor. Ona kaplumbağanın adının olup olmadığını soruyorum. Bir an kararsızlık geçiriyor. Sonra tedirgin bir şekilde çevresine bakarak, yüzünü benimkine yaklaştırıyor ve kısık bir sesle, *"Onun adı, Celâl !"* diyor. Kitabevinde çalışanların, yaşlı kaplumbağaya kitabevi sahibinin adını takmaları gözlerimde palyaçolar dolaştırıyor. Akvaryumun önüne eğilip Celal'e yakından bakıyorum. Başını sudan çıkarıp bana birşeyler söylüyor. Kulaklarıma inanamıyorum. *"Bay Şair!"* diyor, *"Sizin kaplumbağalarla ilgili yazılar yazdığınızı sualtı örgütleri aracı-*

lığıyla öğrendim. Duyduğuma göre ilerde çiçekler, kuşlar ve inciler hakkında da yazacakmışsınız. Bir de gece hakkında. Size "beyaz öldü demesinler diye, yakasına takılmış geceyle dolaşan" bir şairin kitabından söz edeceğim. Seyhan Erözçelik'in "Yeis ile Tabanca" adlı kitabının 62. sayfasını açınız. Biliyorsunuz, 62'den çok tavşan yaptınız siz çocukken. Lafonten de tuttu bizi tavşanla yarıştırdı. Neyse, orada "Tarih ve Kaplumbağalar" adlı bir şiir var. Kitabı kitapçılarda aramayın, çünkü yazarı, medyanın kirli dolaşım yollarına girmesin diye onu tezgah altı etti. Şiiri okuyun ve ve inci avcılarını anımsayın. Beni anımsayın.

Kafam allak bullak kitabevinden çıkarken, çalışanlar raflara Orhan Pamuk'un Kara Kitap'ının yeni baskısını diziyorlardı. İnci avcılarını anımsamadan önce, Kara Kitap'ın kahramanlarından birinin adının da Celal olduğunu anımsadım. Pamuk'un yollarda yıllarca bir "kaplumbağa" ile dolaştığı da aklıma geldi. Onunla ilk karşılaşmamızda da o kırmızı Wolksvagen'i kullanıyordu. *"Hoş rastlantılar bunlar!"* dedim içimden. Sokağa çıktığımda, esmer, gözlüklü bir adama çarptım. Elinden düşürdüğü kitabı, özür dileyerek yerden alırken kitabın bir sözlük olduğunun farkına vardım. Hulki Aktunç'un *"Büyük Argo Sözlüğü"*ydü bu. Yere düştüğünde açılan sayfada bazı satırlarının altı kırmızı kalemle çizilmişti ASFALT BİTİ - Küçük otomobil, klasik Wolksvagen. O gün başıma birşeylerin geleceğini artık anlamıştım. Akşamüstü karşıdan karşıya geçerken, beyaz bir Wolksvagen çarpıp yazı yazdığım sağ kolumu kırmadan önce, karşısında muhabbet kuşlarının, fino köpeklerinin, cennet papağanlarının ve elbette ada tavşanlarıyla küçük Singapur kaplumbağalarının satıldığı bir mağaza bulunan bir pastanede oturdum bu yazıyı yazdım. Yan masada Sunay Akın, etrafına toplanan genç okurlarına edebiyatın tek gerçek kaplumbağasının Franz Kafka olduğunu anlatıyordu. Bense, oturdum bu yazıyı yazdım. Çünkü, uyuşuk bir kaplumbağa günbatımını da yakalayamıyordu.

Tarih ve Kaplumbağalar

Kibriti yaktı ve bıraktı küllüğe.
Küllükte ne varsa yanmaya başladı,
üçken bir havuz, dökülen takvim
çiçekleri kağıtlar, incilerin yuva yaptığı
kırılgan tarih.
Kaplumbağalar mı taşıdı
bırakılan tortuyu ?

Ağızda taşınabilir laleler toplayıp
yürüyor kaplumbağalar.

Anlamıyorum.

SEYHAN ERÖZÇELİK

Yanan Kaplumbağaları Hangi Yağmur Söndürebilir ki?

" Dağlar dağlar
Viran dağlar
Ah yüzüm güler
Kalbim ağlar "

RUMELİ TÜRKÜSÜ

" Zaman beklemez. Çünkü çember yuvarlak değildir.

Makedonyalı yönetmen Milcho Manchevski'nin sinemalarımıza konuk olan 1994 yılı yapımı "Yağmurdan Önce" adlı filminde, yaşlı keşişin genç Kiril'e söylediği sözler bunlar... Sinemada ışıkların sönmesiyle başlayan görsel şiir, Balkanlar'da komşuyu komşuya, akrabayı akrabaya, arkadaşı arkadaşa düşman eden iç savaşın fotoğraf albümünün acıyla dolu sayfalarını açıyor. Kırların artık yağmurla değil, kanla sulandığı Makedonya görüntüleri, insanın barışla savaş arasına çizdiği çizginin ne kadar kolay silinebilir olduğunu gösteriyor bizlere.

"Yağmurdan Önce"nin ilk karelerinde insan yavrularını da görürüz. Büyüdüklerinde barışa kibrit çakacak olan insan yavrularının ateş kırmızısı gözleri, kırların birinci vitesteki çocukları olan kaplumbağalara yönelmiştir. Yakaladıkları iki kaplumbağayı, yumurta tokuşturur gibi birbirlerine yaklaştırmakta ve bağırmaktadırlar: *"Haydi Ninja kaplumbağa! Öldür onu! Öldür onu!"* Ama "insanca" bilmeyen, bilseler bile "öldürmenin" nemene bir şey olduğundan habersiz olan kaplumbağaların yaptıkları tek şey, kafalarını kabuklarının içine biraz daha, biraz daha çekmek olur. Kaplumbağaları "savaştıramayan" çocuklar, hınçlarını kaplumbağayı bir ateş çemberinin içinde bırakarak alırlar. Alevler ters dönmüş kaplumbağanın yaşamını daraltır, daraltır ve küçücük kara bir nokta haline getirir. Kaplumbağalar yağmurların yağacağı günü sabırla beklemeyi bilseler de, zaman onları beklemez. Çünkü ateş çemberleri, meleklerin resimlerinde kafalarında gördüğümüz ışık halkaları gibi yuvarlak değildir. Bildiğim kadarıyla melekler de, savaş alanlarında pek gezinmezler. Yalnızca azrail, not defterine adlarını yazdığı yaralıları defterden tümüyle silmek için dumanlar arasında dolaşır.

Şu günlerde insanlık açısından utanç verici bir iç savaş yaşayan Makedonya'ya -ki dünyanın bu kıyıma seyirci kalması daha da utanç vericidir- yeniden dönmek üzere, bir akşamüstü, İstanbul'da evin birine konuk olalım. Uçurtmaları Vurmayanlar Derneği Başkanı Feride Çiçekoğlu, mutfakta yemek yaparken, küçük kızının yan odadan gelen sesini duyar: *"Hey ! Donatello...Rafaello...Michalengelo..."* Büyük bir şaşkınlığın ardısıra içini bir mutluluk kaplar. Öyle ya, küçük kızı şimdiden resim sanatının büyük ustalarını tanımakta, onlara bilgi dağarcığını açmaktadır. Çiçekoğlu sevinçle odaya girince, bu adların (!) bir filmden türeyen kaplumbağa çetesinin elemanlarına ait olduğunu öğrenecek; paletler, boyalar, fırçalar gözbebeğinin çöp kutusunda yitip gideceklerdir. İşte, "Yağmurdan Önce"de Makedonyalı çocukların adlarını andıkları Ninja Kaplumbağalar,

Feride Çiçekoğlu'nun kızının söz ettiği kaplumbağalardan başkası değildir. Filmdeki çocukların arkalarında uzanan dağlar ise, Viran Dağlar'dır.

1995 Orhan Kemal Roman Ödülü'nü de Viran Dağlar " adlı kitabıyla Necati Cumalı kazandı. Her ne kadar ödül, seçici kurul üyelerinden Semih Gümüş'ün, *"kendisine danışılmadan ve kurul toplantısı yapılmadan"* ödülü alacak yapıt belirlendiği için kuruldan istifa etmesi, ardından ödül alacak yapıtın karar günü öncesi basına sızdırılması gibi hafiyelik olaylarla sarsıldıysa da, Cumalı *"Ödül şiltini çalıştığım odada, yalnızlığıma ortak olan bir dost hatırası olarak saklayacağım"* diyerek ödülü aldı. Cumalı kitapta, babasından ve Ege Bölgesi'ne yerleşen Makedon göçmenlerden dinlediği anılarla, onların kahramanı Zülfikar Bey'i yeniden canlandırıyor. Günümüzün Makedonya sorununun kökleri, kitapta Paris'te terzilik yapma düşleri kuran Halit'in sözleriyle bir kez daha geleceğin çatı katına tırmanıyor

...Makedonya bölündü. Makedonya, yaşlılardan dinlediğimiz, çocukluğumuzdan bildiğimiz Makedonya değil ! O Makedonya Makedonyalılarındı ! Hristiyanı, Müslümanı, Rumu, Bulgarı, Sırpı, Arnavutu, Osmanlısı Makedonyalıyım demeyi birbirine çok görmezdi. Şimdi bu din ayrılığı çekişmesi, ulusçuluk kavgaları çıktı çıkalı Makedonya'da hava karardı, dostluk, kardeşlik, komşuluk hatırı kalktı, herkes birbirine girdi. Sonunda hepsi bir olup Türk'ü, Müslümanı vuruyor, öldürüyor. Sonu ne bunun? Neye, niçin? Saçma bir kavga bu ! Yanlış bir anlayış. Herkesin anasından babasından öğrendiği dille konuşmasını, türkü söylemesini anlarım, ama kendi diliyle konuşmayanı düşman bilmesini anlamam! Oklar yayından çıktı, bu kavga başladı bir kez. Kolay kolay yatışmaz. Sürer artık. Kimbilir ne kadar sürer ? Yüz yıl mı, iki yüz yıl mı ? Kapışanların akılları kimbilir ne zaman havalandıkları yerden başlarına döner? Sürdükçe kırk yıllık kapı komşularını, sokaklarda bir arada oynayarak büyüyen çocuklarını birbirine düşman eder,

kırdırır. Yalnız Makedonya'da değil bu hastalık, dünyanın her yerinde salgın. Benim aklımın erdiği kadarıyla köksüz, asılsız, saçma bir çekişme bu. İnsan önce insandır. Kendine saygısı olan insanın hemcinsine eş saygıyı duyması gerekir. Dünyaya gelirken Türk ya da Rum olmak elimizde değildi, seçimi yapan biz değiliz, ama hangi anadan babadan dünyaya gelirse gelsin insanın, insan olmasını kendine tanıdığı hakları başkalarına tanıması, başkalarına duyduğu saygının kendine duyulmasını istemesi elindedir. Hiç düşünmüyorlar ki, bugün burada azınlığız diye bizi istemiyorlarsa, yarın İstanbul'da azınlıktır diye Rumları istemeyiz. Batı Anadolu kentleri kasabalarında bin yıldır yaşayan Rumlar var. Bugün burada bizim rahatımız kaçtıysa, şimdiden yarın başımıza ne gelecek diye onların da rahatı kaçmıştır. Böyledir toplum olayları. Bir deli bir taş atar kırk akıllı kuyudan çıkaramaz. Bence Makedonya Makedonyalılarındır. Makedonya'da doğan, dünyaya Makedonya'da gözünü açan, Makedonya'da kalıp kalmayacağına ancak kendisi karar verir. Herkes böyle düşünürse Makedonya'ya barış gelir, eskisi gibi gibi din dil ayırmadan kardeş kardeş yaşanır. Bu ayrılıklar körüklendikçe bu kavganın sonu gelmez. Bak Florina'ya. Yirmi köyünün kiminde Müslümanlar, kiminde Ortodokslar çoğunlukta. Ortodoksların da kimi Bulgar, kimi Rum kilisesine patrikhanesine bağlı. Üçü Bulgarlara, beşi Rumlara, ikisi Sırplara, geri kalan on köyde kiminde Türkler Müslümanlar çoğunlukta, kimi karışık. Nasıl ayırırsın bu iç içe girmiş insanları ? Kumaş ya da konserve kutusu değil ki ayrı ayrı raflara dizesin ? "

Artık *"kuru ekmekle, bozuk paralarla, konserve kutularıyla büyüyen"* bir şairin çocukluğunun merdivenlerinden kayarak bu yazıyı tamamlayabiliriz. Küçük şair, -ki o zaman şiirden miirden habersizdir, dolayısıyla şair mair de sayılamaz ya, neyse ! - ilkokul öğretmeninin verdiği ev ödevini yapmayı unutur. Bu ödev, çeşitli malzemeler kullanarak, kıtalarıyla, denizleriyle, ülkeleriyle bir küre yapmak ve üzerinde Türkiye'yi işaretlemektir. Küçük

şair, ertesi gün okul yolunda arkadaşlarının ellerindeki kağıttan, sukabağından, üstü boyalı plastik toplardan yapılmış "dünya"ları görünce ayılır ama, ödevi yapmak için eve dönmek artık olanaklı değildir. Hemen toprak yolun kenarındaki çayır çimene dalar. Yarım saat sonra, arkadaşları ev ödevlerini öğretmenleri görsün diye gururla sıraların üzerine koyup, yıldızlı pekiyiler alırlarken, öğretmen karşısına dikilince sırasının üzerine sessizce bir kaplumbağa koyar ve onu ters çevirir. Sonra da ikinci bir kaplumbağayı bu kez, düz olarak üstüne yerleştirir. Kaplumbağalar, ne tür bir coğrafi durum oluşturduklarını bilmediklerinden kabuklarına çekilirler. Çıtırdak kızlar kaplumbağaları görünce, küçük çığlıklar atarlarsa da; uyanık oğlanlar kaplumbağaların ayıpçı durumda olduğunu düşünerek alçak sesle kıkırdarlar. Öğretmen de *"Bu ne oğlum? Ne bu? "* diye feryat edince, bizimkisi *"Ev ödevim öğretmenim !"* der zorlukla. *"Bu benim kürem!"* Kaplumbağaların birleştikleri çizgiyi işaret edip, birinin kabuğundaki halkalardan birini gösterir: *"Bu ekvator öğretmenim, bunlar iki parça ! Burası da Türkiye!"* Biraz sonra, yanakları kırmızı kırmızı, öğretmenin emri (!) gereği kaplumbağaları aldığı bahçeye bırakır. Öğretmenin attığı tokatın acısı kısa zamanda geçecektir ama, dersten sonra odasına çağırıp söylediklerini hiç ama hiç unutmayacaktır

"Üzülme oğlum, senin küren sınıfın en güzel küresiydi ! Tokadı yemenin nedeni, o hayvanları onlara sormadan sınıfa getirmendi. Şu anda farkında değilsin ama, dünya senin kaplumbağaların gibi ikiye bölünmüş. Bir tarafta Ruslar, bir tarafta Amerikalılar... Bir tarafta Müslümanlar, bir tarafta Hristiyanlar... Bir tarafta kadınlar, bir tarafta erkekler... Bir tarafta akıllılar, bir tarafta deliler! Sanırım sen hep delileri kendine yakın bulacaksın!"

Kör Kaplumbağanın Görme Sevinci

"Sol gözümün arkasında - ki bu da sağ gözümü üç yaşındayken kaybettiğimden gören tek gözüm - kanamalar oldu, halihazırda, hala şekilleri seçebiliyorum, belli belirsiz, ışığı, renkleri farkedebiliyorum, ama artık nesneleri de yüzleri de açık seçik göremiyorum. Ve dolayısıyla artık ne okuyabiliyor ne de yazabiliyorum. Daha doğrusu, yazabiliyorum, yani elimle sözcükleri çizebiliyor ve halen hemen hemen düzgün bir şekilde yapabiliyorum bunu, ama ne yazdığımı göremiyorum. Ve okumak benim için tümden olanaksızlaştı: satırları, sözcüklerin arasındaki boşlukları görüyorum, ama sözcüklerin kendilerini çıkartamıyorum. Okuma ve yazma yeteneklerimden yoksun olunca da, yazar olarak faaliyet göstermem hiçbir şekilde mümkün değil yazarlık mesleğim tümüyle bitmiş durumda.

...Okuyup yazamamak, bir bakıma bütün varlık nedenimi ortadan kaldırdı: var'dım ve artık yokum gibi bir şey, anlayacağınız. Ancak, bu durumda fazlasıyla yıkılmış olmam gerekirken,

bilemediğim bir nedenle, kendimi oldukça iyi hissediyorum Kaybettiğim şeyi düşündüğümde asla acı duymadım, melankoliye kapıldığım anlar da olmadı."

Bu sözler, 70 yaşındaki Jean Paul Sartre'a ait. Michel Contat'ın 1975'te onunla yaptığı bir konuşmada söylenmiş. Fransız düşünür, her ne kadar görme yeteneğini yitirmesini ahlarla vahlarla karşılamıyorsa da, bir yazarın başına gelebilecek en kötü şeylerden biri, gözlerinin görmemeye başlamış olmasıdır. Yazının, büyülü deniz fenerinden, denizaltı karanlığına dönüştüğü o kör noktaya gelinmeden önce, harflerin önce birbirine karıştığı, sonra yavaşça yitip gittiği günler başlar. Sözler değil ama, gözler ölmektedir. İşi şarkıya vurursak, gözler yalan söylemektedir artık.

Gözleri yalan söylemeye başlayanlardan biri de, Amerikalı şair Elizabeth Goldring. Bilimsel yeniliklerden söz edilen bir yazıda, kısıtlı görme yeteneği olan insanların basit metinleri okuyabilmeleri veya ailelerinin yüzlerini ilk defa görebilmeleri için geliştirilen SLO (Tarayıcı lazer oftalmoskop) adlı bir cihaz anlatılıyor. SLO'da lazer ışığı göz retinasını aydınlatıyor ve retina bir kamera ile gözlemlenebiliyor. SLO bu bölgeyi tek bir lazer ışığı noktasıyla, bir dizi hızlı geçişlerle tarıyor. Bu yöntem, bir görüntünün retina üzerinde ışıklandırılmasına olanak veriyor.

Elizabeth Goldring'in gözleri, şeker hastalığı sonucusunda görme yeteneğini yitirmiş. Goldring SLO'ya baktığında, lazer kullanılarak bir kaplumbağa görüntüsü gözünün retinasına doğrudan düşürülmeye çalışılmış. Monitörde retinanın büyütülmüş görüntüsü belirmiş. Amaç, retinada sağlıklı bir bölge kalıp kalmadığını anlamakmış. Goldring, kaplumbağayı görünce, retinada böyle bir bölümün kaldığı anlaşılmış. Daha sonra, Goldring'in gözüne, SLO aracılığıyla yazılan "güneş" sözcüğü gönderilmiş. Goldring, bu sözcüğü de okumuş. Kaplumbağa "gü-

neş"e kavuşmuş. Goldring, *"Bu, aylardır ilk kez bir sözcük görüşümdü. Bir şair için bu inanılmaz bir duygudur. Görme duygumu yerinde tutabilmek benim için son derece önemli"* demiş.

Şair Goldring'in gözüne aktarılan görüntünün neden bir kaplumbağa resmi olduğu yazıda belirtilmiyor. Düş kurmak yasak değil ya, gelin biz bunu Goldring'in çocukluğunda arayalım

"gölgeniz bir tavşan olsaydı
ne hissedersiniz
küser miydiniz güneşe
kim paylaşmamıştır oysa oyuncaklarını
bir kaplumbağayla çocukken"

Yukarıdaki dizeler, "Karın Denize de Yağması Gibi" adını taşıyan şiirden alınmıştır. Okuduğunuz gibi, Goldring'in göz retinasına yansıtılan kaplumbağa da, "güneş" sözcüğü de bu satırlarda yer kapmış. *"Demek ki, çocukluğunda oyuncaklarını kaplumbağayla paylaştığı için Goldring'in gözlerine kaplumbağa resmi yansıtmışlar!"* diyorsanız özür dilerim, yanılıyorsunuz! Çünkü yukarıdaki dizeler, Goldring'in değil; aramızdan birinin, Suat Kemal Angı'nın. Angı'ya göre çocukluk, *"yatağı zorla değiştirilmiş bir nehir"* dir. Sanırım o da, şiirinden yaptığımız hırsızlığı "çocukluğumuza" verip bizi affedecektir!

Peki, kaplumbağalarla gözler arasında başka ne bağlar kurabiliriz? Yanıt olarak bütün ışıkları söndürelim ve yaşlı Sartre'ın gözlerinin içine düştüğü karanlığa benzer bir karanlığa, bir Dalyan gecesine dalalım. Iztuzu kumsalında, samanyolunun karnından yıldızlar üzerimize düşerken, yumurtadan yeni çıkan küçük caretta carettalar, *"Deniz büyüktür! Deniz büyüktür!"* diye bağıra bağıra, ayışığının açtığı yoldan Akdeniz'in sularına koşuyorlar. Anlıyoruz ki, bu yavruların annesi çok Çehov okumuş! Karnımdan attığımı sanmayın, *"En sevdiğim deniz betimlemesi bir çocuğunkidir: Deniz büyüktür."* diyen adam Anton Çehov değil

mi? İşte o Çehov, kumsalı kaplayan ve gündüzleri üzerlerinde insanlar yattığı için geceleri birbirlerinin ağrıyan sırtlarını ovuşturan şezlong sürüsünün arasından aniden çıkıp bizi korkutuyor. Yavru deniz kaplumbağalarının annesini gördüğünü, hayvanın kendisi gibi gözlüklü olmadığına çok şaşırdığını söylerek, tuzlu gözlerle şunları anlatıyor

"Sahilde bir caretta caretta yumurtluyordu. Gün ışımış olmasına karşın bu hayvanın hala yumurtlamak üzere karada olması bizi şaşırtmıştı. Havanın aydınlık olmasından yararlanarak bir iki fotoğraf çektim. Bu arada hayvanın adeta ağlıyormuş gibi gözyaşı dökmekte olduğunu gördüm. Bu olayın birçokları tarafından hayvanın acıdan ağlaması şeklinde yorumlandığını anımsadım. Aslında bu olay, deniz suyunda işlev gören hayvanın gözlerinin, yuva kazma ve örtme sırasında kumdan zarar görmemesi için, göz tarafından koruyucu bir sıvı salgılaması sonucu oluşuyordu. Bunu bilmeme karşın yine de bu görüntüden etkilendim."

Çehov'u gecenin vişne bahçesinde bırakıp, Köyceğiz Gölü ile Akdeniz'in sularının kabuksuz kabuksuz seviştiği yere doğru ilerliyoruz. Orada küçük bir tekneye biniyoruz. Gün ağarken; "güneş" sözcüğü, gözümüzün retina tabakasına doğru yol alıyor. Ortalık iyice aydınlığa bakınca, teknenin üzerinde bir takım yazılar, işaretler ve şekiller de seçilmeye başlıyor. Aman allah, o da ne! Gazete kağıdından yapılmış bir kağıt teknedeyiz ! Bu tekne, Cumhuriyet Gazetesi'nin cumartesi günleri verdiği Bilim Teknik Eki'nden yapılmış! Üzerinde 28 Ocak 1989 tarihi ve "Kaplumbağaların İzinde 25 Gün" başlığı var. Çehov'un kaplumbağalarla ilgili anlattıklarının Bülent Topaloğlu imzasıyla, kağıt teknemizin üzerinde yazılı olduğunu farkediyoruz. Hangisinin takma ad, hangisinin gerçek ad olduğunu kestiremeden, ıslanan harflerin yavaş yavaş çözüldüğünü; gölün ışıltı sıçratan sularına karıştığını görüyoruz. Balıklar, dibe doğru döne döne inen bu "yem"lere ağız dolusu saldırıyorlar. o'lar, u'lar, c'ler,

n'ler, s'ler kolay yutuluyorlar ama, g'ler, f'ler, z'ler, k'ler, hele hele büyük harfler, kefallerin ağızlarının tatlı suyunu kaçırıyorlar. Teknenin sudan zarar görmeyen yüzündeki harflerini ise, deniz eskisi bir şair toplayarak, satırlara boncuk gibi diziyor ve bir uyanış çağrısı yapıyor. Ne hoş bir rastlantıdır ki, onun dizelerinde de, Elizabeth Goldring'in kadife perdeli gözlerine yansıtılan "güneş" ve kaplumbağa var. Var ama, Özdemir İnce'nin Yannis Ritsos çevirisinde kaplumbağa iyice Anadolu'lu olmuş, n'olmuş n'olmuş, adı "tosbağa" olmuş !

Bitmez yarıda kalan. Yeniden başlar.
Sabahın içinde gecenin izlerini arıyoruz. Bir çocuk öksürüyor.

Geldi artık kalkmanın saati. Bunca yıl tıkılıp kalmış çuvalına.
Saatidir. Süpürgelerle gelip geçti çöpçüler.
Süpürdüler bile güneşin yarısını. Saatidir.

Tersine dönmüş bir tosbağa ne arar yolun ortasında ?
Ezebilir otomobiller. Kalkmanın zamanıdır.
Sırtı yerdeyken yürüyemez hiç kimse.
Ve bekleme ki biri gelip kaldıracak seni. Zamanıdır.

Sahi, ters dönmüş ve bir türlü kalkamayan kaplumbağalardan oluşan bir toplumda; şiir, kör kaplumbağaların gözlerine ne kadar ışık saçabilir ?

Toshanım ile Tosbey *

..Vira yaşamak dalgakıranlara vergi
Günler gördüm tosbağalar gibi üst üste"

CAN YÜCEL, Poyrazdan ' dan

Tilkilerin "kurnaz" sıfatını kazanmalarıyla ilgili yalan doğru bir sürü olay anlatılır. Benim gibi, çocukluğu karınca yuvalarıyla ipekböceği kozalarının içinde geçen birinin aklında kalanlarsa, iki tanedir. İki öykünün, iki de şanssız kahramanı vardır: Kirpi ile kaplumbağa.

Tilkiler, etlerine bayıldıkları kirpilerden birini yakaladıklarında onun dikenli sırtıyla karşılaşırlar. Elbette, bu ağızlarına layık yemeği kaçırmak niyetinde değildirler. Demokrasiyle falan pek ilgileri olmadığından, sabırlıdırlar! Başlarlar kirpinin başında beklemeye. Bekledikleri, diken topunun açılması değil, çişlerinin

* Başlık için, tam bir "kitap tosbağası" olan Gülçin Derelioğlu'na teşekkürler.

gelmesidir. Çişi gelen tilki, kirpinin üzerine keyifle işer. Ürik asitin derisine sızmasıyla, bedeni için için yanan kirpi açılır ve toprağı son kez görür. Tilkinin pençesi görev başındadır.

İkinci öykümüz, tilki ile kaplumbağa arasında geçiyor. Tavşanları geçtiği "iddia edilen" kaplumbağa tilkiden kaçamamış, korku içinde kabuğunun içine çekilmiş, beklemektedir. Ama bu kez sabrın sonu, kaplumbağanın kurtuluşu olmayacaktır. Tilki, kaplumbağayı pençeleyerek bir top gibi sürer ve bir tepenin üzerinden taşların üzerine yuvarlar. Bağası parçalanan kaplumbağa, tilkiye lezzetli bir yemek olur.

"Orman Lokantası"nda hamhum şaralop olan kaplumbağanın akrabalarının bir kısmı, daha önce büyük kente göç etmişler ve "ayak / kuyruk" oranı eşittir dört olan kurnaz tilkiden kurtulmuşlardır. Kentin ufak tefek numaralarını öğrendikten sonra, önce adlarını değiştirmeleri gerektiğini anlarlar. "Kaplumbağa" ya da "Tosbağa" adları, "Hamili kart yakınımdır"ın havasına pek gitmemektedir. Adlarını, "Tosbey" ve "Toshanım" olarak yenilerler. (İlk doğan çocuklarına da "Tosbiş" adını koyarlar.) Ama henüz fark etmedikleri bir şey vardır: kent, iki ayaklı tilkilerle doludur ve gözlerine kestirdiklerinin adına da , tadına da bakmaktadırlar.

Kent tilkileri, mümkünse takım elbiseli olarak dolaşırlar. En çabuk kebap yiyen, en sıkı sigarayı içen, en uzağa tüküren onlardır. Kentin varoşlarını koklayarak, merkeze doğru inerler. Kafalarında kırkbin hinlik dolaşır ve hepsi sindirim sistemlerine naklen yayın yapar. Çıkarları sözkonusu olduğunda ayıya dayı, kargaya tavuskuşu, deveye bizon, maymuna insan derler. Çıkarları olmadığında, onlar için ayı keman yayı, karga gakgak, deve eğri-boyun, maymun da keleş oğlan'dır. Komşunun kızına gizli gizli sulanıp, sabun eskitirler, ama mahallenin namusu da onlardan sorulur. Bazıları sanatın da namusunu korurlar! "Altın Makas" takma adıyla bilinçaltlarındaki gizli terzilik dürtülerini filmleri kesip biçerek giderirler. Bazıları, ara sıra bazı bazı (!)

yontmataş devrinden kalma koltuklarından sanat yapıtlarını tükürük yağmuruna tutarlar. Bazılarını, bizi yönetsinler diye biz seçmişizdir! Halklarını sevdikleri için baleyi pornografiyle bir tutarlar! Bazıları edebiyatın hiçbir halta yaramadığını düşünürlerse de, yaşamlarını kitaplaştırmak için "parayı bastırıp" yazar kiralarlar. Başka bazıları da, seçici kurullarda pusuya yatmışlardır, *"bacak gösterenin belini kırarlar!"* Hele, "bacak gösteren" bir kadın yazarsa! Çay paydosundan yararlanıp zaman makinesini geri çevirelim ve yıl göstergesini 1969'a getirelim. Burgazada'da, üzerine dülger balıklarının tırmandığı ağaçlarından yapılmış bir kapının önündeyiz. Kapının üzerindeki tabelada "Sait Faik Hikaye Ödülü Jürisi" yazıyor. Biz ise, kulağımızı kapıya dayayıp içerde konuşulanları çınçınlamak yerine, kapının önündeki gariban martıları yemleyen Leyla Erbil'in söylediklerine kulak verelim

"Gecede'yi yazınca bu metnin, bu dilin yaratılmasının oldukça büyük bir edebiyat olayı olduğuna inanarak kitaba mı kıyamadım, okunsun tanınsın mı istedim, kendime mi çok güvendim Sait Faik jürisine gönderdim. Yazın yaşamımda pişmanlık duyduğum tek olaydır bu. Yargıcılar kurulunun küçük dilini yutacağını sanmıştım kitabı okuyunca. Yuttular da; şimdi çoktan rahmetli olan bir değerli hoca Galatasaray Lisesi'nde öğretmendi o sıra. Sınıfta 'Gecede'yle ilgilenen bir öğrencisine "Orospu şakşukası!" demiş. O sınıftaki bir akraba çocuğundan bana geldi bu. Böylece ülkemizde moderniteye geçiş çabalarına verilen ilk adlardan birini alma onuruna erişmiş oldum: Aynı değerli hoca (Evet, böyle şeyler yapmaları değerli olmalarını engellemiyor bunların) bir dergide daha kibarını da yazdı, "Eğer yeni kuşaklar bu yazarın peşinden giderlerse vay haline edebiyatımızın!.." gibi bir şeydi. Daha sonra gene jüri üyelerinin içeride, kitabın cinsel ağırlıklı bölümleri üzerine hoş olmayan konuşmaları da işitildi."

Leyla Erbil'in 'Gecede'si için 'Orospu şakşukası' diyen rahmetli seçici kurul üyesinin 90'lı yıllarda değişik şubelerini gördük, gö-

rüyoruz. Gitgide bir "yanlış ve çarpık bilgi" karanlığına gömülen ülkemizde, "Kültür Bakanlığı"nın yanında artık bir "Küfür Bakanlığı" da kurulması gerekiyor ! Geçtiğimiz günlerde Avrupa Parlamentosu üyesi üç kadın milletvekilini kastederek, *"Orospular istedi diye, Kalaşnikov kalemlileri serbest bırakmayız"* diyen ve kadınlık onurunu ayaklar altına alan Ayvaz Gökdemir bu bakanlığın en güçlü adayı olarak görünüyor. Ama Meclis tutanaklarına bakarak, onu bu konuda yaya bırakacak birçok milletvekilinin; sokak "muhabbeti günlüğü"ne bakarak da birçok "sade" ve "çukulatalı" vatandaşın bulunduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Kent tilkilerinin, tosbey ve toshanımların, çarşı farelerinin, metropol bukalemunlarının, otel ayılarının ve elbette proleter karıncaların birlikte oynadığı bir film çekilirse, bu filmin müziğini yapsa yapsa, Akın Ok yapar. Ok, her ne kadar soyadı nedeniyle kirpilere de bu filmde önemli bir rol verilmesini istese de, çocukluğunda gramofonların içinden çok kaplumbağa çıkarmıştır. Kendisi de, kaplumbağalar gibi soyu tükenen canlılar listesinde yer almaktadır. Bunun nedeni, herkesin dım-tıs dım-tıs yaparak köşeyi döndüğü, bir gecede "şişirme müzik ilahları"nın kulaklarımıza küt diye fırlatıldığı bir zamanda, son otuz yılın ülkemizdeki müzikal antropolojisini incelemeye kalkışmasıdır. Akın Ok'un ilk kitabı olan ve Anadolu Pop, Anadolu Rock ve Anadolu Protest müziğini, kahramanlarıyla, tanıklarıyla belgelendirdiği "68 Çığlıkları" kitapçı vitrinlerinde çok gürültü yaptığı gerekçesiyle bir süre sonra üst raflara kaldırıldı. "68 Çığlıkları"nın yerini değiştiren kitapçılar, onun yerine Led Zeppelin'i, Sting'i, Bon Jovi'yi, Pink Floyd'u anlatan kitapları koydular. Oysa, Ok'un kitabı da *"duvardaki diğer tuğlaları"* anlatıyordu. Akın Ok, şu sıralar, arka kapağında Melih Kibar'ın *"Türkiye'de film müziği sadece mastürbasyondur"* sözlerinin yazılı olduğu yeni kitabını okşuyor. Kibar'ın sözlerini temel alırsak, film müziği yapmanın *"çavuşu tokatlamak"*tan farksız olduğu bir ülke-

de, film müzikleri yapanlarla ilgili bir kitap yazmak da, herhalde *"onbaşıyı tokatlamak"* anlamına geliyor. Yazımıza "haydi yallah" demeden önce, bir gitar teline asılalım ve *"onbaşıları tokatlayan"* "Türk Sinemasında Film Müzikleri" adlı kitabın sayfaları arasına si bemol bir dalış yapalım. İşte Akın Ok, bölüm aralarında boş bir kaplumbağa kabuğuyla davul çalıyor ve "Yeni Türkü"nün kıvırcığı Derya Köroğlu'na soruyor

- Akdenizli bir toplum olma özelliğimize rağmen müziğin yaşamımızdaki yeri onlara göre çok daha belirsiz duruyor, neden böyle tüketiyoruz sizce ?

- Şimdi, Osmanlı toplumuna doğru götürüyor senin sorduğun soru. Müslümanlıktan geldiği için diyelim ki, resim yasaktı. Çünkü Allah'a karşı gelmiş oluyordun. Yeniden bir şeyi yaratmak sana yasak. Çünkü, o Allah'a mahsus. Dolayısıyla burdan ilk darbeyi yiyorsun. Sen bir sanatçı olarak sen bir şeyi yaratan insan değil, bir sureti tekrarlayan, bir ayna vazifesi gören bir şey haline geliyorsun. Yaratıcılık kötüleniyor, o zaman sanatçı ne yapsın. Osmanlı'da tiyatroyu yapanlar hep azınlıklardır. Rumlardır, Ermenilerdir. Türkler elinde kılıç, at üstünde dolaşırlar, onlar yağmalamaya devam ederler. Yağmalama ekonomisi sürdürüyorlar; sanatı da mimariyi de Ermeni ustalara bırakıyorlar. Camiler, saraylar onlar tarafından yapılıyor. Sanat böyle olunca aşağılanacak bir şey olarak kalmış. Özellikle müzik deyince bir eğlencenin aracı, boş vakit geçirmenin aracı olarak düşünülüyor. Yaşam tarzı, yaşam biçimi olmaktan ziyade dediğiniz gibi eğlence aracı olarak kalmış. Ama Cumhuriyetle birlikte Batı'ya açınılmasıyla daha değişik kavramları yerleştirmeye çalışıyoruz. Cumhuriyetimiz taze bir cumhuriyet zaten.

Sumela Manastırı'ndaki Taşkıran Çiçeği

Bizi, yukarılara, gitgide daha yukarılara çıkaran yol bir türlü bitmiyordu. Çam ağaçlarıyla, yapraklarının kılcal damarlarıyla ışığı emip gölgeye çeviren diğer bitkilerin puslu yeşili arasından tepeye tırmanıyorduk. İnce bir yağmur boşlukta asılı kalmış gibiydi. Sanırım, Theodosius devrinde "Siyah Meryem"in resmini tepeye getiren melekler bizim geçtiğimiz yoldan geçmemişler, ormanın üzerinden uçarak bu kutsal resmi yukarıdaki kayalıklara bırakmışlardı. Dar patikayı aşındırırken, yukarıdan inenlerle karşılaşıyor, onların yüzlerindeki aynalara bakarak nereye gittiğimizi anlamaya çalışıyorduk. İri yarı, sakallı ve gözlüklü bir adam, rehberlik ettiği gezgin topluluğuna İtalyanca bir şeyler anlatıyordu. Biraz ileride, ter içinde, aceleyle aşağı inmeye çalışan ve T-shirtünün üzerinde "Atakay" yazan genç birisi ile karşılaştık. Büyük bir heyecanla, bize Umberto Eco'yu görüp görmediğimizi sordu. Biz de böyle birini tanımadığımızı, ama sakallı bir adamla, acayip kılıklı birtakım insanların beraberce aşağıya indiğini söyledik. *"Şadan abiii!"* diye geriden gelen bir başkasına

seslendi, *"Profesör, aşağıya inmiş!"* Genç adamla diğeri, toprağı ve koşarken üzerine bastıkları taşları başka dillere çevirerek yola devam ettiler.

Adını "Siyah Meryem" resminden alan "Karadağ"a (Oros Mela) tırmandıkça, yeşil bir elbiseden sarkan beyaz püsküller gibi, yamaçlardan inip vadideki nehre karışan çağlayanların sesi yitip gidiyor, onların yerini katır hayaletlerinin nal sesleri alıyordu. Bütün ağaçlar kuş gibi ötüyordu. Genç bir kız, fotoğraf çekerken, bir an için, vadinin iğneyapraklılarla kaplı karşı tepelerinde, 16. yüzyılda manastırda bir süre hasta yatan ve dağların uçlarında hızla hareket eden sise bakarak iyileşen Yavuz Sultan Selim'in yüzünün görünüp silindiğini söylüyordu. Biraz sonra tepeden inen Japon turistler, korku içinde, ağaçlar arasında gezinen rahip gölgeleri gördüklerini söyleyince, kafamız iyice karıştı. Gruptakilerin bir bölümü geri dönmek istedi. Bense, burası hakkında, *"Sumela, Bulutlardaki Manastır"* adlı bir kitap döktüren Tarsicio Succi da Verica adlı İtalyan'ın yazdıklarını düşününce, tırmanmaya hız verdim. Yokuştaki elektrik direklerinin hepsinin lambaları kırılmıştı. Geceleyin Sümela'ya çıkmak isteyenler, yani deli taslakları, karanlığı ancak el fenerleriyle yarabiliyorlardı. Aşağıda tanıştığımız ve gezdirmek için Maçka'ya getirdiği yabancı bir adamla hemen ardımızda yürüyen genç, Amerika'da bir üniversitede okuyordu. Nesip Ayvalı adındaki bu delikanlı, doğduğu köyü, Limli'yi, şimdiki adıyla Kaynarca'yı anlatırken şunları söylüyordu: *"Limli, dağların göbeğinde bir köy. Dedelerimizden dinledik, köyü ilk kuranlar kendilerine bir yerleşim yeri bulmak için yola çıkmışlar. Gitmişler, gitmişler, bakmışlar eli yüzü düzgün bir yer yok. Bir gece, fenerlerinin yağı bitmiş ve oldukları yere çökmüşler. Orayı köyleri bilmişler. İşte, o dağların akıl almaz bir yerinde dağ keçisi gibi duran Limli öyle kurulmuş."*

Bacak kaslarımızın yakınmaya başladığı bir anda, yeşil yaprakların aralandığı bir yerden Manastır'ı gördük. Benim gördüğüm

bir manastır değil, taşta uyuyan bir düş, bir kaya ütopyası idi. İlk düşündüğüm, bu yapıyı yapanların delilerden başkası olamayacağıydı. Manastıra çıktığımda, şaşkınlığımın kanatlı atları gökyüzünün griliğine dağılıyordu. Kayaların karnına gömülmüş manastır kalıntıları, derin bir uçuruma bakıyor; karşıdaki tepeleri kaplayan binlerce çam, yüzlerce yıldır yerini terketmeyen bu yapıya şarkı söylüyordu. Yaşlı bir kadın, bu şarkının Sumela Meryem'i adına düzenlenmiş bir ilahi olduğunu, Eflak Prensi'nin 1768'de Bükreş'te bastırdığı bir kitapta bulunduğunu, kitabın da manastır personelinden Parthenios Metaxopoulos tarafından çevrildiğini söyledi. Manastırın rahipleri de, eğer yeryüzünde iyi hizmet etmişlerse, öldükten sonra burada çam ağacı olarak yeniden dünyaya geliyorlardı. *"Ortodoks rahipleri Budistlerle karıştırıyor olmayasınız"* dedim. *"Hayır!"* dedi, *"Yoksa ilahinin anlamını bilmiyor musunuz ?"*

Omuzuma dokunan bir el yanıt vermemi engelledi. Döndüğümde, parmağıyla bulutların arasından sızmaya çalışan güneşi işaret eden bir adamla karşılaştım. *"Doğu ve Batı'nın hakimi imparator Alexios, büyük güneş tutulmasını buradan seyretmişti. Tam da sizin bulunduğunuz yerden!"* dedi. *"Tacını da burada giymişti. Size, o tacın küçük bir örneğini ve Alexios'un güneş resmiyle bastırdığı sikkeleri satabilirim."* Sonra, elindeki küçük kutuyu açarak, bordo kadife kumaş üzerine yerleştirilmiş, üzeri değişik renkte taşlarla bezeli bir tacı gösterdi. *"İşte"* dedi, *"Küçük Prens için biçilmiş kaftan! Size, ucuza veririm.* Krallarla aram iyi olmadığı için, alamayacağımı söyledim. *"Beyefendi"* dedi, *"Krallarla iyi geçinin. Bir gün geri dönebilirler !"*

Zaman boşluğundan geri dönmüşe benzeyen, bu gizemli konuşmaların sahipleri, bende, bir film ekibi Sumela'ya tarihi bir yapıtı beyazperdeye aktarmak için gelmiş de, ben de onlara rastlamışım duygusu uyandırmıştı. 19. yüzyılda sürgün bölgesi olan manastır, bir film için, hele hele postmodern bir film için dört dörtlük bir çekim yeriydi. Filmimi kurmaya başladım İlk

karelerde yoğun bir sis yavaş yavaş dağılıyor, Sumela'nın görüntüsü ortaya çıkıyor. Manastırın bulunduğu Karadağ'la, karşıdaki ikiz dağ arasında, vadinin üzerindeki boşluğa gerilmiş ipin üzerinde dengesini korumaya çalışarak yürüyen cambazı görüyoruz. Yanında küçük bir bulutla, karşıdan karşıya geçiyor. Aşağıda karacalar, ormanda kendilerine arada bir yem veren bu çılgın rahibin yürüyüşünü şaşkınlıkla izliyorlar. Karşıya varınca, bulut, cambazın yanından ayrılıp, vadinin sonuna varmış olan sisin peşine takılarak uzaklaşıyor.

Kafamda bu ilk karelerle manastırı dolaşıyorum. Yukarılardan, kayaların arasından manastırın içine sular damlıyor. Değişik dinlerden insanlar, bu ayazmadan su içip dilek diliyorlar. Fresklerin bir bölümü, yıllar önce pasta kesilir gibi kesilip, kimbilir nereye, kaçırılmış. Kalanların hali ise daha kötü: Yüzleri kazınmış, kazınamayanların gözleri oyulmuş. Her tarafa çiviyle, sivri uçlu nesnelerle isimler yazılmış. Bu dağa taşa isim yazmanın psikolojisi hakkında sıkı bir inceleme yapılmalı diye düşünüyorum. Hem de, yeni betonlanmış kaldırımlara ayak izini çıkarıp, yanına ismini yazanlardan başlayarak!

Bir zamanlar 72 odalı bir yapı olan manastır bugün bir harabe. Hiçbir ciddi koruma ya da restorasyon yok. Ortada ne gümüş kaplı, Aziz Nikolas'ın yaptığına inanılan siyah Meryem ikonası; ne Moldavya ve Leh prenslerinin 1755 yılında manastıra gönderdiği altın işlemeli tayin beratları; ne Yavuz Sultan Selim'in Şah İsmail'i bozguna uğrattıktan sonra manastıra armağan ettiği, İran Şahı'nın hazinesinden aldığı ganimetlerden biri olan altın şamdan; ne de 18. yüzyılda bir Rum'un Trabzon'daki Rum Okulu'ndan alıp manastıra gönderdiği 72 ciltlik el yazması kitaplar; hiçbiri ortada yok. Sumela'nın eşyalarının bir kısmı, Yunanistan, İngiltere ve İrlanda'ya götürülmüş, bir kısmı yanmış, bir kısmı da çalınmış. 1850'de ahşap iskelelerle çıkılan, asma köprülerle içeri girilebilen Sumela Manastırı, şimdi her yanı yıkılmış bir manastır hayaleti. Ama ne hayalet ! İnsanlarda korku değil, hayranlık uyandıran büyüleyici bir hayalet.

Manastırın bir kenarında, bir de çay ocağı var. Fiyatlar da, bizle birlikte yukarı tırmanmış ! Ama yine de, bu kadar tırmanıp ter içinde kaldıktan sonra, sise karşı sıcak bir çay bulmanın keyfi de az değil. Manastıra bizimle birlikte tırmanan delikanlının oturduğu masada boş yer var. Yanındaki yabancı, elindeki deftere notlar alıyor; yüzünden manastırın onu da fena halde çarptığını anlıyorum. Nesip, onun William Carlos Williams adlı bir Amerikalı olduğunu; manastıra ve kayalığın görkemine hayran kaldığını söylüyor. Bu ad, bana yabancı gelmiyor ama, belleğim Karadağ'ın sisi içinde yolunu bulamıyor. O sırada masamıza, küçük bir çocuk geliyor; elindeki kaplumbağayı masanın üzerine bırakıyor. Kaplumbağanın kabuğunun üzerinde, ip üzerinde karşıya geçen çılgın rahibin yanındakine benzeyen minicik bir bulut var. Amerikalı, bulutu tutmak için elini uzatıyor, bulut hızla yan masaya doğru kaçıyor. Çocuk, *"Amca"* diyor, *"Bu kaplumbağanın adı Şair, ona bir şiir yazarsan bulutu geri gelir. Yoksa bir daha geri gelmez. O da, bir daha şiir yazamaz."* Nesip, bu sözleri Amerikalı'ya onun dilinde aktarıyor. Adam, cebinden çıkarttığı Paterson marka kalemle, bir şiir yazıp, çocuğa uzatıyor. Nesip de, masada oturan, adının Güven Turan olduğunu söyleyen diğer bir adamın yardımıyla, Türkçeleştiriyor şiiri. Şiirin adı, "Kaplumbağa" Amerikalı, masamızdaki çocuğun torununa çok benzediğini, bu şiiri de ona adadığını söylüyor. Ben de şiirin aklımda kalan bölümlerini buraya yazıyorum

Benden istedin
bir şiir yazmamı,
sordun yazacak şiirim
olup olmadığını
kaplumbağa üstüne

Başlangıçta
büyük bir kaplumbağa vardı

dünyayı sırtında taşırdı.
Onun üstündeydi
ne var ne yok her şey.
O olmadan
hiçbir şey durmazdı ayakta.
Akıl küpüydü
ve geçerdi tavşanı her yarışta.
Gece oldu mu
Gözleri taşırdı onu
bilinmedik ülkelere.
En iyi dostundur senin de.

Çocuğun da, kaplumbağanın da gözleri sevinçle doluyor. O sırada, daha büyük bir çocuk, yanımıza gelip, küçüğe, *"Sunay"* diyor, *"Babam seni çağırıyo. Yüksel amcam köye gelmiş. Eve gidiyo'z!"* Oğlan önce mızıldanıyorsa da, sonra *"Geliyo'm Kutay abi!"* deyip üzeri bulutlu kaplumbağasını masanın üzerinden alıyor ve koşarak yanımızdan uzaklaşıyor.

Yan masadakiler *"Sis basıyor"* diye ayaklanıyorlar. Gerçekten de, karşı tepelerde, çam ağaçlarının üzerlerinden duman gibi yükselen beyazlık, büyük bir hızla genişleyerek yayılıyor. Çaylarımızı yarım bırakıp, yola koyuluyoruz. Günlük görevi biten manastır bekçisi de bizimle birlikte aşağıya iniyor. O olmasa yolumuzu yitireceğiz. Sisin içinden, bilmediğimiz dillerde konuşan insanların sesleri geliyor. Kimi bağırıyor, kimi dua ediyor, kimi ağlıyor. Birden önümüzden, zar zor yürüyen, kanlar içinde bir adam geçiyor. Dehşet içinde kalıyoruz. Geçerken bize dönüp, bir şeyler söylemeye çalışıyor ama, anlamıyoruz. Yaralıya yardım etmek istiyoruz, ama bekçi bizi engelliyor. *"Bu adam"* diyor, *"1915 Ermeni olaylarında yaralanan bir Ermeni çetecidir. Bizimkiler bunu kovalıyor. Birazdan yukarıdan rahipler gelip, bunu alır, iyileştirir, mağaraların içinde saklarlar."*

Kırk beş dakika sonra aşağıya indiğimizde, gördüklerimizin et-

kisinden kurtulamamıştık. Otoparkın ve günübirlik konaklama tesislerinin búlunduğu yerdeki lokantaya girdik. Biz çıkarken indiklerini gördüğümüz o garip giysili topluluk, uzun bir masaya oturmuş, bir yandan alabalık yiyor; bir yandan da, fazla ses çıkarmamaya özen göstererek konuşuyordu. Merakımı yenemedim. "Atakay" T-shirtli delikanlının elini yıkamak için kalkmasından yararlanarak, yanına yaklaştım ve bu adamların kim olduğunu sordum. İri yarı sakallı adamın İtalyan yazar Umberto Eco olduğunu, yanındaki adamların da onun yazdığı "Gülün Adı" adlı kitaptaki rahipler olduğunu söyledi. Eco, kitabın adını önce "Suç Manastırı" olarak koymuş, sonra "Gülün Adı"nda karar kılmıştı. Kitabı, masada oturan başka bir Türk, Şadan Karadeniz dilimize çevirmiş ve bu sırada kafasındaki gökkuşakları havaya uçmuştu. Kendisi de, Eco'nun yazılarını ve başka kitaplarını Türkçe'ye çevirmişti. Ben de, yukarıda William Carlos Williams adlı bir Amerikalı yazarla tanıştığımızı ve kaplumbağaya şiir yazdığını söyleyince, Kemal Atakay küçük dilini yutacaktı neredeyse. *"Nasıl olur?"* dedi, *"Williams, siz bir yaşınızdayken öldü. Ben de, Octavio Paz'ın onun hakkında 20 Ocak 1973'te, Zihuatanejo'da yazdığı bir yazıyı Türkçe'ye çevirmiştim."*

Bunları duyduktan sonra, beynimin karayollarındaki trafik kazaları nedeniyle, belleğim iyice tıkandı. Daha sonra, Kemal Atakay'la, Umberto Eco'nun masasına oturduğumu, Kemal'in çevirmenliği sayesinde masadakilerin gizli konuşmalarının bir bölümünü dinlediğimi şöyle böyle anımsıyorum. Sanıyorum, birinin peşindeydiler. Trabzon'un 1461'de Fatih Sultan Mehmet tarafından alınmasıyla, savaşmadan teslim olan İmparator David Komnenos'un, ailesinin, yakınlarının ve şehrin zenginlerinin yanına istedikleri mallarını da alarak, gemilerle İstanbul'a gönderildiklerini söylüyorlardı. Kendilerine hiçbir zarar verilmeden İstanbul'a gönderilen bu kişiler arasında, Sumela'da yıllarca kalan bir rahip de vardı ve bu rahip çok parçadan oluşan gizli bir emanetin önemli bir parçasını İstanbul'a götürmüştü. Bu emanetin, Sina Dağı'yla da bir ilgisi vardı. Eco, 1672'de İstanbul

Patriği'nin, 1675'te Kudüs Patriği'nin, 1680'de İskenderiye, Sakız Adası ve Antakya Patriklerinin manastırı boşuna ziyaret etmediklerini, çok parçalı gizli emanetin bir bölümünün de bu şekilde manastırdan çıkarıldığını düşünüyordu. Emanetin başka bir bölümü de, 1922-23 yıllarında, göç kapsamına alınan Rumlarla birlikte Yunanistan'a giden manastır rahipleri tarafından Atina'ya götürülmüştü. *"Eco, yazar olmak yerine, bulmaca uzmanı da olabilirdi pekala!"* diye düşünmeye başlamıştım. Son parça, Trabzon'da Santa Maria Kilisesi'ninde rahiplik yapan Padre Leonardo Martinelli tarafından Yunanistan'a gönderilmiş, rahip bu parçayı manastırdan çıkarmak için levantenler ve bazı Türk arkadaşlarıyla birlikte, Sumela çevresinde göstermelik av partileri düzenlemişti. Ama son parça da diğerlerine eklenince, bir parça daha olması gerektiği anlaşılmış ve yeniden bu gerçek "son parça"nın peşine düşülmüştü. Hristiyanlık dünyası, bu parçanın bulunması için üst düzeyde din adamlarıyla çok gizli toplantılar yapmış, Trabzon'a ve İstanbul'a bir sürü casus yollamıştı. Önceleri, bu parçanın kilisenin geçirdiği yangınların birinde kül olduğu düşünülmüştü. -Eco, konuşmanın burasında "Gülün Adı" ile da bağlantılı olan bir çıkma yapmıştı *Ortaçağ'da manastırlar kibrit gibi yanarlardı; yangınsız bir Ortaçağ öyküsü tasarlamak, alevler içinde düşen bir av uçağı olmaksızın Pasifik'te geçen bir savaş filmi tasarlamak gibidir.*- Sonunda, bu parçanın, her nasılsa, 1491-1511 yılları arasında Trabzon valiliği yapan, sonraları Osmanlı padişahı Yavuz Sultan Selim olacak olan Şehzade Selim'in maiyetine bağlı şairlerden birinin eline geçtiği öğrenilmiş, bu gizli bilgi akışı ve takip yıllarca sürmüş, işin ucu "Taşkıran Çiçeği" takma adlı bir Amerikalı'ya kadar uzanmıştı. Ama, Sumela Manastırı'nın yapıldığı kayalarda bahar aylarında taşı yararak açan çiçeklerden dolayı bu adla anıldığı sanılan "Taşkıran Çiçeği"nin kim olduğu ve son parçanın nasıl bir şey olduğu bir türlü anlaşılamamıştı.

Bizi Maçka'ya, oradan da Trabzon'a götürecek olan son mini-

büsün kornası, düşüncelerimi dağıttı. Minibüs'e binmeden önce, lokantanın hemen yanında Trabzon işi el yapımı gümüş takıların, piştovların, sedef kakmalı kutuların, manastırın alçıdan yapılmış biblolarının da satıldığı hediyelik eşya mağazasından bir kitap aldım. Kitap, "Bulutlardaki Manastır Sumela" adını taşıyordu ve Ömer Şen adında birisi tarafından yazılmıştı. Kaldığımız otele döndüğümde kitabı açtım ve sayfalarının arasından küçük bir bulutun çıkarak, başımın üzerinde durduğunu, karşı duvardaki ayna sayesinde gördüm.

Ne yalan söyliyeyim, bu yazıyı da, bana o küçük bulut yazdırdı.

Güzel Atlar Ülkesi

"Karanlıkta geçtim Erciyeş'i
Hiç geçmemişim gibi."

İLHAN BERK, Erciyeş

Geceleri, kitabın yüreğinin atışını duyuyordum. Karanlığın sesleri çiğneyip öğüten ağzında, kitabın göğüs kafesinin hareketi uykularımı kaçırıyordu. Bunun bir çağrı olduğunu biliyor, ama içinden bulutlar çıkan bu kitabı bir türlü okumaya başlayamıyordum. Adının "Bulutlardaki Manastır: SUMELA" olduğunu size söylemiştim; yazarının Ömer Şen adında birisi olduğunu da. Sonunda şeytanın bacağını kırdım. Sumela Manastırı'nın siyah kanatlı melekleri şeytanın kırık bacağını alçıya aldılar, o kımıltısız yatarken ben de kitabı rahat rahat okudum. Düşündüğümün tersine, son derece kanlı canlı bir yapıttı bu. Bir yerinde, Dostoyevski'nin Karamazov Kardeşler'ini kaynak olarak

gösteriyordu. Önce, Sumela Manastırı'yla bu kitabın kahramanları arasında bir bağlantı olduğunu sandım. Bir ateş tuğlası kalınlığındaki Karamazov Kardeşler'i yeniden okudum. Orada Kozelskaya Optina Manastırı'nın ve onun staretzlerinin izine rastlamam şaşırtıcı olmadı; ama bulduğum ipuçları eksik halkaları tamamlamama yetmedi. Bu kez Ömer Şen'in peşine düştüm. Yazdığı kitabı Trabzon'daki bir turizm kuruluşu yayınlamıştı, oraya telefon ettim. Telefonu açan kişiye durumu anlattığım zaman, bir kaçıkla karşılaştığını sezinlediği için bir süre ses çıkarmadı. Bir rahibinkine benzetmeye çalıştığım sesimden ürkmüştü. Sonra, kararsız ve endişeli bir sesle, Ömer Şen'in özel bir okulda öğretmenlik yapmak için Kayseri'ye gittiğini, adresini ve telefonunu bilmediğini söyledi. Ararsa notumu iletmelerini söyledim. Haftalar geçtiği halde ses çıkmadı. Iş başa düşmüştü. Uçan kalemimi hazırladım ve bir sabah şehirlerarası otobüsler ile trafik canavarlarına gözükmeden yola koyuldum. Kalemimin ucu bulutlara sürtündükçe aşınıp kütleşiyor, yazamaz hale geliyordu. Baktım, kalem gitgide küçülüyor; Nevşehir'in oralarda bir yere, Derinkuyu'ya indim. Amacım, adı "Güzel Atlar Ülkesi" anlamına gelen Kapadokya'da edebiyata meraklı bir at bulup, yolun kalan kısmını ona rahvan hikayeler anlatarak gitmekti. Ama evdeki nal, bu yazıya uymadı. At mat yoktu çevrede. Ben de Erciyeş dağının beyaz saçlarının gözüktüğü bir yerde dikilip derin bir soluk aldım. O sırada bir kadının bana yaklaştığını gördüm. Elinde küçük haritalar vardı. Oregon'un Portland kentinden buralara tek başına geldiğini bana birazdan söyleyecekti. Davranışlarında ve giyiminde uçuk bir hava vardı. Derinkuyu yeraltı kentine nasıl gidebileceğini sordu. *"Ben buraların yabancısıyım"* dedim çat pat Ingilizcemle. *"Kendi ülkenizde bir yabancısınız demek!"* dedi. Bilgisizliğimi yüzüme vurunca, pancar gibi kızardım. *"Ben de yeraltı kentine gidiyordum"* diye bir yalan kıvırdım. Birazcık aklı olan, ucu yerin dibine kadar gidecek bir yalan kıvırmazdı oysa...

Kadının adı Ursula'ydı. Babası antropolog, annesi de yazardı. Tuhaf adları olan kitaplar yazmıştı: "Karanlığın Sol Eli", "Balıkçıl Gözü", "Yerdeniz Büyücüsü" gibi... Ama muhabbeti fena değildi. Labirentlerden, tapınaklardan, sarnıçlardan söz ediyordu. Onunla birlikte ilerlerken iyi giyimli bir adamla karşılaştık. Yaşlı bir şiiri andırıyordu, üstüne başına Akdeniz bulaşmıştı. Şapkasını çıkarıp bizi selamladı. *"Kapadokya anlaşılmaz oyuncaklarla dolu bir yaylayı andırıyor değil mi?"* diye sordu. Oyuncak sözcüğünü duyunca, yaramaz iki çocuk gibi güldük. Bir yoldaş daha bulduğumuzu anlamıştık. Yorgo Seferis, İzmir doğumlu bir Yunanlı'ydı. Ankara'daki Yunan elçiliğinde çalışıyordu. Üç gündür bu çevredeydi ve özellikle kaya kiliseleriyle ilgileniyordu. Adını henüz koymadığı bir şiir kitabı yazıyordu.

Gerçek denizinden düş denizine sürüklenen üç adacık olarak, yeraltı kentine doğru yürürken halı satıcılarının saldırısına uğradık. Etrafımızı çevirmiş, bizi mağaraya benzeyen mağazalarına sürüklemeye çalışıyorlardı. Ursula K. LeGuin, bizi rahat bırakmazlarsa Atuan Mezarları'nın lanetinin üzerlerine olacağını söyleyince toz oldular. Dünya zaten toz dumandan pek seçilmiyordu. Derinkuyu yeraltı kentinin ağzından içeri girmeden önce Üzümlü Kilise'ye uğradık. İçeri girdiğimizde dua eden güvercinler, bizi görünce toparlanıp kaçtılar. Ursula, kilisenin ortasındaki dehlizden yeraltı kentine gidilebildiğini, kentin gizli yeraltı yollarının bir ucunun Çatalhöyük'e, bir ucunun İstanbul'a, bir ucunun da kötü adamların karanlık yüreğine çıktığını söyledi. Karanlık adamların yüreği, içime kuşku düşürmüştü.

Derinkuyu yeraltı kentinin kapısına geldiğimizde, kapıdaki bekçinin elindeki ayna ile bir şeyler yaptığını gördük. Aynayı bir sarnıcın içine doğru tutmuş, adamın birine dibini gösteriyordu. Beni görünce sevindi, *"Yahu bu adam nerelidir anlamadım, her şeyi de merak ediyor"* dedi. Söz ettiği, uzun boylu, açık renk gözlü biriydi. LeGuin, adamla konuşmaya başladı. Juan Goytisolo İspanyol'du. Erzurum çevresinde, cirit oyununu konu alan

belgesel bir dizi çekmiş, ardından buraya Antonio Gaudi adında Barselonalı bir mimarı aramaya gelmişti. Peribacalarını Gaudi'nin yaptığını iddia ediyordu. LeGuin'in bilgisi beni şaşırtmakta gecikmedi. Gaudi'nin 1926 yılında bir tramvayın altında kaldığını, hırpani kılığı yüzünden taksi şoförlerinin onu almayıp ölüme terkettiğini söyledi. *"Hayır"* dedi Goytisolo, *"Hayır, o ölmedi. Barselona'da, Sagrada Familia Kilisesi'ni bitirmeye uğraşıyor. Kapadokya'da yaşadı uzun süre. Burada rüzgardan ve yağmurdan ders aldı."*

Karanlığın yüreğine inmeden önce, kafam iyice altı okka olmuştu. LeGuin, M.Ö. 7.yüzyılda Kapadokya bölgesini yakıp yıkan Kimmerler'den söz ediyordu. Bizans döneminde, Kutsal Haç Perslerle Bizanslılar arasında el değiştirip dururken, Arap akınları başlamıştı. Kayseri 647 ve 726 yıllarında iki kez Arapların eline geçmişti. Derinkuyu ve çevresinde oturan Hristiyan halk, diğer Kapadokyalılar gibi, yeraltına inmişti. Bu pasif savunma sırasında, Araplar onları dumanla boğmak için mağara ağızlarında ateşler yakmışlardı. Yeraltı kentlerinin sakinleriyse, tünel ağızlarına 200-300 kilogramlık sürgü taşları yerleştirmişlerdi. Ortası delik olan bu taşlar, dışarıdan kımıldatılamamaktaydı. Ama içeridekiler taşların hemen yanından düşmana kızgın yağ dökebiliyorlardı. Yeraltı kentinin birbirine benzeyen uzun dar tünellerinde derin tuzaklar kazılırken, dışarıda kenti alevler sarıyordu.

> *"Ama inanmaz tan ağartısı gece*
> *ve ördüğü ölümü yaşar sevgi*
> *böyle: özgür bir ruh gibi,*
> *sessizliği öğreten bir sarnıç*
> *alevlerin sardığı bir kentte."*

diye mırıldandı Seferis. Goytisolo da, *"Evet"* dedi, *"Evet, işte bir sarnıç."* El fenerlerimizi o yöne doğru çevirdik. Su, bizi selamladı. Goytisolo devam etti: *"Bunların bir kısmı havalandır-*

ma bacası olarak yeryüzüne ulaşır. Bir kısmının ağzı ise kapalıdır, düşman zehirlemesin diye."

Le Guin de ekledi: *"Babam anlatmıştı. Yeraltı kentlerinden söz eden bilinen en eski yapıt, Xenephon'un "Anabasis"iymiş. Xenephon bu yapıtında Anadolu'da ve Kafkaslar'da insanların yeraltına evler yaptıklarını ve bunların dehlizlerle birbirlerine bağlandıklarını söylüyormuş."*

"Yanılmıyorsam, siz M.Ö. 4. yüzyıldan söz ediyorsunuz" dedi Seferis.

Bilgisizliğimin yüzüme taşıdığı utancın kırmızılığı, tünellerin karanlığında yitip gitti. Yol arkadaşlarımın tarihe tornavida vurduklarını anlamıştım. Gitgide daha aşağılara iniyorduk. Derinlerde, *"gölgelerden başka hiçbir şey oturmuyordu."* Tünellerin içindeki hava nem yüklenmeye başlamıştı. Uzaklarda bir yerde, bir kapının kapandığını duyduk. Ardından dört bir yandan kapanan kapı sesleri duyulmaya başladı. Sanki dünyadaki bütün kapılar sırayla kapanıyordu. *"Kapatmayın, içeride biz varız! Biz varız!"* diye bağırmaya başladım. Benden başka herkes sakin görünüyordu. Seferis yine bir şiir mırıldandı:

"Ve yalnızlıktan sarnıçlara, kuyulara seslenip,
Seslerinin halkalarında boğulanlara.
Sıkıntımızı, yorgunluğumuzu paylaşıp
Bizi bekleyen mutluluğun umudundan yoksun,
Kendini mermer yıkıntılar ötesinde bir karga gibi
Güneşe salan yoldaşımıza yazık.

Bize, uykudan öte, dinginliği bağışla."

Çıkışı biliyormuşcasına rahat, endişesiz bir şekilde yola devam ettiler. Çok geniş bir odanın önüne geldik. İçeriden tıkırtılar geliyordu. *"Bir kaplumbağa daha ölüyor"* dedi LeGuin. Hiç bir şey

anlamamıştım. *"Öleceğini anlayan yaşlı kaplumbağalar buraya gelip canlarını uçururlar. Uzun yaşamlarına duydukları saygının bir göstergesidir bu."* El fenerimi odanın derinliklerine doğru uzatınca, inanılmaz bir görüntü ile karşılaştım. Binlerce kaplumbağa kabuğu ile doluydu oda. LeGuin, *"Söndür o feneri!"* diyerek beni azarladı, *"Burada ışık yasaktır. Karanlığın biricik evindeyiz, gecenin en orta noktasında."* Oradan ayrılırken, diğerlerinden gizlice boş bir bağayı yanıma aldım. İleride, rastladığımız bir kilisede, "Ave Maria"yı söyleyen bir grup insanla karşılaştık. Bizi görmemiş gibi davrandılar. Şırahanelerden, erzak depolarından, yün eğirenlerin yanından geçtik. Mutfakta yemekler pişiyordu. LeGuin, *"Mercimek, soğan, lahana, keçi peyniri, elma, lapa yapmak için elenmemiş kaba mısır unu, mayasız ekmek yapmak için ince un öğüttükleri karabuğday ve bal"* dedi. Kimse bizle ilgilenmiyordu. Sanki yeraltı kentindekiler canlanmış, biz yokolmuştuk. Yukarılardaki ahırlardan at kişnemeleri geliyordu. Benim bulamadığım atlar yeraltına inmişti demek ki. *"Kapadokya"* dedim içimden, *"Kapadokya, Güzel Atlar Ülkesi!"*

Uzun zaman yürüdük. Gördüğüm akıl almaz şeyleri anlatmayı başka yazılara bırakıyorum. Zaman denen yaşam kılıcı ortadan kalkmış, kolumuzdaki saatler aşırı nemden çalışamaz duruma gelmişti. Tıkanmış tünellerden birinin önüne geldiğimizde Seferis diz çöktü ve şunları söyledi:

"Bize, yeneceksiniz, dediler, boyun eğdiğinizde.
Sevdik ve küllerle karşılaştık.
Boyun eğdik ve küllerle karşılaştık.
Bize, yeneceksiniz dediler, sevdiğinizde.
Bize, yeneceksiniz, dediler, hayatınızdan vazgeçtiğinizde.
Vazgeçtik hayatımızdan ve küllerle karşılaştık."

Sonra, duvarı elleriyle kazımaya başladılar. O kadar kolay kaziyorlardı ki, duvarın taştan olmadığını anladım. Ben de onlara

katıldım. Avuçladığımız, nemle birbirine yapışmış, çamuru andıran bir küldü. Yarım saat sonra ışığı gördük. O ana kadar hiç görmediğim, bembeyaz bir ışıktı bu. Yedi renk birbiriyle sevişiyor gibiydi. Açılan ağızdan dışarı çıkınca, kendimizi karların üzerinde bulduk. Aşağılarda yepyeni bir kent vardı. Geriye dönüp baktığımda, Erciyeş Dağı'nın doruğuna yakın bir yerde olduğumuzu anladım. Gördüğümüz kent, Kayseri'ydi. O heyecanla elimdeki bağayı düşürdüm. Yere çarpar çarpmaz bağanın içinden kırmızı renkli üç kuş fırlayıp, peribacalarına doğru havalandı.

"Üç kırmızı güvercin. Yuvalarına gidiyorlar." dedi Seferis,

"Işıkta üç kırmızı güvercin
Alınyazımızı çiziyorlar ışıkta
Renkleriyle davranışlarıyla
Sevdiğimiz kişilerin"

Birden geleceği görmeye başladığımın farkına vardım. Seferis, yazmakta olduğu şiir kitabının adını "I Sterna", yani "Sarnıç" koyacak, 1963'te Nobel Edebiyat Ödülü'nü alacak, Stockholm'deki ödül töreninde *"Quelques Points de la Tradition Grecque Moderne"* başlıklı ünlü konuşmasını yapacaktı.

Ursula K.Guin, "Atuan Mezarları" adlı kitabı için *"Konusu, tek kelimeyle söylemek gerekirse cinselliktir. Kitapta bir sürü simge var, tabii ki yazarken bunları bilinçli bir şekilde çözümlemedim; bu simgelerin hepsi cinsel simgeler olarak okunabilir. Daha açık söylemek gerekirse, kitabı bir kadının büyümesi olarak okuyabilirsiniz. Temalar, doğum, yeniden doğum, yıkım ve özgürlük"* diyecekti.

Juan Goytisolo, uzun yıllar Franco diktatörlüğüyle yönetilen ülkesinden uzakta, sürgünde yaşayacak; 1961'de Küba'da Fidel Castro ile tanışacak, 1962 Küba krizi sırasında Sicilya'da iken ABD ablukasını yaran ilk uçakla oraya geri dönecekti. Goytiso-

lo, bu satırlar yazılırken kuşatma altındaki Saraybosna'ya gidecek, ülkesindeki yayınlanan El Pais gazetesindeki yazılarında Bosnalı Müslümanlara yapılan işkenceleri anlatacak ve *"hoşgörü ve kültürlerarası diyalog değerlerini savunmasından ötürü"* kendisine Nelly Sachs Ödülü verilecekti.

Bana gelince mi? Bana gelince, üç kırmızı güvercinin ardından bakarken, "Kaplumbağalı Yazılar"ı bitirmem gerektiğini anlayacak ve ilkinde güvercinleri anlatacağım küçük bir gökyüzü uzunluğundaki "Kanatlı Yazılar"a başlayacaktım.

Bıçaklı Yazılar

"Aşk Şarkıları Söyleme Bana, Annemi Uyandıracaksın"

" Düşlerimde ne bıçaklar fırlattım...
Hepsi saplandı."

ÖZDEMİR ASAF, Kolsuzun

Küçük Orhan, maçın son dakikasında, kendi deyimiyle Aston Villa kalesinin içindeki örümcek ağlarını alıp, İngilizleri baston yutmuşa çevirirken; Trabzonspor'u 1994 UEFA Kupası'nda 3.tura taşıyan tansığa da imza çakan adam oluyordu. Gol sonrası, koyu bir Galatasaray taraftarı olduğum halde, avaz avaz bağırmış; evdekileri de uykularından etmiştim. Ama maçın hemen bitiminde kentin dört bir yanında patlayan silahların sesleri, tüm evlerin ışıklarını yaktırırken, çoğu kişiyi çatışma endişesiyle camlara taşımıştı. Tak..tak..tak.. tak.. silah sesleri gitgide çoğalınca, karıma *"evde camdan içeri dalacak bir kaza kurşununa kurban gideceğime, sokakta vurulmayı yeğlediğimi"* söy-

leyerek dışarı çıktım. Kentin büyük meydanında yüzlerce araba kornalarını öttürerek ilerlemeye çalışıyordu. Kamyonların kasalarına binmiş, minibüslerin üstüne çıkmış, taksilerden bellerine kadar sarkmış insanlar avazları çıktığı kadar bağırırlarken, bir bölümü de ellerindeki tabancalarla havaya ateş ediyorlardı. Yolun kenarındaki evlerin balkonlarında av tüfeklerinin tetiklerine asılan adamlar görüyordum. Çarpıcı bir toplumbilim dersi alıyordum: Türkiye'de insanlar coşkularını bile "ölüm saçan" aletlerle gösteriyorlardı. Yüreklerindeki sevinç patlamaları, çatlayan alkol bardaklarıyla karışık silah patlamalarına dönüşüyordu. Sevincimiz bile, bastırılmış bir şiddetin ipuçlarını açığa çıkarıyordu. Yaşar Kemal veya Aziz Nesin Nobel Edebiyat Ödülü alsalar, bu adamlar kimbilir nerelerde olacaklardı o gece ? Böyle sokaklara fırlayıp, *"En büyük Aziz Nesin! Başka büyük yok!"* diye bağıracaklar mıydı? Sanırım bir kısmı, birahanedeki televizyonda ödül haberi verilirken, garsona kanal değiştirtip, Kemal Sunal'ın belki de yetmiş beşinci kez yeniden yeniden gösterilen bir filmini izlemeye koyulacaktı; başka bir yerlerde başka birileri Aziz Nesin'in resmini ekranda görünce *"En büyük Allah! Başka büyük yok!"* diye bağıracaktı belki de... Sartre'nin ölüm haberi alındığında Sorbonne Üniversitesi'nin sınıf tahtalarına öğrencileri şunları yazmamış mıydı?

(Tanrı öldü ! İmza Sartre..
Sartre öldü ! İmza Tanrı..)

O gece, Kırıkkale tutanların ellerinde birer saz, Smith Wesson tutanların ellerinde birer gitar, Baretta tutanların ellerinde birer keman, av tüfeklilerin ellerinde birer viyolonsel olsaydı da, onları çalarak keyiflerini gösterseler, biz de aşağıda dansetsek fena mı olurdu yani ?! Elbette, bellerinde silah taşıyanların, ellerinde kitap taşıyanları sindirdiği, susturduğu; insanları silah sahibi yapmak için her türlü kolaylık sağlanırken, kitap yazanların

hapishaneye konması için her türlü bürokratik oyunların oynandığı bir ülkede, bir maç sonrası müzik yerine silah sesi duyulması olağandı! Dikkatimi çeken şeylerden biri de, karanlığı yırtan kurşunlar şarjörlerden çağlayan gibi fırlarken, polisler dahil kimsenin "geceyarısı kovboyları"na uyarıda ya da engellemede bulunmaması oldu.

İsterseniz bu "bastırılmış şiddet dürtüsü" gösterisinden, bir sanat gösterisine geçelim. Geçelim ama, başınıza geleceklerden biz sorumlu değiliz ! 1985 Mayısında Bursa'dayız. Dostlar Tiyatrosu, tiyatroseverlerin önüne "Asiye Nasıl Kurtulur?" la çıkmıştır. Ama, oyunda rol gereği kullanılan bir sustalı bıçağın "tehlikeli ve sakıncalı " bir suç unsuru olması (!) nedeniyle Genco Erkal ve Avni Yalçın polisce gözaltına alınırlar. Bıçağın İstanbul Şehir Tiyatrosu'dan ödünç alınan zimmetli bir "demirbaş" olduğunu belgelerle kanıtlarlarsa da, ancak uzun bir telefon trafiği sonunda salınırlar.

Ey okur, bir futbol maçı sonrası sokaklarda sağa sola kurşun sıkabilirsin, ama sakın ha, sen sen ol, bir tiyatro oyununda rol gereği bile olsa, yanında sustalı bıçak, çakı falan taşıma !! Topluiğne taşımanı da önermem, çünkü tiyatro oyununuz "sanat" sınırlarından çıkarılıp, toplu gösteri sınırlarında değerlendirilebilir !! İşin kara mizah yanı bir tarafa, ülkemizde sanatla sporun hangi kefelere konduğunun da bir göstergesidir bu iki olay. Bu sustalı bıçak olayından sonra, Zeynep Oral köşesinde şunları yazacaktır: *"Oyunda her akşam rol gereği adam öldüren kabadayıyı oynayan Avni Yalçın, ister misiniz bir de cinayet suçundan gözaltına alınsın ?"*

Artık elimize bıçağımızı aldık, yazımızın bundan sonrasında kan gövdeyi götürür. Ama cinayet sonralarında görgü tanığı olarak dinlenmeden önce canımız karpuz çektiği için, elimizde hazır bıçak da varken, Cevat Çapan'ın "Tekne Kazıntısı" adlı şiirine bostan niyetine dalalım

Babam iki tek atınca,
"Hadi seni karpuzlara götüreyim," derdi.
(Karpuzlar Gebze'de oturan kızlardı.)
Annem kızarır, kızar,
"Bey, çocuk daha küçük," diye çıkışır,
mutfağa gider ağlardı.
Babam karpuzdan anlardı.

Gazetelerin üçüncü sayfalarında haber olan kadınlar ise, Cevat Çapan'ın annesi gibi mutfağa gidip ağlamazlar. Onların hışımla mutfağa dalışlarının amacı, en derin yarayı açacak bıçağı seçmektir. Onunla yeşil karpuzları değil, *"güzel kokulu karpuzlar"*la kendilerini aldatan; onları tepeden tırnağa bir hizmetçi, bir köle gibi gören kocalarını kan revan içinde bırakırlar. Kendilerine uygulanan bedensel, cinsel ve tinsel şiddeti acısını içlerine ata ata yaşamışlar, bir gece sarhoş bir kocadan yedikleri dayak sonunda patlamışlardır. Hapishaneleri olan mutfaktan çıkışları, oradaki en ölümcül aletle, bıçakla olur. Yapılan incelemeler, kocalarını öldüren ya da yaralayan kadınların büyük bir kısmının bu eylem sırasında bıçak kullandıklarını göstermektedir. Oysa onlar üzeri beyaz bir örtüyle örtülen ve evin salonuna yatırılan babalarına son dualarını okurken bile, cesedin üzerine konan sabunla bıçağa* korkuyla bakmış; kurban bayramlarında sabaha kadar evin bodrumunda meleyen ak koyunların boğazlarına dayanan bıçaklara, büyüdüklerinde bile, el sürmemişlerdir.

Yazımızın bu bölümüne, Türkiye'ye geldiğinde Zeynep Oral ve Genco Erkal'la elele tutuşmuş ve Nâzım Hikmet için yüreğini uçurmuş o çiçek sesli kadının sesiyle nokta koyalım. Evet sayın dinleyiciler, burası 68 FM ve karşınızda "Gümüş Hançer" adlı şarkısıyla Joan Baez:

* Ceset evde beklediği sürece üzerine bıçak, makas, kılıç veya kayış gibi objeler konur. Kapı ve pencereler açılır. Ceset asla yalnız bırakılmaz, ölüm gece oldu ise, sabaha kadar başında beklenir.

"Aşk şarkıları söyleme bana
Annemi uyandıracaksın
O burada, yanıbaşımda uyuyor
Sağ elinde bir gümüş hançer
Karın olamayacağımı söylüyor

Tüm erkekler sahtekardır der annem
Sevgi dolu yalanlar söylerler sana
Ertesi gece başkasına asılırlar
İç çekerken bırakırlar seni, özlemle "

"Bir Hançerin Paslanırken Çıkardığı Gürültü"

Kahire'nin Ekim gecelerinden birinde, bıçaklar Nobel ödüllü yazar Necip Mahfuz için kalktı. "Midak Sokağı"nın 82 yaşındaki yazarı, evinden çıkıp sokakta yürürken İslamcı bir militanın saldırısına uğradı. Nobel Ödülü'nü kazanan ilk Arap yazar olan Mahfuz'un atardamarlarından biri, ensesine inen bıçakla önemli derecede hasar görürken, hastaneye getirilir getirilmez, yaşlı yazara 4.5 litre kan verildi. 82 yaşında, Kahire aşığı bir adama ne yürekle bıçak sallanır bilemiyorum ama, ömrünün son ışıltılarını saçan Mahfuz birtakım çevreleri varlığıyla bile rahatsız ediyordu belli ki. Onlara göre Mahfuz, kendi yolları üzerindeki bir sokak feneriydi. Söndürülmesi gerekiyordu. Çünkü cehalet, karanlığı seviyordu. Çünkü karanlıkta çekilen bıçaklar, yerini daha kolay buluyordu. Bunlardan birisi de, Milano'da Ettre Capriolo'yu ziyaret etmişti. Capriolo, Salman Rüşdi'nin "Şeytan Ayetleri"ni İtalyanca'ya çevirmesinin bedelini kanını akıtan bir bıçakla tanışarak ödüyordu. Kitabın Japonca çevirmeni Hitoshi Igarashi ise, yaşamının kalan kısmını, Tokyo'da tabancalı bir katile teslim etmişti.

Çevirmenlerin dillerinin varmadığı bu tür bir ölümle karşılaşmalarını ilk kez duyuyordum ama, şairler ve yazarlar birçok kez kalemlerini bir bıçak gölgesi ya da kurşun sesiyle bırakmışlardı. İspanyol Federico Garcia Lorca, Kübalı Jose Marti, Macar Sandor Petöfi, Rus Aleksey Gastev, Mihail Yuryeviç Lermontov, İngiliz Thomas Earnest Hulme, Bulgar Nikolay Vaptsarov bunlardan yalnızca birkaçı... Hulki Aktunç, "Yankının Yankısı"nda soruyor:

"Nasıl tanımlanabilir bellekte bıçak yarası?"

Sanata ve aydınlık düşünceye ne kadar saldırılırsa saldırılsın; şairlerin ve yazarların öldürülmeleri belleğimizde kapanmayan birer bıçak yarası gibi kalıyor. Sözcüklerin arasına sızıp hiç kurumaksızın orada kalıyor kan. Nasıl unuturuz o duygulu yüzünü Sabahattin Ali'nin ? Hızır Paşa'nın astırdığı, *"Can için yalvarmam sana"* diyen Pir Sultan'ın sazını? Nasıl unuturuz cesedi sokaklarda dolaştırıldıktan sonra asılan Nesimi'nin derisini yüzen bıçakları tutan elleri? Söyleyin, nasıl unuturuz *"Ölsem ayıptır, sussam tehlikeli / Çok sevmeli öyleyse, çok söylemeli "* diyen Metin Altıok'un yüreğini? *"Sen bu şiiri okurken / ben belki başka bir şehirde ölürüm "* diyen Behçet Aysan'ı? -ki o, bir hekim olarak bıçağı bile hastalarını iyileştirmek için kullanmıştı- Nasıl unuturuz onları, yüzlerini, binleri? Bir şiirine "Unutmak Yok" adını veren Pablo Neruda'yı:

"Şiiri kim öldürebilir ki? Kedi gibi yedi canlıdır şiir. Ona işkence ederler, sokaklarda sürüklerler, üstüne tükürürler, alay ederler, etrafını dört duvarla çevirirler, sürgüne yollarlar, ama şiir bütün bunları yaşar, tertemiz bir yüzle, gülümseyerek ortaya çıkar sonunda.."

İşte tertemiz bir yüzle, gülümseyerek yeniden, yeniden, yeniden ortaya çıkan şiirin "kesik damarları"nı bir kez de Hayati Baki bir araya getirmiş. Ölümün büyük bir haksızlık olduğuna inanan; denizi, kuşları, çocukları, ağaçları çok seven, hatta *"keşke ağaç olsaydım"* diyen Baki, "Öldürülen Şairler Kita-

bı"nda belki de şu anda gökyüzünün şiirle titrediği bir köşesinde toplanmış olan şairleri, şiirlerinden örneklerle kitaplaştırmış. Gelin, bu kitabın giriş bölümünü beraber okuyalım

"...İmdi, burada köktendincilerce öldürülen Mısırlı aydın Farag Foda'yı dinlemeliyiz İnsan haklarının temel ilkesi, inanç özgürlüğüdür. Gelgelelim, burada, inanç özgürlüğü yalnızca İslam'a bağlı olmak anlamına gelir. İnanç özgürlüğümüz, değişik bir görüşü dile getirdikleri zaman, insanlarımızın bunu canlarıyla ödemesi demektir.

% 99'u müslüman olarak gösterilen bu ülkede çok iyi biliniyor; bu rakam, bir şiddet unsuru olarak kullanılıyor; öldürme'nin ve susturma'nın meşrulaştırılmış niceliğinden dolayı. İnanç özgürlüğü, insan haklarının temel ilkesi olarak değil, hakim kılınmak istenen belli bir inancın, başka bir inanç üzerindeki tahakküm'üdür aslında: bunu yaşadı Türkiye...Farag Foda'yla yine devam ediyorum:

(...) düşüncelerinden ötürü yargılanan yazarları anımsayın ve utanın. Bir müslümanın, hristiyan olması üzerine yakılan ateşleri, cenazeleri, engellemeleri, tutuklamaları anımsayın ve bir de bunu bir hristiyanın müslüman olmasıyla yapılan kutlamalarla, reklamlarla ve mutlu gecelerle karşılaştırın.

Ne denli benziyor bu gerçekler değil mi ?! Laiklere tahammül edemeyen inancı anımsayalım. Tanrıtanımaz Turan Dursun'un katledilmesini; İlhan Arsel'in 'Aydın ve Aydın' kitabının yasaklanmasını anımsayalım. Bir de Yusuf İslam'ı, Roger Garaudy'yi ve bunlar etrafında oluşturulan ayinleri anımsayalım.

Ve yine devam ediyorum; şöyle diyor Farag Foda: Görkemli inanç özgürlüğümüzün ışığı altında Bahai tapınakları kapatıldı, kiliseler yakıldı ve 1979 Barış Antlaşması'ndan önce sinagogların kapılarına kilit vuruldu. Sanatçılar ve aydınlar sapkınlıkla suçlandı.

Evet, o görkemli inanç özgürlüğüdür ki, Ruhi Su'nun mezarına defalarca saldırdı / zarar verdi; sinagogları kundakladı; aydınlar ve sanatçılar 'tahrikçi' olarak suçlanıyor ve öldürmenin / yakmanın gerekçesi gibi gösteriliyor.

...Aslında anımsamak ve utanmak için yoruma gerek yoktur."

Mısırlı Necip Mahfuz'un neden bıçaklandığının yanıtını, en iyi yine bir Mısırlı olan Farag Foda'dan başka kim verebilirdi ? Oysa, şairler dile geçmiş her sözcük gibi "bıçak" sözcüğünü de, bir gün kendilerine saplanabileceğini düşünmeden, şiirlerine soktular. Bunlardan birisi de, *"Evet, ağlamaklı oluyorum, demdir bu. / Hani, kurşun sıksan geçmez geceden"* diyen Ahmed Arif'dir

" Yangınlar,
Kahpe fakları,
Korku çığları,
Ve irin selleri,aç yırtıcılar
Suyu zehir bıçaklar ortasındasın.
Bir cana,bir başa kalmışsın vay vay ! "

"Ya da varıp kıyısına cesur bir uçurumun / Uzun bir hançere doğru akşamla uyumalı" dizesinin sahibi Ülkü Tamer, "Bir Mektup" adlı şiirinde, iki fotoğraftan söz eder

Birini bir dergiden kestim,
1919'da Amerika'da çekilmiş, Nebraska'da,
bir zenciyi linç edenlerin, yakanların yüzlerini göreceksin,
ama seni bilirim dostum,
o yüzlerin arkasında gizlenen filigranlı hışırtıyı
hemen duyarsın,
ve geceye nefretin beyaz karıncalarını dağıtan
kutsal alevi hemen hatırlarsın.

İkinci fotoğraftaki katillere biraz daha acıyarak bakabilirsin.
Vietnam. 1965. Bir Amerikan müzikalini seyreden askerler.
Akıtılmış kanları su diye kullanan pirinçlerin üstünde
çektirmişler bu fotoğrafı.
Kimbilir, belki başka bir müzikali seyrediyorlardır bugün
Kamboçya'da,
yarın bir başka ülkeye taşınacaklardır;

Sevgili dostum,
benim mektubum değil, bu fotoğraflar birer
hançer olsun sana,
dünyanın acısından renk kapan birer hançer.
Tükür bu fotoğraflara, duvarlarını kazımaya başla,
taşa sürünen bıçağın sesi bir dinamit gürültüsüne dönecek
göreceksin,
içindeki inilti bir haykırış olarak yükselecek
dudaklarından. "

Şiirdeki bıçağın taşa sürtünmesiyle çıkan patlama sesi, Ülkü Tamer'in başka bir şiirinde *"bir hançerin paslanırken çıkardığı gürültü"*ye dönüşür. Ama, günümüzde bir bıçağın bir yazara saplanırken çıkardığı gürültü, ne yazık ki bir hançerin paslanırken çıkardığı gürültü kadar bile duyulamıyor. Belli ki, sabahtan akşama kadar aralıksız olarak *"bu kızın size kazak örmesi gerektiğini"* anlatan müzik parçalarını çalan radyolarınızın; sanatçı adı altında kıl tüy ne kadar kişi varsa ekrana dolduran, bilgi yarışmalarında neredeyse *"Türkiye'nin başkenti Ankara mı?"* diye sorup, *"Evet"* diyenleri alkışlatarak armağan verecek duruma gelen televizyonlarınızın; evinizin duvarlarını kaplatabileceğiniz kadar çok armağan kuponu veren gazetelerinizin sesini gereğinden fazla açtınız !

Bu işitme özürlü haliniz, sanırım ondan !

Hançer

Geçen sonbahar gömmüştük hançerimizi
Kare taşlardan yapılmış bir avluya ;
Hem değerli, hem keskin bir hançerdi.
Kabzası erimiştir şimdi, benziyordur
Sığırtmaçların yosun tutan saçlarına.

İskeletine kan yapışmıştır yer altında,
Solucanların atmacaların kanı.
Avluyu örten kan taşlarına düşüp
Derinlere dağınık bir çizgi biçiminde
Uçmalarını gönderen atmacaların kanı.

Yollarındaki fenerleri yakmıştır deniz.
Hançer tek yenilgisini bizden almıştır,
Bakmaktadır oluğunun ülkesinden akşama,
Düşerken kanatlarına tutunan kuşlara.
Ve biz son yenilgimizi ondan almışızdır.

Bir dilencinin sesindeki gri sessizliği
Nedense ürkütüyor, dağcıların göğünü,
Denizleri sırtlarında birer panterle geçen
İp yürekli gemicilerin yüzünü ürkütüyor
Bir hançerin paslanırken çıkardığı gürültü.

ÜLKÜ TAMER

"Çılgınlığın Keşfi"

Şiir günlerinin birinde, genç bir izleyici, *"Etkilendiğiniz şairler kimlerdir?"* diye sormuştu. Ona, ilk tümceleriyle, arka sıralarda küçük el defterlerine notlar alan sivil polisleri yerinden uğratan şu yanıtı verdiğimi anımsıyorum

"Bu sorunuz, beni bir itirafa zorluyor. Evet, itiraf ediyorum Ben bir katilim! Çok cinayet işledim, elimi şiire buladım. Okuyup da etkilendiğim tüm şairleri ve dizeleri bir bir öldürdüm. Saman Sarısı'nın, Bir Gün Mutlaka'nın, Göçebe'nin, Sonsuz ve Öbürü'nün katili benim. Metin Eloğlu'nu, Can Yücel'i, Bertolt Brecht'i, ee Cummings'i, Nazım Hikmet'i, İlhan Berk'i ve daha birçok şairi ben öldürdüm. "Eskitiyorum eskitiyorum / Kalıyor ne kadar güzel olduğun"un, "Bir viyolonsel gibi çök yanıma"nın, "Yanına bir anlam aldı / Ve açıldı"nın, "Aşk örgütlenmektir bir düşünün abiler"in ve daha binlerce güzel dizenin katili de benim. Bütün bunları kendim olmak icin yaptım, çün-

kü okuduğum her incili şairden ve pırıl pırıl şiirden etkileniyordum. Kendi şiirlerimi bile yazıp bitirdiğim gün unuttum, hiçbirini ezberlemedim. Yalnız şiirlerden mi, hayır, herşeyden etkilendim. Marangozlardan, kafesteki kuşlardan, karikatürlerden, Meclis'te birbirlerine küfreden milletvekillerinden, futbol topundan, porno filmlerden, arabaların ezdiği kedilerden, Güneydoğu'da olanlardan, kırık aynalardan, çocukların ağızlarından, uçakların düşüşünden, Einstein'dan ve Mahatma Gandhi'den, Kurtuluş Savaşı'ndan, Kuran-ı Kerim'den, alkol komasındakilerden, düğün törenlerinden, kan dolaşımından, evet evet, herşeyden etkilendim ve etkileniyorum. Bunun da doğal olduğunu düşünüyorum. Önemli olan, bu etkilenmeleri çözümleyip, onları arıtıp başkalarını etkileyecek özgün yapıtlar yaratmaktır. Her ne kadar Oktay Rifat, "Bence büyük ozan diye iyi şiir yazan adama denir" demişse de, bıçağın ucuna şiir yazan kişidir bence iyi şair. Bunu yaparken kendi elleri de kan içinde kalabilir. Bu bir anlamda, şairin bilinçaltının intihar denemesidir. O, şiirini yazarak kanını yeniler ve yeryüzüne yeniden iner. Herkes ayakkabılarındaki çamurlara bakarken, gözleriyle yıldızlara yer değiştirtir."

Sanırım bir gün, birisi de "Etkilendiğiniz kitaplar hangileridir?" diye soracak. Emile Ajar ya da gerçek adıyla Romain Gary'nin "Onca Yoksulluk Varken"ini, Wilhelm Reich'ın "Cinsel Devrim"ini, Gabriel Garcia Marquez'in "Yüzyıllık Yalnızlık"ını, Magda Szabo'nun "Yavru Ceylan"ını, Jacob Bronowski'nin "İnsanın Yücelişi"ni, Eduardo Galeano'nun "Latin Amerika'nın Kesik Damarları"nı bir çırpıda sayabilirim. Devamını söylemeye kalksam, bu kitap iki kat kalınlıkta çıkar! Ama, ironik anlamda da olsa, iyi şairin bıçağın ucuna şiir yazdığını söylediğim bir yazıda, elindeki bıçakla korkunç cinayetler işleyen bir adamı anlatan "Kunduracı" adlı kitaptan ve *"Uyuklar gibi oldum ve rüyamda kendimi bir mezarın kenarında oturuyor buldum; sol elimde bir kafatası vardı. Onun sırıtan yüzüne bakıyor, ölümle,*

gelinimle konuşuyordum. Uyandığımda, tanrısal görevimin yeni başlamış olduğunu biliyordum. Üzerimdeki sorumluluk ağırdı; üç milyar kişiyi öldürerek Tanrı olacak, aynı zamanda da tüm çağların en büyük katili haline gelecektim" diyen Joseph Kallinger'in şizofrenik dünyasından söz etmem gerekiyor.

Kitabı yazan Flora Rheta Schreiber, *"Bu kitap suçla ilgilidir, ama aslında çılgınlığın keşfidir"* diyerek Joseph Kalinger'in *"alabildiğine duygusal yoksunlukla geçen çocukluğuna ve bunun ta başlarındaki yakıp yıkma isteğine"* kadar ulaşıyor. Amerika'da, Alman asıllı kunduracı bir aile tarafından evlat edinilen küçük Joe'nun yaşıtlarıyla oyun oynamasına izin verilmemekte, çocuk bir hapishane hayatı yaşamaktadır. Katı bir kadın olan Anna Kalinger, hayvanat bahçesine gitmek isteyen küçük Joe'nun başına çekiçle vururken, ilerde onun içinden çıkacak olan hayvanı uyandırdığından habersizdir. Sık sık cezalandırılır, deri ve lastikleri zımparalamakta kullanılan kaba zımpara kağıdı üzerinde saatlerce diz çöktürülür, hırsızlık yaptığında eli ateşe tutularak parmaklarındaki "şeytan" uzaklaştırılır, acıdan gözleri yaşlarla dolar. Bir çocuğun ruhunun ve bedeninin taşıyamayacağı kadar büyük bir yüktür bu. İnsanlık onuru çiğnenmiştir ve öylesine aşağılanmaktadır ki, kendisini bir solucan gibi görmektedir. Cinselliğinin farkına vardığı dönemde büyük bir baskıyla karşılaşır ve beş yaşındayken sorduğu bir soruya aldığı yanıt tüm yaşamı boyunca peşinden gelir sertleşmemesi ve içindeki şeytanın kaçırılması için "kuş"unun bıçakla kesildiği söylenir ona. Bunlara bir de, sekiz yaşındayken uğradığı bıçaklı cinsel saldırı da eklenince, Joe için bıçak hem dost hem de düşman bir nesne haline gelecektir. On iki yaşında bu bıçakla duvarda bir delik açacak, cinsel doyuma ulaşacaktır. İlk tanıştığı kızla, Hilda'yla evlenir, kısa zamanda mutsuz bir aileye dönüşen Kalingerler kapıları çarpıp gitmeye, ayrı yaşamaya başlarlar ama ortada iki çocuk vardır. Joe Kalinger ikinci evliliğini yirmi bir yaşında yapar. Artık gündüz karabasanları görmektedir ve

Betty ile sevişirken bir eliyle de yastığın altına gizlediği bıçağın sapını tutmaktadır. Bir gün ağzından alevler saçan bir yaratığın emriyle evini yakar, benliğinden çıkan hayaletler ona şiddetin anahtarlarını vermektedirler. 1967'de evi, dükkanı, karısı ve altı çocuğu olan bir adamdır Joe Kalinger. Kobaylarla başladığı sadizm gösterisini, çocuklarının çıplak bedenlerine iğneler batırarak, kamçıyla döverek ve kızgın demirle dağlayarak sürdürmektedir. Çocuklarına eziyet etmek, dövmek ve saldırmaktan yargılanıp tutuklanır. Hapishaneden çıkınca, oğlu Michael'la birlikte ilk cinayetini işler. Kurbanları Porto Rikolu bir çocuktur. Ağzını çorapla tıkarlar, arkasına demir çubuk sokarlar ve cinsèl organını keserler. İçindeki Tanrı ölüm emirleri vermekte, *"Sevdiklerini öldür"* demektedir. Oğlu Joey'i zincirle bir demir bloka bağlayıp suda öldürürken, yanında diğer oğlu Michael vardır. Bu cinayetten sonra, yüzü saçlarla örtülü bir çocuk hayaleti Kalinger'in peşine takılır. Acı ve şiddet içinde geçen çocukluğunun öcünü, akıl almaz cinayetlerle almakta, düşlerinde dağların tepesinden, altından yapılma ayakkabı bağları yağmakta, uçuşan melekler onu kutsamaktadırlar. Kadınları ve erkekleri bıçakla doğramak amacıyla girdikleri evlerde, Michael'la birlikte kadınlara tecavüz ederler. 8 Ocak 1975'te girdikleri evde dört kadın ve bir erkeği soyup bağladıktan sonra, Joe Kalinger kadınlardan birine bıçağı uzatarak *"Ya o erkeğin organını kesersin ya da seni öldürürüm"* der. Yanıt, *"Öldür beni, yaşamak umurumda değil "* olur. Bu cinayetinin ertesinde yakalanıp mahkemeye çıkarıldığında, tipik bir paranoid şizofren haline gelmiştir. Duruşmalarda bin yaşında olduğunu, bir kelebek yaşamı sürdüğünü söyler. Mahkeme salonunda inlemekte, homurdanmakta, ağzıyla emme ve üfleme hareketleri yapmaktadır. Garip sesler çıkararak, ağzından köpükler saçar ve sandalyelerden düşer. Toplumun büyük nefretini kazanır. Içerde intihar girişimlerinde bulunur, hücresinde yangın çıkarır. Tüm dünyayı ateşe vermek istemektedir. Elli yıldan fazla ceza yer. Hapishanedeki şartların kötülüğünü belirtmek için yargıçlara, içinde fare bacağı, kuyru-

ğu ve pisliği bulunan mektuplarla, otuz altı tane hamamböceği koyduğu zarfları postalar. Akıl hastanesine yatırılır. Şiir yazmaya başlar.

Flora R.Schreiber'e gönderdiği mektuplardan birinde şöyle yazıyordu Joe Kalinger:*"Büyük bir ozan olmak isterdim. Rüyalarımdan bölük pörçük anımsayabildiğim şeyleri alıyor, bunları dizeler haline koyuyorum. Tüm rüyalarım bir karmaşayla sona eriyor, ama şiirlerimle o karmaşaya şekil vermeye çalışıyorum. Duyguları, özellikle akıl hastalarınınki gibi olanları imgeler yoluyla açıklamak istiyorum. Kendim ve dünyadaki tüm çılgın kişiler için yazmak isterdim; acı içinde sokaklarda dolaşanlar hakkında, aileleri tarafından ikinci sınıf vatandaşlar gibi davranılanlar hakkında ve yaşamı değiştiremeyenler hakkında bir şeyler yazmak isterdim."*

İşte beni "etkileyen" kitaplardan birinin ve onun su katılmamış bir cani olan kişiliği Joe Kalinger'in öyküsü böyle. Kitabın sayfalarına bu kadar kan, dehşet ve ölüm saçtıktan sonra, bıçakların bize çizdiği o ince çizginin peşinde, sayfalar arasında göz banyosu yapan Akgün Akova'nın etkilendiği kitaplardan birinin içine daha düşelim. Okuyanlara, Hulki Aktunç'un "Büyük Argo Sözlüğü"nü satın aldırtan "Ağır Roman" (Kitapçaya çeviren: Metis Yayınları!) dan söz ediyorum.Yazarı Metin Kaçan'ın ikinci kitabının ise, tam çıkacakken Beyoğlu'nun arka sokaklarında kıstırılıp bıçaklandığı, yardıma gelen Balık Ayhan ve arkadaşları tarafından kanlar içinde Kitap Hastanesi'ne götürüldüğü söylentiler arasında. "Ağır Roman"da, Kolera Mahallesinin göz akı Arap Sado, yengeç yürüyüşlü adamlarca sırtından bıçaklanıp parke taşlarının üzerine canını devirince, kitabın as oyuncusu Gılı Gılı Salih, onun ay ışığı çakısını kapar ve gözlerinden akan yaşları bıçağın oluklarından ağır çekimde yere boşaltır. Kitabın ileri sayfalarına damladığımızda, Koleralı şairlerin Polonyalı şair Adam Mickiewicz'in müzesinin önünde yaktıkları ateşle ısındıkları bir gün, Tıbı'nın canından çok sevip kokladığı atı Şermin'in

bıçaklandığı haberinin ozon deliğine rağmen tüm atmosfere yayıldığını okuruz. Berber Ali Şermin'in intikamını usturasıyla, kendisine bıçak çeken yengeç adamların reisinden alacaktır.

Biz, "Ağır Roman"ın satırları arasında bıçak takibine düşerken, kitabın içinden bir "ÇIT" sesi gelir. Bu, Metin Kaçanca "SON" demektir. Bize de uyarıdır ki, elimizde bıçaklarla satırlar arasında dolaşırken, masum bir okurun güzelim gözüne bıçağın ucunu dokundurmayalım. Ve kalemimizi kınına sokmadan önce, Enis Batur'a bir telgraf çekelim ve çıtlayalım: *" Enis Bey ! Enis Bey! Yapı Kredi Yayınları'ndan parlattığınız şiir kitaplarınızın üstleri yapışık sayfalarını açmak için, kitapla birlikte bir de Bursa bıçağı veremez misiniz?"*

"Ağır Roman" Şiddetçeye Çevrildi !

Gecenin bıçakları, yıldızları harbiden tehdit ediyordu. 29 Ocak gecesinin kurnaz tilki gibi ilerleyen saatlerinde, Kolera Sokağı'nın uzak akrabaları olan Beyoğlu sokakları, alkol imparatorluğuna kendilerini teslim ediyorlardı. Kevaşeler, barlardan ve pavyonlardan aparttıkları seks yoksulu müşterilerini, söğüşleyecekleri otel odalarına doğru uçurmaya başlamışlardı. Kimsenin kendinden başka kimseye küs olmadığı Kemancı Bar'ın kapısından kahkahalar sokağa fırlıyor, havada iki ters perende attıktan sonra, Saint Antoine'ın çanlarına sürtünüp göğe karışıyorlardı. İki delikanlı bar taburelerinde çakaralmazlarını yudumlarlarken, yanlarındaki üç kıza televizyon tüplerini patlatan hikayeler anlatıyorlardı. Kadehleri parlatan paraşüt saçlı barmen, camdan yansıyan gölgelerde Anne Nicole Smith'in sapsarışın siluetini görüp şeker gibi erirken; iki delikanlıyla üç kız korkunç bir olayın kahramanları olacaklarından habersiz, dışarı çıktılar. Gecenin bıçakları, yukarda kamyon tekerleği gibi duran ayın en ince sinirlerini çizmeye başlamışlardı. Anne ke-

diler, yavrularına son kez "Eve gelin!" mırnavlarını çektiler. Bay Tivi'nin evine yaklaşırlarken, uyanık bir klarnetçi, kızlara son bir tüyo niyetine, en özgün müzikgillerden bir "Saza niye gelmedin" öttürdüyse de, kızlar durumu çakozlayamadılar. Kızlardan biri olan G., erkeklerden biri olan Pilavüstü Bukowski'nin eski manitasıydı ve ona bir zamanlar yüreğinin sevgi dolu fenerlerini yakmıştı. Ama yaşamın bilirkişileri, Pilavüstü Bukowski'nin yazdığı "Çok Heavy Roman" adlı eksantrik kitabın yarattığı şöhret parıltılarıyla, gözbebeklerinin büyüdüğünü ve gözherifleri haline geldiğini orda burda fısıldıyorlardı. Bay Tivi, figüran kızlar olan X ile Y'ye sulandıysa da, kızların restini görünce onları yaka paça dışarı attı. Evde, yalnızca üçü ve kapağı açık unutulmuş Vampir marka parfüm şişesinden yayıldığı kesinlik kazanan yoğun bir şiddet kokusu kalmıştı. Erkekler G.yi kaskasa alarak, halı döver gibi dövmeye başladılar. Gecenin bıçakları, evin kapısında işe yeni kapağı atmış koruma görevlisi gibi nöbet tutuyorlardı. Komşular, gürültüyü duyup olaya maydanoz olmamak için, gözlerini yumarak düşlerinin damlarından atlayan koyunları saymaya başladılar. Hatta, bazı koyunların yüzlerinin kendi yüzlerine benzediğini de şaşkınlıkla gördüler. Pilavüstü Bukowski, kızın küpelerini çıkartmaya uğraşırken, kulağının tadına da bakmaya kalkıştı. Kızın kopan etinden fışkıran kan, Çok Heavy Roman'ın sayfalarına sıçrayarak, okunamaz duruma getirdi. Pilavüstü Bukowski pantalonunu fora edip kıza arkadan yanaşırken, Bay Tivi de G.yi saksoya zorluyordu. G.nin gelecekteki tüm düğün geceleri ve gelinlikleri eskiciye verilmek üzere elbise dolabından silinmişti. Geceden sabaha açılan tüm kapılar, ahtapot çeteleri tarafından kilitlenmişti. Pilavüstü Bukowski'yle Bay Tivi burunları ile içtikleri sigaraları G'nin pembe kadife bedeninde söndürerek, işkence haritaları çizdiler. Kadınlığın raconu, buruşturulmuş bir paçavra gibi yerleri süpürüyordu. G., acıya abonman bileti alan üç saatten sonra, cehennem provasından kurtulmuş; Cihangir sokaklarında bayılmak üzereyken, üstü başı parçalan-

mış halde bulunmuş, önce yollu karı sanılmış; öyle olmadığı anlaşılınca, hemen hastaneye zap yapılmıştı. Öyle bir görüntüsü vardı ki, en acımasız gazetecinin fotoğraf makinesi bile, onu çekerken, utancından gözlerini yumuyordu."

Bu olay, Metin Kaçan'ın yörüngesinde bulunmadığı ve bir sabah gazeteleri açtığında karşılaştığı şiddet haberlerinden biri olsaydı; Kaçan da gazetelerin yırtık ağzını kendi diline çevirip olayı yazsaydı, herhalde yukarıdakine benzeyen bir Metin Kaçan metni çıkacaktı ortaya.

Kılı kırk yaran okurlar anımsayacaklardır, olaydan on beş gün kadar önce, Milliyet Sanat Dergisi'ndeki "Çılgınlığın Keşfi" başlıklı yazımı, içerdikleri şiddet fırtınası açısından beni etkileyen iki kitaba ayırmıştım. Biri, korkunç bir caninin yaşamını anlatan "Kunduracı", diğeri ise, "Ağır Roman"dı. O yazıda, *"Metin Kaçan'ın ikinci kitabının, tam çıkacakken, Beyoğlu'nun arka sokaklarında kıstırılıp bıçaklandığını, yardıma gelen Balık Ayhan ve arkadaşları tarafından kanlar içinde Kitap Hastanesi'ne götürüldüğü"*nü yazmıştım. Elbette bu, ironik anlamda bir şakaydı ama; bu şakanın benzer bir şekilde dehşet verici bir olaya dönüştüğünü gördük. Metin Kaçan'ın ikinci kitabını, genç bir kızın bedeninde, kan damlalarıyla yazdığı iddiaları ortalığı silip süpürüyor. Olayın içyüzü, önümüzdeki günlerde anlaşılacak; ama gazeteler şimdiden ona, *"Canavar Yazar"*, *"Şehir Yamyamı"* gibi ünvanlar verdiler!

Bu yazı yazılırken, Kaçan ve Buğdaycı hapiste; G. ise hastanede yatıyor. Kaçan ve Buğdaycı'ya henüz söz hakkı verilmediğinden durum tam anlamıyla aydınlanmış değil. Ama olay, "Ağır Roman"ı önemli bir edebiyat yapıtı olarak kabul eden benim gibi bir adam için "yazarlık" kavramının yeniden sorgulanmasına ve günümüzde cinsel şiddetin vardığı noktaların yeniden gözden geçirilmesine yol açtı. Bugüne kadar ülkemizde, sistemin ve iktidarın yarattığı kişisel ve toplumsal tüm baskı, haksızlık ve acılara karşı durma görevi edinen "yazar" kimlik değişimine uğ-

rayarak; kendini dünyanın öznesi olarak gören, akılcı bir başkaldırı yaratmak yerine nereye saldırdığı belli olmayan, kendi benliğini tatmin için başkalarını inciten bir kimliğe mi bürünüyordu? Artık sisteme ve yarattığı baskıya bilinçli olarak karşı çıkmayan / çıkamayan yazar, içinde oluşan ezikliği, sistem içinde kendisi gibi dalgalara kapılmış diğer insanlara şiddet uygulayarak mı açığa çıkarıyordu? Amerika'da 60'lı yıllarda zenci hareketinin en önemli liderlerinden biri olan ve yaşamı bir şiddet gösterisi ile sona eren Malcolm X 'in o zamanlar çınlayan sesi, *"Neye ve kime karşı çıktığınızı bilmelisiniz. Kuklayı değil, kuklacıyı vurmalısınız!"* derken, günümüz yazarlarına da bir ipucu vermiş olmuyor muydu? Yoksa, toplumun her yanında görülen kokuşmuşluk, yazarları da iyiden iyiye çürütmeye mi başlamıştı? *"Erkek çocuğu olursa ona ilk kendisinin tecavüz edeceğini", "fahişeliğin en güzel meslek olduğunu"* söyleyen; gelen tepkileri, bu söyleminin "politik" olduğunu iddia ederek yanıtlayan ve yeni kuşak içinde yere göğe sığdırılamayan Küçük İskender'in ve kirlenmiş topluma olan tepkisini onu daha da kirleterek gösteren Bukowski gibi örneklerin pırıltılı yıldızlar gibi dolaşıma sokulduğunu düşünürsek, yanıtımızın mutluluk saçacağı söylenemez. Kendi deyimleriyle *"karı ayıklamak"* için barları dolduran ve içtikleri zaman mangalda kül bırakmayan bazı "sevgili" yazar dostlarımızın (!) bu olay karşısındaki şaşkınlıkları da dikkate değer. Hele haftalık bir dergide, Füsun Erbulak'ın söyledikleri - eğer gerçekten söylediyse - beni derin düşüncelere itiyor *Yazılanlar olduysa, çok farklı bir nedeni vardır diye düşünüyorum. Kadın ikisine de mi aşıktı ? Birine aşıktı da, pazarlığa mı girişti? Önce kendi istedi de sonra sonuç alamayınca mı şikayette bulundu, gibi kaygılarım var. Acaba kız böyle şeylerden tad alan biri miydi, bunu bilhassa mı istedi ?"*

Aynı dergide Kaçan'ın avukatının yorumları da yer alıyor. Avukat Oktay Kök, olayın "kök"ünde G.yi suçlama hazırlığında ki, şöyle "buyurmuş": *...Olayda eroin var, silah var, polisle işbirli-*

ği var, adam kaçırma var. Kızın konumu çok karışık. Zamanla herşey çıkacak ortaya ama, o zamana kadar sanıkların mağdur olması sorunu var. Davanın gidişatı kız ve ailesi için çok daha yıpratıcı olacaktır bence. Olayın içinde kızın tahriki var"

Sayın Oktay Kök'ün, Ağır Roman'ı okuyup okumadığını bilmiyorum ama, Ağır Roman gibi Metis Yayınları'ndan çıkan DİANA SCULLY 'nin "TECAVÜZ CİNSEL ŞİDDETİ ANLAMAK" adlı kitabını, dava dosyalarının arasına bir yerlere sıkıştırıp sıcağı sıcağına okumasını öneriyorum. Yanlış anlaşılır düşüncesiyle, kitabı başkalarının yanında okumaktan sıkılırsa, bir Medeni Kanun cildinin arasına koyup da okuyabilir! Kitabın "Kurbanı Suçlama" başlıklı bölümünü okuduktan sonra, mübaşirin birine 123. sayfayı çağırttırsın! 123. sayfa, bilirkişi olarak duruşmaya çıkarsa şunları söyleyecek

...İnkarcılar (yani işledikleri tecavüz suçunu inkar edenler, A.A.) davranışlarını haklı kılmak için, tecavüz yanlısı kültürümüzde varolan kadın kalıpyargılarından yararlandıkları gibi, kurbanlarını hem tecavüze katılmış olarak gösteriyor, hem de tecavüzden onları sorumlu tutuyorlardı. Kurbanları karalama eğilimi inkarcılar arasında daha yaygın olmakla birlikte, suçu kabul eden erkekler arasında da birkaç suçlu, kurbanlarının kurban olmayı hakettiklerini kanıtlamaya çalıştılar. İnkarcıların anlattıklarında altı tema işledikleri görüldü; bunlar o şekilde kurgulanmıştı ki, erkeğin davranışı doğru olmasa bile, hiç değilse anlatılan koşullar altında haklı ya da uygun görülebilecekti. Bu altı tema şunlardır (1) kadınlar baştan çıkarıcıdır, (2) kadınlar hayır derken aslında evet demek isterler, (3) kadınlar sonunda gevşer ve bu işten zevk alırlar, (4) iyi kızlara tecavüz edilmez, (5) tecavüz önemsiz bir suçtur, (6) maço "kabadayı" erkek."

"İyi kızlar cennete gider, kötü kızlar her yere.." ilkesi (!) de (7). madde olarak bunlara eklenirse G.K. suçlu da bulunabilir belki!

Olayın gerçek yüzünün aydınlatılmasını, Metin Kaçan'la Alp Buğdaycı'nın açıklamalarını ve suçluların - her kim iseler - hak ettikleri cezaları çekmelerini beklerken, olaya binbir kuyruk takan iletişim araçlarının elinde bir iskambil kağıdı gibi kirli desteye eklenmeye çalışılan Murathan Mungan'a atılan çamurları da kınıyorum. Kendisiyle tanışmadım, şiirlerine kanımın ısındığını da pek söyleyemem. Ama yazarlığı, onu lekelemeye çalışanlardan çok daha onurlu bir biçimde taşıdığını söyleyebilirim. İşte, Murathan Mungan'ın içindeki bıçak bir kere daha olduğu yerde dönüyor; belki de, başkalarına saplanmamak için:

İki Bıçak

İki bıçak seç kendine
Biri yaralamak için
Biri öldürmek
Pusu kur gözlerinin
Karanlık gölgesine
Biri sevmek için
Biri ihanet
İki yürek seç kendine
Biri yaşamak için
Biri gizlenmek
Bir korkak, bir kaçak, bir firar
Kaç kişisin sen sevdiğim çocuk
İçimdeki bıçak bir kere daha dönüyor
Olduğu yerde
Kalırsan sel basar yataklarımı
Gidersen uçurum çiçekleri açar kalbimde
Kimi zamanlar olur sevgilim
İki bıçak bile yetmez bir tek ölüme

"Isıtarak Bıçağını Karnının Altında"

Dolmabahçe Sarayı'nı geziyordum. Halıların altındaki tarih kırıntıları süpürülmüş, dev avizelerin üzerindeki eski zaman tozları silinmişti. Bayram günleri üstü başı güzelce giydirilmiş, saçları taranmış, cebine temiz bir mendil konmuş çocuklar gibiydi Saray. Dibi bucağı dolaşırken, bir ara padişahların yatak odalarına, oradan da onlara bitişik banyolarına daldım. Banyo küvetlerinin çevresi tel bir kafesle çevrilmişti. Buna hiçbir anlam veremedim. İnsanların yıkandığı bir yerin hayvan kafesi gibi telle çevrili olması çok şaşırtıcı geldi bana. Oradan geçen ve turistlere bilgiler veren rehberlerden birini çevirerek, bu kafesin ne işe yaradığını sordum. Karşısındaki zır cahilin yüzüne dalga geçercesine bakıp, karşı soruyu patlattı

- *Sen banyoda ne yapıyorsun kardeşim ?*

Sorunun gıllıgışlı havası, beni yanıt vermemeye zorladı. Öyle ya, insanın aklına kötü şeyler geliyordu ve yanıtımın karşılığında ne geleceği kestirilemiyordu. Rehber, yine sırıtarak ikinci soruyu kulak zarıma yolladı

- Kafanı sabunlamıyor musun sen ?

ılk soruyu soran benken, bir anda 2-1 yenik duruma düşmüştüm. Yanıtladım

- Evet. Sabunluyorum.

- Peki, sabunlayınca gözünü açabiliyor musun ?

- Hayır !

- Hah işte.. Padişahlar da kafaları sabunluyken gözlerini açamıyorlar. Bu kafes de onun için var !

- Nasıl yani ?!

- Nasıl olacak, padişahın gözleri kapalıyken sırtına bir hançer yememesi için yapılmış bu kafes !

Aman da aman ! Beynimdeki tüm telefonlar, uydu yansıtıcıları, postacılar vızır vızır çalışmaya başladı. Nöron hatlarım kilitlendi. Saray pencerelerim, harem kapılarım açıldı. Sınırları kıtaları aşan koca bir imparatorluğun başıydınız. Bir fermanınızla kafalar uçuruluyor, camiler, kervansaraylar yapılıyor, ordular savaşıyor, atlar, toplar, gemiler yola çıkıyordu. lki dudağınız arasından çıkan tek bir tümce bile, tarihin akışını değiştirebiliyordu ve siz özel hamamınızda yıkanırken bile ölüm korkusu içindeydiniz. Üstelik, katil adayınız büyük olasılıkla, anneniz, kardeşiniz ya da bir veziriniz tarafından gönderilmişti. Hareminizdeki bir cariye bile, sizi keselerken hançerleyebilirdi. Yemeklerinizde zehir olup olmadığını kontrol eden ve sizden önce yemeği tadan çeşnicibaşınız vardı. (Hep merak ettim, tarih kitapları yemeklerden zehirlenen çeşnicibaşılardan neden hiç söz etmiyor? En uzun görevde kalan hangisiydi acaba? Mideleri yıkanıp kurtarılıyorlar mıydı? Sonra, mezartaşlarına ne yazdılar onların?) Geceleri, uykunuzun en ballı badem yerinde boğazınıza bir ip geçer korkusuyla, karabasanlar görüyordunuz. Atınıza atlayıp sefere gittiğinizde, dönüşte tahtta küçük kardeşinizi görmeniz

veya daha İstanbul'a girmeden celladın ipçi koltuğunu boylamanız bile mümkündü.

Böyle ölümcül şüpheler ve korkular içinde yaşam eskiten padişahların ruh sağlıklarının yerinde olması mümkün değildi bence. Her an öldürülme endişesi kara bir bulut gibi gece gündüz üzerlerine çöküp, onları ölmemek için öldürmeye yöneltiyordu belki de. Saraylar da, koca koca kafeslerden başka yerler değillerdi.

Bütün bu düşünceler kafamın içinde atletizm yarışmaları yaptı. Banyodaki tel kafesin, padişahların korku dolu yaşamlarının şiirini yazmalıydım. Ama nasıl? Bir türlü başlayamıyor, altından kalkamayacağım sıkıntısıyla şiiri erteliyor, bulduğum imgelerin hiçbirini beğenmiyordum. Tam iki yıl, şiir timsahının kuyruğunun ucuna bile dokunamadım. Sonunda onu, belleğimin "Terkedilmiş Şiirler" bölümüne gönderdim ve unutmayı yeğledim.

Ama bir gece masamda yorgunluktan göz kapaklarımı uzun yolculuklara çıkarı uyku gemilerine bindirmek üzereyken, bir su sesi duydum. Saraydaydım ve orayı bekleyen yaşlı bir gece bekçisiydim. Oturduğum sandalyede şekerleme yaparken, gecenin sessizliğini bozup mermerlerde yankılanan bir su sesi duymuştum. İşte şiir başlamıştı. Yerimden fırladım ve su sesinin geldiği yere doğru koşmaya başladım. Ne göreceğimi bilmiyordum ama su sesinin tel kafesin içinden geldiğini duyumsuyordum. Sanki önceden yapılmış gizli bir sözleşme beni, yedi sayfalık bir şiire götürüyordu, *"Topkapı Sarayı'nın Yaşlı Gece Bekçisi, Az'cık Kestirirken, Bir Gece Birden Su Sesiyle"* adlı uzun şiire.. İki yıldır mağarasında saklanan şiir ayağa kalkmış, güçlü bir lodosla başka bir sarayın kıyılarına doğru fırlatıyordu beni. Dolmabahçe Sarayı, Osmanlı tarihinin daha yakın tanığı olan başka bir sarayla, Topkapı Sarayı ile yer değiştiriyordu. Şiirin parmak uçlarından tutmuştum, ama omurgası, göğüs kafesi, kafatası henüz ortalarda yoktu.

İki yıl yatağını bulmasını beklediğim bir ırmak gibi kafamda do-

laşan şiirin, sayfalara dökülmesi de üç ayımı aldı. Hani bazı şairlerin dediğince, sular seller gibi kağıtlara dökülmüyordu şiir. Topkapı Sarayı ile ilgili ne kadar ansiklopedi, kitap, broşür varsa aradım buldum. Günlerce onları okudum ve notlar çıkardım. Sarayın büyükçe bir krokisini çalışma masamın arkasındaki duvara astım, yaşlı gece bekçisinin uyanıp koşacağı yol üzerindeki tüm kapıların, Akağalar Kapısı'nın, Arz Odası'nın, Kubbealtı'nın, İçoğlanlar Koğuşu'nun tarihi üzerinde taş duvarları koklayan tazılar gibi iz sürdüm. Cinlerin meşveret yerinde oyalandım. Haremde, yakalanma korkusu içinde, gözdeleri seyrettim. Çeşm-i bülbülleri okşadım. Eşiklerden sessizce süzülen cellatları, boa yılanlarına dönüşen ipleri gördüm. Aykırı bir Osmanlı tarihi yazıyordum ya, şiire Zeki Müren bile girdi. Topkapı Sarayı'yla uyuyor, onunla uyanıyordum. Bir kez gece yarısı, Saray'a gittim. Kulağımı yaşlı bir adam gibi ağzı açık uyuyan sarayın duvarına dayayıp, ölü şehzadelerin çaldığı udların ezgilerini dinledim. Bazı sabahlar, kalktığımda üzerimde kanlı kaftanlar buluyordum. En hamarat arap sabunlarının bile temizleyemediği o giysileri, vakanüvislerime temizletiyordum. Ya da yerine geçtiğim ağabeyimin haremindeki gebe cariyeleri, olur a, tahta bir erkek varis doğururlar diye, Sarayburnu'nda geceleri sandala bindirtiyor, bayılttırdıktan sonra ayağına taş bağlatıp canlı canlı denizin dibine yollatıyordum. Şiir soluk alıp verirken, öyle bir an geldi ki, sarayın kiremitlerine konan kuşların bile, sarayın dışında oldukları için sevindiklerini sezinledim. Ve o anda bitti şiir: Kafes içinde kafesti Osmanlı tarihi !

Sedat Şanver'in yenilgiyi tanıyanlara adadığı "Haremdeki Kadınlar" adlı şiir kitabını okurken, aklımdan bunlar geçti. Şanver, "Mihrican"da, adını aynalara yazan cariyelerin ağzından ölümün son perdesini yüreklere indirirken,

" Ben
o yarım hükümdar
çeyrek şehzade ve yüzde sekiz kapıkulu olan kalbimi

nereye saklayabilirdim ki sultanım
sizin kalkık, iğrenç yerleriniz
benim kupkuru uçurumlarımda kaybolmaya çalışırken
kendimi nereye saklayabilirdim
yaysız ok, kınsız hançer ve kansız kardeş boynu
sultanım / bilirim
haremdeki bir kadın için
ölüm
yatak odasından başlayıp cellat ipinde bitecektir
elbette fermanı beliniz vermiştir "

diyor ve kitap boyunca "hançer"i bir "fallus" imgesi gibi yanında dolaştırıyor. Onun şiirinde, *"kınsız bir hançer nasıl dönüşsüzse / öylesine acı veriyor söz."* "Haremdeki Kadınlar"da ayrı sofralarda ayrı yemekler yeniyor, siniler devriliyor, sevişmeler yarım kalıyor. Dizeler arasında *"bir çift firuze, otuz kırat pırlanta"* Evet, ayrı sofralarda ayrı yemekler yenmiştir, dökülmüş incileri toplamaya, tahta bulaşmış kanı silmeye ve en acısı, hançeri kınından çıkarmaya geç kalınmıştır.

Şimdi padişahın gizli fermanıyla İzmir'deyiz. (Sahi, İzmir'de hiç saray var mı ? Varsa, padişahı, Tarık Dursun K. mıdır ?!) İşte, adının bir şiirden ödünç alındığı sanılan bir sahil lokantasında, Şehzade Sedat Şanver, yakın dostu İlhan Tülman'la aynı masada aynı yemekleri yemektedir. İki şair, Tülman'ın yeni yayınlanan şiir kitabı "Cellat Kurban Soytarı"yı bir nisan akşamı ıslatmaktadırlar. Baskıdan yeni çıkan kitaba inanılmaz güzellikte bir Olga kokusu sinmiştir. (Olga, diğer Olgalar gibi sarışın mıdır? Yoksa Karantinalı Despina adını mı değiştirmiştir?) İlhan Tülman *"çingene dudaklarının gül koktuğu o gece"*, Tilkilik'te bir tombalacı bıçağı ile yaralanmıştır. *"Et sancısı tutmuş bir bıçak gibi sokaklara fırlamış"* ve

"Ben sana bakan bir pencereydim
bunu uyandığım andaki yüzünden biliyordum
ay dolaşırdı yüzünün yangınlarında
ben kıvranırdım bir bıçak gibi "

dizelerini yazmıştır. Oturup şarap içtikleri masaya birden üzerinden yakamozlar süzülen bir bıçak saplanır. Şanver ve Tülman, masada titreyip duran bıçağı görünce dehşetle ayağa fırlarlar. Ege Denizi'nin karşı kıyısından uçup gelen bıçağın sapında,

"Güneşi boğazlayan kimdir bilmez misiniz ?
gecenin kuyruğuna tenekeleri bağlayan kimdir
akarsuyun kollarını kavuşturan kimdir
buğdayın tekerlerini durduran kimdir ? - bilmez misiniz ?
Güllerin bile ateşi var - yoklayın yürek atışlarını
Yoksun olduğunuz ekmeğe sorun
Sakatın arabasına sorun
Sokak basamaklarında belkemiğini kıran gölgeye sorun
Karanlık geçitteki çocuğun gözlerine sorun
Annenin dizlerinde donmuş ellerine sorun
Döşeğini kirleten kötürüm aşka sorun.

Yunanistan yüzükoyun, kalın gecenin içinde uyuyor
ısıtarak bıçağını karnının altında. Ona sorun. "

dizelerini yazan Yunanlı anıt-şair Yannis Ritsos'un parmak izleri vardır. Hiçbir işkence ve hiçbir acı onun ellerini emekten ve barıştan ayıramamıştır. Ritsos'un şiiri, aynalı bir bıçağın ucuyla Ege Denizi'ne çizilmiş kocaman bir dalga gibidir. Acılara boyun eğmeyen bir şairdir Ritsos. Sanki, Albert Camus, *"Yaşam boyun eğmemektir"* derken, bilmeden Ritsos'un mahallesinden geçmiştir. İşte, Ege'nin karşı kıyısından Ritsos'un şiirlerini bestele-

yen Theodorakis'in ezgileri geliyor ve biz de sizi Yeni Türkü'nün son çalışması "Külhani Şarkılar"la 1900'lerin başına götürüyoruz. Karanlık ve gözyaşlarıyla ıslanan günlerdeyiz. Albümün sanat danışmanı, çılgın akordeonist Muammer Ketençoğlu, şarkının video klibinde "Cevriye"yi odalara kapattığı yetmiyormuş gibi, bu kez kırık rebet usturalarıyla bilediği bıçağını Derya Köroğlu'nun boğazına dayamış, o hüzün ve ayrılık dolu günleri kağıda geçirtiyor

"Mübadele yılları. Yunanistan'daki müslümanlar ile Anadolu'daki hristiyanlar topluca ve karşılıklı olarak göçe zorlanırlar. Her iki halk da mallarını, mülklerini, alışkanlıklarını ve en önemlisi memleketlerini geride bırakarak geri dönüşü olmayan bir göçe doğru yola çıkar. İzmir ve Ege bölgesinde yaşayanlar, geçmişteki parlak günlerinden yadigar olarak yalnızca kültürlerini beraberlerinde götürürler. Ancak kültürleri onları ayakta tutmaya yetmez, kendilerini büyük bir sefaletin içinde bulurlar. Oturdukları yerler gettolardır. Doğru dürüst iş tutabilenlerin sayısı azdır. İşsizlerin toplanma yerleri ise "tekke"ler ve "amane kahve"leridir. Buralarda esrar, müzik ve dans ile efkar dağıtırlar. Diğer önemli kavramlar da, doğal olarak kavga, zaptiye ve hapistir. Yaşamını tekke, esrar ve hapis üçgeninde geçiren göçmen tiplemesine "rebet", rebetlerin müziğine de "rebetika" deniyor. Biz Yeni Türkü olarak bu kavramlara Türkçe'de "külhani" ve "külhani şarkılar" karşılıklarını uygun bulduk."

Sevgili okurlar, bu yazımızda da sabah oluyor. "Rebet"lerin cigara dumanları mürekkep güneşinin ilk ışıklarıyla kaybolmadan, Cengiz Onural'ın sözleri, Yannis Drağatsis'in müziği ile bir "külhani şarkı" patlatalım ve Müslüm Gürses hayranları alemi basmadan önce ince ince dağılalım

"Diyorlar ki Manolis
Şu garip bağlaman
Senin için ağlarmış
İnlermiş kahrından

Süngün düşmüş Manolis
Suskunsun içerde
Senin gibi külhani
Ah gururun nerede

Bana derler Manolis
Vay! Başım dumanlı
Bana yanlış yapana
Dar ederim dünyayı

Konuşur bıçağım da
Şu bağlamam kadar
İyi bilsin ardımdan
Laf atıp tutanlar

Yaşa bre Manolaki
Vur sazın teline
Sana gölge edenler
Çıkmasın önüne

Kaybolur biz çalınca
Hepsi birer birer
Dünya ehli olanlar
Aynı dilden söyler "

Son At ve Kurtlar

"Kokuyu duyuyor musun? Sanki bir yerlerde yasemin var. "

ONAT KUTLAR,
Yeter ki Kararmasın, "Granada"

1995'in ilk sabahının erken saatlerinde, pazar gazetelerini almaya giderken, bir buçuk yaşındaki oğlumu, annesinin uyumasından yararlanarak evden uçurdum. Gazete satıcısı, gece yarısı feneri söndürdüğü yerde kalmış, dükkanını açmamıştı. Baba oğul, zaman geçirmek amacıyla, deniz kıyısındaki Eskihisar'a indik. Gökyüzündeki gri yağmur bulutları, yeni yıla ilk tokatlarını patlatıyorlardı. Denizin rengi kiremit kırmızısıydı. Kumsal, geri geri esen rüzgarların taşıdığı bıçak kınları ve bomba pimleri ile dolmuştu. Köy kahvesine sabahın köründe çöreklenen birkaç devamlı müşterinin ise, *"yaseminin hayalet çiçek olduğundan haberleri bile yoktu*" Fırat, Osman Hamdi Bey Evi'nin bekçilerinin güvencesine alınmış kocaman beyaz bir

kedinin üzerindeki iki kara beneğe kafayı taktı.Yanına oturup korkuyla karışık sevmeye çalıştığı posbıyık kedinin sırtındaki benekleri küçük parmağıyla işaret ediyor, *"Ih! Ih!"* diyerek bu lekelerin ne olduğunu soruyordu. *"Oğlum"* dedim, *"o pisi pisi yıkanmamış!"* Yanıtımı eksik bulmuş olacak ki, *"Ih ! Ih !"* larını ısrarla yineledi. Bu kez, *"Babası onu yıkamamış!"* yanıtını verdim. Bu sözlerimi de yeterli bulmadı. Son kozumu oynadım: *"Oğlum, annesi onu yıkamamış!"* Annesi tarafından yıkanan bir çocuk olarak, bu yanıtımı inandırıcı buldu Fırat. Ve bize çay ikram eden bekçinin, masayı silmek için getirdiği bezi kaptığı gibi, "kirli kedi"nin sırtındaki kara lekeleri silmeye çalıştı! Ancak bu "temiz pisiler operasyonu"na fazla dayanamayan kedi, Fırat'a dönüp tıslayarak küçük bir pençe attı ve basıp gitti. Bizimki, acı ve şaşkınlık içinde bakakaldı arkasından. Çaylarımızı tazeleyen bekçi, gülerek, *"Küçükler ne kadar kolay aldanıyorlar!"* dedi.

Bu sözler beni, on yıl öncesine, "o sinema senin, bu tiyatro benim" dolaştığım, üniversite yıllarımda okuduğum bir kitabın sayfaları arasına götürdü. Onat Kutlar'ın "Yeter ki Kararmasın"ına...Kitabın "Balyoz ve Özgürlük" başlıklı bölümünde şöyle diyordu Kutlar

"Baharı simgeleyen kuşlar gibiydiniz. Her türden, her cinsten. Yoksul ve kerpiç köy evlerinin kırlangıçları da vardı aranızda, kentlerin yeni yetme horozları da. Bozkır turnaları; dağların kartalları, şahinleri, sokakların gösterişsiz serçeleri, açık deniz martıları. Sanki aynı nisan mayıs güneşlerinin aydınlığı ile ışırdı yüzünüz. Bu yüzden birbirinize benzerdiniz gene de. Gözlerinizdeki şaşkınlık, merak ve umuttan tanırdık sizleri. Bir de aranızdaki sınıf farklarını silen giysilerinizden. Kız erkek, kadife pantalonlar, kotlar giyerdiniz. Ayaklarınızda hem ucuz, hem pratik botlar, lastik ayakkaplar. Bir kazak, bir mont ya da bir parka gecenin ayazında sizi sıcak tutardı. Büyük kentlerin sokaklarını doldururdunuz. Günün tuhaf saatlerinde. Sabahları ortalık henüz alacakaranlıkken, ya da geç vakit, geceyarıları.

Ellerinizde kitaplar, çantalar, banliyö istasyonlarına çıkan dar yollardan, otobüs duraklarından tartışarak geçerdiniz. Durmadan tartışırdınız. Kaldığınız evler ve yurtlar, okullarınız, gittiğiniz kantinler ve lokaller, yaşadığınız kent, ülke ve yeryüzü sanki büyük bir forumdu. Durmadan yer değiştirirdiniz. Bilinmez bir içgüdüyle ağaç dallarında sürekli yer değiştiren sakalar gibi.Yeryüzünü de aynı hızla değiştirmek isterdiniz. Kolları ve paçaları tarazlanmış, hızlı boy attığınız için kısalmış giysilerinizin ceplerinde pek para bulunmazdı ama gene de kitaplar satılır, tiyatrolar, sinemalar dolardı.

Sinemayla ilginizi, Sinematek'teki, sinema kulüplerindeki tartışmalardan bilirim. Biz, sinema yazarları, yönetmenler, senaristler biraz kızardık size. Tatlı tatlı giden konuşmaların bir yerinde, salonun bir köşesinden parmak kaldırır, utangaç ama cesur ve tok bir sesle karşı çıkardınız "Çözüm nerede ?" diye sorardınız çoğu kez. "Bir gerçeği saptamakla yetinecek miyiz?" Toplumsal yaşamın tüm alanlarında olduğu gibi sinemada da ince denge ve kar hesaplarına, biçim oyunlarına, kariyer kaygılarına aklınız ermezdi. Bu yüzden her yerde yadırganırdınız. Sorularınızın pervasızlığı, bizdeki sadist duyguları kamçılardı. Susturmak isterdik nice hoşgörülü olursak olalım. Çünkü her yerde, her tür rahatlığı bozuyordunuz. Hele bu yüzlerce yıllık otokrat, rahatına düşkün ve sert toplumda. Bir de aceleciydiniz.

Bir şenlikte gösterdiğimiz " Balyoz " adlı kısa Yugoslav filmini hatırlıyor musunuz ? Hani bir "civciv fabrikası"nı anlatan ?

"Çağdaş" (!) yöntemlerle her gün binlerce civciv üreten bir işletmeyi gösterir bize film. Üzerinden binlerce civcivin geçtiği geniş bir bant'ın iki yanında "kapo"ları andıran seçici kadınlar durur ve "sağlam" civcivleri ayırırlar. "Bozuk", sakat ve ölü civcivler bantta bırakılır ve az ilerde yumurta kabuklarıyla karışık olarak bir büyük varile dökülürler. Bantın üzerinde sapsarı, birer ışık yumağı gibi yavrular, yaşamak için titreyerek seçilmeyi beklerler. Birden bir kara civciv görünür aralarında. Sapasağ-

lamdır ama "kurala uygun değil" Acımasız bir el iterek bant üzerinde bırakır onu. Yürüyen bant, civcivi uçuruma götürmektedir. Geriye doğru hızla koşar civciv. Kurtulmak için. Eller yeniden iter onu. "Sen kuralları bozuyorsun. Git..." Bu umutsuz çaba, küçük civciv yumurta kabukları ile birlikte varile düşünceye kadar sürer. Sonra üstüne, düzenli aralıklarla işleyen bir balyoz iner. Varilde çok yer kaplamasın diye.

Filmin sonu umutsuz değil. Avluda, arabalara yüklenmek için bekletilen varillerden birinde kimsenin farketmediği bir kıpırtı. Kara civciv, yumurta kabuklarının arasından başını çıkarır. Atlar varilden ve güneşe uzanan aydınlık bir yolda koşmaya başlar. Düş mü, gerçek mi, kim bilir ?

Filmin yönetmeni A.İliç'le tanışmak, dost olmak fırsatını buldum. Sakin, ağırbaşlı, orta yaşlı bir sanatçıydı. İlk sorum şu oldu "Kara civcivin, bant üzerinde itilerek bırakılınca, geriye doğru koşup kurtulmaya çalışmasını nasıl sağladınız ?" Gülerek yüzüme baktı "Civcivler de sıcaklığa ve sevgiye doğru koşarlar " dedi. "Kara civciv bantın üstüne gelince, filmde göstermediğimiz kısa bir sürede, seçici kadınlardan biri onu sıcak avucunda bir an tutarak okşadı. Sonra onu bıraktığında, hatta eliyle ittiğinde, gene de koşup durdu bu dost sandığı sıcaklığa civciv. Civcivi aldatmak zorunda kaldığımız için üzüntü duyuyorum. Ama ne yapalım, seyirciye istediğimiz mesajı vermek için hile yapmak zorundaydık. Ayrıca küçükler ne kadar kolay aldanıyorlar..."

Bu satırların yazarı olan Onat Kutlar, yani baharlı ve isyanlı filmlerin gizli makinisti, *"kumrularla evlenmiş atmacaların"* arkadaşı, edebiyatın omurgasını arayan adam, evlilik yıldönümünü kutlamak için gittiği pastanede, omurgasını paçavraya çeviren bir bombanın patlamasıyla yaşamını yitirdi. On iki gün yaşam mücadelesi verdiği hastaneki yatağından sağ olarak kalkabilseydi eğer, *"çürüyen yosun ve toplum kokusunun, yasemin kokusunu bastırdığını "* bir kez daha görecek; patlamada, yaşgü-

nünü kutlayan bir arkadaşının vereceği armağanı almak için Opera pastanesine giden genç bir kazıbilimcinin, Yasemin Cebenoyan'ın da öldüğünü öğrenecekti. Kutlar ve Cebenoyan'ın birbirlerinden habersiz "kutlama"lar için geldikleri pastanede öldürüldükleri akşam, birileri bir kez daha akıttıkları aydın kanını bardaklara doldurmuş, cinayetlerini kutluyorlardı. Çünkü, *"kargaların iliklerini sömürmek için kemikleri takır takır çatılara vurdukları günlerden birinde "*, yeryüzünün *"onuriliği"*ni bir kez daha zedelemişlerdi. Oysa öldürdükleri insanlardan biri, alçakların bile "alçakgönüllülük" dersi alabileceği bir adam, diğeri ise büyüyünce "lodosçu" olmak isteyen, krizantem yüzlü bir kadındı. Armağanları, erken verilmiş bir ölüm oldu.

Onat Kutlar, sanki yaşamının bir mutfağın önünde bulunan bir buzdolabında patlayan bir bombanın dört bir yana fırlattığı cam parçalarının keskinliğinde sona ereceğini ve ölümünü bir Yasemin'le paylaşacağını bilirmişcesine, şunları yazmıştı "Nâzım'dan ve Cendrars'dan Sonra " adlı şiirinde

Önünde bir yasemin ağacıyla korunan karanlık ve
kör mutfağın geniş taş döşemelerinde
bir kurbağanın küflü ve güherçileli bir duvardan korkusunu
uzun bir çocukluğun tek düşü olarak yazdım
çiçekli sayfalarında şiirler bulunan bir deftere "

Artık bu şiirin adını adını, "Onat'tan ve Yasemin'den Sonra" olarak değiştirebiliriz. Ve bilmeliyiz ki, bu şiirin bittiği yerde zakkumlar başlayacak. *"Alanya'da doğan, kulağında yeni kesilmiş nar çiçeği ve portakal yapraklarının sesini taşıyan"* ve *"uçsuz deniz duygusu yaşamından hiç eksilmeyen"* bir adamın anıları başlayacak. Onat Kutlar'ın "Pera'lı Bir Aşk İçin Divan" adlı kitabında inanılmaz bir önseziyi daha yürürlüğe soktuğunu görüyoruz. Kitap, 1974-1980 yılları arasında yazdığı şiirlerden oluşuyor. O zamanlar, ne Yasemin Cebenoyan var ortada; ne de

aydınların şeriatçılarca, çiçek koparır gibi yaşamdan koparıldığı Cezayir. Oysa Kutlar, "Cezayir Ağacı " başlıklı şiirinde: *"Bir yasemin senin gibi Cezayir / Ve de zakkum benim gibi zehir "* dizesini döküyor beynimize. Ve ölümü, tıpkı Cezayir'de şeriatçıların bombaladığı yüzlerce aydından birinin ölümü gibi oluyor, üstelik bir Yasemin'le birlikte... Çünkü artık insanlar, *"çiçekli sayfalarında şiirler bulunan defterler"* değil, içinde gericiliğin, bilim dışılığın, kıyımın her türlüsünün öğretildiği kitaplar taşıyorlar. O kitaplardan yayılan *"çürüyen toplum kokusu, yasemin kokusunu bastırıyor"*

1957'de, kızları doğduğunda bu dünyaya güzel bir çocuk armağan etmenin mutluluğunu yaşayan Cebenoyan ailesi, bir gün Yasemin'in, masasına Murathan Mungan'ın "Yaz Bitti"sini bırakarak gideceğini nereden bilebilirdi? Baba Hikmet Cebenoyan'ın, söyledikleri, bence okullarımızda ve yüreklerimizde "İnsanlık Dersi " olarak okutulmalıdır

" Türk toplumu tıpkı bir insan bedeni gibi hasta. Bu patlamalar, cinayetler; karmaşa da bu hastalığın göstergeleri. Benim doğru bulmadığım bir şey var. Örneğin kızım öldürüldü. Gazeteler, televizyonlar buna bir haber olarak baktılar ve bir haber olarak verdiler. Bitti. Başbakan, bakanlar, diğer kişiler başınız sağolsun dediler ve bitti. İyi ama, olaylar yine devam ediyor. Yine aynı tür eylemlerde insanlar ölüyor. Kimsenin bu sorunu çözmek gibi bir gayreti yok. Bombayı koyanı arıyorlar. Oysa ona, 'git bombayı koy' diyen var, diyene 'bir yerlere bomba koymak lazım' diyen bir beyin var, bu beyne fikir veren, yöneten başka beyinler var. Yakalamak hapse atmak da çözüm değil ki. Bir başkası çıkıp aynı işi yapıyor. Profesörler, hukukçular, gazeteciler, devlet görevlileri. Bu insanların bir araya gelip ülkenin hastalığını bir konsültasyonla teşhis etmeleri gerekir. Bombayı patlatanlar, Allah bilir, memleket için iyi bir şey yaptıklarını düşünüyorlar. Kızımı öldürmek isteyen, çeker silahı öldürür. Ama öyle yapmıyorlar. 50 kişinin, 100 kişinin otur-

duğu bir yere bomba koyuyorlar. O zaman saldırı kızıma yönelik bir saldırı olmuyor ki. Topluma yönelik bir saldırı oluyor. Bu ülkeyi yöneten, bu ülkede kendini sorumlu hisseden insanlar topluma saldırarak topluma hizmet edilemeyeceğini, o eylemleri yapanlara anlatmalı. Onları ikna etmeli."

Şimdi sizleri 16 Ocak 1995 günü Evrensel Kültür Merkezi'ndeki bir anma toplantısına götürmek istiyorum. Dostları, kırmızı karanfillerle çevrelenmiş portresi önünde, Onat Kutlar'dan söz ediyorlar, yapıtlarını okuyorlar. Toplantının sonunda, Mehmet Saydam ve Mehmet Esatoğlu'nun çektikleri kısa bir film gösteriliyor. Onat Kutlar, Deniz Gezmiş ve 68 kuşağından söz ediyor. Gezmiş ve arkadaşlarının idamını engellemek için açtıkları kampanyadan ve gösterilen çabalardan. Kutlar, *"Bu çabaya destek vermesi için gittiğimiz profesörlerin, hukukçuların, aydınların bir kısmı imzaya yanaşmadıkları gibi, kendileriyle görüştüğümüzü bile kimsenin duymasını istemediler"* diyor. Hikmet Cebenoyan'ın, bütün iyi niyetiyle "ülkenin hastalığını bir konsültasyonla teşhis etmelerini" istediği insanlardan bir bölümünden söz ediyor Onat Kutlar ne yazık ki. Ve ne yazık ki, Cebenoyan'ın konsültasyona davet ettiği devlet görevlilerinin bir örneğini, geçtiğimiz yıllarda eski Sanayi ve Ticaret Bakanı Cahit Aral'ın kişiliğinde gördük. Çernobil Reaktörü'ndeki patlamadan sonra, Karadeniz'e ve ülkemizin bir bölümüne dağılan radyasyon bulutlarının yarattığı tehlikeyi, televizyonda çay içerek gizleyen ve ölümümüze davetiye çıkaran Aral, başta Atom Enerjisi Kurumu Başkanı Özemre olmak üzere, suskun kalarak tehlikeyi yok sayan ya da yanlış bilgi veren birçok bilimadamıyla (!) birlikte görevini (!) yaptı. Kendi deyimiyle *"ülkemizin çıkarları"*nı korudu radyasyonlu çayları bize içirerek. O, Nâzım Hikmet'in vatan haini sayıldığı, Deniz Gezmiş'in idam edildiği, Yaşar Kemal'in DGM'de yargılandığı bir ülkede; yiyecek ve içeceklerden geçen radyasyonla yaşam süreleri kısalan, ölümcül hastalıkları uzun süre sonra kendisini gösterecek insanlar arasında elini ko-

lunu sallayarak ve gelecekteki kabinelerin birinde koltuk kapmak hesabıyla dolaşıyor.

Sayın Cebenoyan, sizin gibi benim de, büyük umutlar beslediğim insanların bir bölümünün bugünkü portreleri böyle. Aziz Nesin'in sık sık yinelediği gibi, *"bu ülkede namuslu insanlar, namussuzlar kadar cesur olmadığı sürece"* hiçbir sorun çözülmeyecek. "Balyoz" filmindeki kara civcivle, beyaz bir kedinin üzerindeki kara benekleri silmeye çalışan Fırat'ın yaşadığı şu dünyada her şey gitgide bulanıklaşıyor ve çirkinleşiyor. Oğlum büyüdüğünde Yasemin gibi kazıbilimci olursa eğer, ülkesinin yüreğinde kazı yaptığında, masumların ve aydınların kanlarıyla kaplanmış bomba parçaları bulacak. Ve şunun da farkına varacak ki, gizli odalarda halkın özgürlüğü üzerinde pazarlık yapanlar; onları cahil bırakarak, güdülecek ve sömürülecek bir koyun sürüsü gibi görenler, silmeye çalıştığı sokak kedilerinden çok daha kirlidir.

"Yaşamanın kavgasına yarışta bir tay gibi fırlayan" son atlardan biri, Onat Kutlar, kurtlar sofrasında öldürüldü. Sözünü ettiğim kısa filmde, Mehmet Esatoğlu'nun kamerası, Kutlar'ın cenazesi ile birlikte yürüyor. İnsanlar bağırıyor: *"Şeriata karşı omuz omuza...* Kamera, sokağı çevreleyen evlerden birinin penceresine dönüyor. Pencerede, yaşlı bir kadını ve aşağıya bakan kurt köpeğini görüyoruz. Kurt köpeği, cenaze alayına havlıyor. Bunun üzerine kadın köpeğe dönerek, parmağını dudaklarına götürüyor ve sus işareti yapıyor. Köpeğe ne yapması gerektiğini gösterir gibi, kalabalığı alkışlamaya başlıyor. Akıtılan kanların, ancak kurt köpeklerinin alkışlamayı öğrendiği gün sona ereceğini düşünüyorum. Ve aklıma, Hikmet Cebenoyan'ın, yaşamım boyunca hiç unutamayacağım sözleri düşüyor. *"Yasemin yaşasaydı, kendisini öldürenlere şunları söyleyecekti "* diyor Cebenoyan

"Beni öldürdünüz. Oysa oturup konuşabilirdik. Belki benim sizden, belki de sizin benden öğreneceğimiz birçok şey olabilirdi.

Oysa siz bir bombayla, bu olanağı ortadan kaldırdınız. Beni öldürmek istemiyordunuz. Sizin istediğiniz, belki de beni ve benim gibileri korkutmak, yılbaşında sokağa çıkmamı, dilediğim gibi yaşamamı engellemek, yani toplumu terörize etmekti. Bunu Müslümanlık adına yaptığınızı söylediniz. Beni Müslümanlık adına ' itlaf ettiğinizi ' yazdınız. Belki´de sizi ikna etme olasılığım koydurdu bu bombayı. İkna olmak ya da ikna etmek değil, bomba koymak istiyordunuz. Size kızmıyorum. Sizi bomba koymaya ikna edenlerle oturup konuşmak isterdim. Ama siz, beni öldürdünüz. "

Sevgili okurlar, yazının başından beri gizlemeye çalıştığımız bıçağımızı artık ortaya çıkarıp, Onat Kutlar'ın bir şiirinin içine sessizce bırakabiliriz

Herkes uyuyor gümüş saplı bir bıçak..boşver o da olsun
Yüreğime saplanarak taa derinlerden ve aynı soruyla
kıvrılarak
acıtıyor kararan yüzümü "niçin?"
anamın çini bir sandukadan çıkarıp şimdi bir bir
bavuluma doldurduğu
zakkum ve ateş ütüsüyle kırıştırılmış
ilk gençlik anılarımı yırtan boynuz saplı bir bıçak
gölgeye düştü artık
hiç titremiyen dünyamızı tam ortasından ikiye ayırarak "

Şiirin İçinde Bükülen Bıçak

"önce çıktılar karaya 45'de
ve ne güldü ne de konuştu kimse
birçok boşluk vardı sıralarda
toplanmış anıt mezarların başında
elleri kalplerinde hepsi kabullenmiş
kurbanlık bıçaklarını kınlarına sokmaya

PINK FLOYD , Southampton Dock

Evdeki bıçak, Bursa çarşısına uymadı! Bıçaklı Yazılar'a başlarken, sizlere bazı caz gitaristlerinin gitarlarını şişe veya bıçakla çaldıkları "şişe boynu gitar tekniği"nden; Okyanusya'da denizin dibine "silme ciğer" dalan inci avcılarının köpekbalığı saldırısına karşı ağızlarında taşıdıkları burgulu bıçaklardan; rakip takımın taraftarlarına saldırmak için stada apışarasında bıçak sokan bir futbol fanatiğinin, takımının attığı golden sonra zıplayarak kendisini yaralamasından ve kalabalık içinde kan kaybın-

dan ölmesinden; yaratıcılığının artık sona erdiğini düşünen Japon şairin şiire duyduğu saygıyı göstermek için harakiri ile kendine kıymasından; Kıbrıs Harekatı'nın gece karanlığında Rum nöbetçileri arasına sızan ve "işlerini" sessiz olması açısından bıçakla "bitiren" Türkiye'ye döndüğünde her gece düşlerinde bıçaklandığını gören ve boğucu yaz günlerinde bile boğazlı kazakla dolaşan yüzbaşıdan; bir sirkte beraber bıçak numarası yaptığı sevgilisinin kendisini aldattığını sanıp, bir gösteri gecesi son bıçağı sevdalısının yüreğine fırlatan bıçak atıcısından enine boyuna söz edemeden bıçağımı elimden bırakıyorum. Hatta "Yırtıcı Geceler" filminde AIDS'li Jean'ın dazlaklar tarafından kıstırılan bir Arap gencini, avcunu bıçakla yararak ve akan kanını bir silah gibi kullanarak, dazlakları AIDS virüsü bulaştırmakla tehdit edip genci kurtarışını da başka bir bıçak matinesine bırakalım. Ama giderayak, Pink Floyd'un "Southampton Rıhtımı" adlı şarkısındaki 2.Dünya Savaşı kokusunu izleyip Nazım Hikmet'in şiirlerindeki bıçakların bir bölümünün altını sizler için çizeyim:

Nâzım Hikmet, "Memleketimden İnsan Manzaraları"nda, Yarımca'ya doğru giden bir trenin kompartımanında, bıçak sapı gibi burnu olan ve Almanların 2.Dünya Savaşı'nı kazanacaklarını, çünkü Hitler'in gizli din taşıdığını ve müslüman olduğunu, bu yüzden de kimseye yenilmediğini söyleyecek olan adamın karşısında oturan Eskişehirli arabacı Selim'e şöyle dedirtir

"Nafiledir Alaman'ın encamı,
nasıl olsa bir yerde devrilip kalacak.
Eli bıçaklı, vuran kıran adamın sonu
ya köpek ölümüdür, ya pezevenklik
yahut da mahalle bekçiliği."

Aynı trende 45 yaşlarında ve kurda benzeyen bir adam da vardır. Kartallı Kazım, ilerleyen sayfalarda Gebze'deki İngiliz yüzbaşının milleti satan tercümanı Mansur'u vurma emrini alacak, pusuya yatıp dört kurşun sıktıktan sonra, kağıtlar kan içindey-

ken ve kan kapatmazken yazıyı, Mansur'un işini bıçakla bitirecektir. Bitirecektir ama, sonra söyledikleri yüreğin işinin kolay kolay bitmediğini anlatmaya yeter

" Herif namussuzun biriydi, muhakkak.
Düşmana satılmıştı, orası öyle.
Kaç tane din kardeşinin başını yedi, biliyorum.
Ama ne de olsa
mehtapta herif beygirin üzerinde uyumuş geliyordu.
Demek istediğim
öyle günlerde bile böyle bir adamı bile bu çeşit öldürüp
ortalık duruldukta yıllarca sonra mehtaba baktığın vakit
üzüntü çekmemek için
ya insanda yürek dediğin taştan olacak
yahut da dehşetli namuslu olacak yüreğin "

Kartallı Kazım, kavga bittiği, vatan düşmandan temizlendiği zaman ne çiftlik almıştır, ne de apartman. Öncesinde olduğu gibi, sonrasında da Kartal'da bahçıvandır. Çünkü taş değil, namus dolu yüreği vardır. Sanırım, yakın tarihimizde talan edilen halk bahçeleri, partililere peşkeş çekilen yeşil alanlar, hep Kartallı Kazımların terleriyle sulanmışlardı.

Nâzım Hikmet, Kuvayi Milliye'de kadınları anlatırken, dizelerin arasına yere saplı bıçakların ışıltısı da girer

ve soframızdaki yeri öküzümüzden sonra gelen,
ve dağlara kaçırıp uğrunda hapis yattığımız,
ve ekinde, tütünde, odunda ve pazardaki,
ve karasapana koşulan
ve ağıllarda
ışıltısında yere saplı bıçakların
oynak ağır kalçaları ve zilleriyle bizim olan
kadınlar
bizim kadınlarımız "

Nâzım'ın *"Sıcaktı. / Sıcak. / Sapı kanlı, demiri kör bir bıçaktı sıcak."* dediği "Şeyh Bedreddin Destanı"nda, ihanet, bir gece nal sesleriyle, çadırların arasından doludizgin uzaklaşır. Üç atlı, nöbetçiyi sırtından bıçaklamışlar ve Şeyh Bedreddin'in kollarını arkadan bağlayarak ölüm yolculuğuna çıkarmışlardır. Nâzım, tarihin karanlığında sinsice ortaya çıkarılan bu bıçaklardan öyle dersler almıştır ki, *"Gece Gelen Telgraf"ın "bu yazı gizli bir din halinde bir nevi Neo-faşist bir ideoloji yaptıkları halde bunu ikrardan sakınanlara aittir."* diye başlayan bölümünde, *"KARDEŞLER!"* diye bağırır

Onlara sokakta rastlarsanız eğer
ölümü görmüş gibi çevirin başınızı.
Kirpiksiz sarı gözler gözünüze bakarken
arkadan sırtınıza bir
bıçak girebilir....

Onlar istiyorlar ki
kara toprağın kalbi durana kadar
biz pazarda kelepir bir mal gibi satalım
kafamızın ışığını, gücünü kolumuzun..

Nâzım'ın bıçaklarının ardından, onun gibi uzun yıllar sürgünde yaşamış bir yazarın, Latin Amerika dünyasının çok yönlü ve en önemli isimlerinden birinin, Uruguay doğumlu Eduardo Galeano'nun "Kucaklaşmanın Kitabı" adlı yapıtında bıçakla işlenmiş bir cinayetin perdelerini aralayalım. Çünkü yazarın eşsiz bir ironi ile anlattığı "Terör Kültürü / 6" başlıklı bu bölüm, bıçakların yüzümüze, kimi kez gazete sayfalarından ve televizyon ekranlarından fırlatıldığını çok güzel anlatıyor

Avukat Pedro Algorta, bana cinayete kurban gitmiş iki kadınla ilgili kabarık dosyayı gösterdi. Bu çifte cinayet 82'nin sonunda Montevideo'nun bir banliyösünde bıçakla işlenmişti. Sa-

nık, Alma Di Agosto suçunu itiraf etmişti. Bir yılı aşkın süredir hapisteydi ve ömrünün sonuna kadar orada çürüyeceğe benzerdi.

Adet olduğu üzere polis ona tecavüz etmiş, işkence yapmıştı. Bir ay kesintisiz süren işkencenin sonunda ondan birçok itiraflar koparmışlardı. Alma Di Agosto'nun itirafları birbirine pek benzemiyordu; aynı cinayeti birçok ayrı yöntemle işlemiş sanırdınız. Her itirafta başka başka kimseler ortaya çıkıyordu,adı, adresi olmayan ilginç hayaletler, çünkü elektrikli cop herkesi yaman bir masalcıya dönüştürür. Üstelik yazar bu anlattıklarında bir Olimpiyat atletinin çevikliğini, bir panayır Amazon'unun gücünü ve profesyonel bir matadorun kıvraklığını sergiliyordu. Ama en şaşırtıcı olan, itiraflardaki ayrıntı zenginliğiydi her seferinde sanık, giysileri, davranışları, çevreyi, konukları, eşyayı kıl payı ölçülerle sayıp döküyordu...

Alma Di Agosto kördü.
Onu yakından tanıyıp seven komşuları onun suçlu olduğu kanısındaydılar.
"Neden ?" diye sordu avukat.
"Gazeteler öyle diyor da ondan."
Avukat, "Gazeteler yalan yazıyor," diyordu.
Komşular, "Ama radyo da öyle diyor," diye açıklamada bulunuyorlardı.
"TV de öyle diyor ! "

Oyuncaklı Yazılar

"Elime Ne Geçerse Oyuncak Yaparım"

Kırılmaz oyuncak, diğer oyuncakları kırmaya yarar.

JASON YASASI

İlkokul öğrencileri arasında düzenlenen "Oyuncaklar" konulu bir şiir yarışmasında seçici kurul üyesiydim. Yüzlerce naif şiire göz uçuruyordum. Okudukça, çocukluk düşlerimle bugünkü çocukların düş dünyası arasındaki yirmi beş yılın nasıl bir oyuncak uçurumuna dönüştüğünü şaşkınlıkla görüyordum. Bilyeler, çemberler, tahta topaçlar, bez bebekler yerlerini pilli ve düdüklü trenlere, uzaktan kumandalı arabalara, Barbie bebeklere bırakmıştı. İşin ilginci şiirlerin büyük bir bölümünün içinden bir 'oyuncak ayı' göz kırpıyordu. Bu 'oyuncak ayı' imgesi kafamı uzun süre kurcaladı. Günler sonra, ipucunu televizyondaki bir reklamda bulacaktım. Bir süre önce, bir temizlik firması, sattığı temizlik tozları ve yumuşatıcılarla birlikte, armağan oyuncak ayılar dağıtmıştı. Rengarenk 'Yumoşlar' önce temizlik tozu üre-

ticilerinin kasasını, sonra evleri ve küçüklerin yüreklerini doldurmuşlardı. Katılan şiirler içinde, bir ilkokul birinci sınıf öğrencisinin yazdığı şiirin sonu, kafamdaki bütün oyuncak imgelerini sildi süpürdü: *"Elime ne geçerse oyuncak yaparım"* Çocukluk buydu, herşeyin oyuncak olduğu yaşam dilimi... Suda yüzen balık da oyuncaktı, film perdesindeki tren de, babanın ayakkabısı da.. Ay bile gökten indirilebilseydi, 'dede' değil, oyuncak olacaktı.

Ece Ayhan'a göre, *"Her çocuğun kalbinde kendinden daha büyük bir çocuk vardır."* Ama ne denli gönüllerini hoş tutsak da, her çocuğun yüreğinde oyuncak mağazasının vitrininde kalmış bir oyuncak da yatar. Kız Kulesi'nı vapurdan ilk gördüğünde yaramaz bir çocuğun suya düşürdüğü bir oyuncak sanan Sunay Akın'ın "Çocuk ve Hüzün" adlı şiiri de bunun tutanağıdır

Her akşamüstü oyuncakçı
camekanından
çocuk ellerinin
izlerini
siler "

Komşunun küçük kızı, pazardan alınan oyuncak bebeğin gözlerini dönüş yolunda koparttıktan sonra hüngür hüngür ağlamaya başlamış, *'Bebek beni görmüyooo'...Bebek beni görmüyooo...* diye... Ama, gözsüz bir bez bebek sahibi olmak bile, oyuncaksız kalmaktan iyidir. Bunu en iyi bilenlerden birisi, sinemamızın taçsız kraliçesi Türkan Şoray'dır. Argos Dergisi'ndeki bir söyleşide Selim İleri'ye şöyle diyor Şoray

"Hiç oyuncağım olmadı. Bir yalnızlık vardı. Sokaklar, çocuk oyunları yoktu. Hiç arkadaşım yoktu ki, başka çocukların oyuncaklarını görmüş olabileyim. Hani görüp de özenirsiniz. Zaten özenme duygusu da söz konusu edilemez; çok içedö-

nüktüm, Nazan vardı, küçüktü. Nazan'ın bakımı da bana kalmıştı. Çocuktum ve ona bakardım. Ama oyuncakların bir etkisi olmalı. Oyuncağı bilmeden yetişmenin ne olduğu üzerine fazla düşünmedim. Fakat şimdi Yağmur'un çok oyuncağı var. Yağmur'a çok oyuncak alıyorum. Belki bu yüzden, o yıllardan."

Annesiz, babasız ve sevgisiz büyüyen çocukların lahana bebekleri ya Çocuk Esirgeme Kurumunun penceresinden atlayıp kaçar, ya üvey babalarının "oyuncak şehir ayıları" tarafından tecavüze uğrar, ya da güçlü başka bir çocuk tarafından bir daha geri verilmemek üzere "ödünç" alınır. Erdil Yaşaroğlu "Komikaze" başlıklı karikatür kitabının saçak altında "ödünç alınamamış" bir oyuncağın gizini verir bize *"Taksim Meydanı'ndaki küçük, topal boyacı çocuğun; sandığındaki ufak ve gizli bölmede kırık bir oyuncak helikopter taşıdığını ve onu çok sevdiğini biliyor muydunuz?"*

Yetiştirme Yurdunun televizyonunun önündeki sandalyeler karate filmlerinde tümüyle dolarken, kentteki evlerden birinde, Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın "Yıldız Uçurtma" adlı şiirindeki çocuğu annesi uyutmak üzeredir *"Annem / Hadi tek başına / Uyu bakalım der geceleyin / Görmeden / Elimdeki pırpır uçurtmayı"*

Aynı anda, gecenin başka bir yerinde,annesiyle babası gözlerinin önünde "ölü olarak ele geçirilen" çocuklar, "polis amcaları"nın kucaklarında ağlayarak evden çıkartılmaktadırlar. Oyuncakları küçülmüş küçülmüş küçülmüş, barut tozu olup havaya karışmıştır. Çünkü kurşun sesi çocukları öldürmez, ama oyuncakları öldürür. Dilimiz varmasa da, söyleyelim Çocukluğun sonudur oyuncakların ölmesi...

Ölenler yalnız oyuncaklar değildir, oyuncakçılar da ölür! Kimilerince Türkiye'nin en büyük oyuncak satıcısı olarak nitelenen Niko öldüğünde dükkanı dağıtılır, oyuncaklar kapanın elinde kalır. Bir kısmı eskicilere, çıfıtçılara, işportacılara satılırken, bir kısmı da çöplükleri karıştıran çocukların eline geçer. Niko'nun için-

de "yok yok" olan oyuncak koleksiyonu da darman duman olur. Çünkü yaptığı ve sattığı oyuncaklarla çocukların gözlerinin içini güldüren "Pepito kalpli" oyuncakçının kendi çocuğu yoktur.

Ölenler yalnız oyuncaklar ve oyuncakçılar da değildir, şairler de ölür! Yumuşak yüreklileri ise öldürülür! Oysa Metin Altıok, bir bilge davranışıyla, *"bir çocuğun oyuncak sepetini ışıkla dolduran renkli donanma fişeği"* birini aramaktadır. Ama Sivas'tan Ankara'ya yardım istemek için edilen telefonlara nedense kimse çıkmamaktadır! Herhalde 'evde yoklar!'dır.

Kimi zaman çocuğum,
Bir müzik kutusu başucumda
Ve ayımın gözleri saydam.
Kimi zaman gardayım
Yanımda bavulum, yılgın ve ihtiyar.
Ne zaman bir dosta gitsem,
Evde yoklar.

Yukarıdaki dizelerin şairi Metin Altıok, o gün çocukları arasaydı, onları da evde bulamayacaktı! Çünkü çocuklar, Kur'an kursundaydılar!

Ya Canını, Ya Oyuncağını

Küçük taşra kasabasının arnavut kaldırımlarında büyük bir kovalamaca sürmekteydi. Üç çocuk, peşinden koştukları diğer çocuğu bir çıkmaz sokakta kıstırdılar. Kovalanan, İstanbul'daki amcasının armağan ettiği oyuncak film makinesini ellerinin arasında sıkı sıkı tutuyordu. Korku içindeydi.. "Üç silahşör"lerin en büyüğü, tahta tüfeğini ter içindeki çocuğa doğrultarak *"Ya canını, ya oyuncağını!"* dedi. Su tabancalı ikinci çocukla, kuş lastikli üçüncü çocuk tekrarladılar *"Ya canını, ya oyuncağını! Ya canını, ya oyuncağını!"* Birkaç dakika sonra, "üç harami" gözlerini film makinesinin deliğine dayamış, siyah beyaz filmlerden kesilmiş karelere büyük bir şaşkınlıkla bakıyorlardı.

Yıllar yıllar sonra, tahta tüfekli çocuk kasabanın tek sinemasının sahibi olacak, üçüncü sınıf bir aktristle evlenecek; yazlık sinemasının bahçesinde oğlunun sünnet düğününde, kızı evden aktris olmak için kaçıp Yeşilçam yönetmenlerinin oyuncağı olan bir kereste tüccarının kiraladığı bir katil tarafından vurulacaktı.

Kiralık katil, su tabancalı çocuktu ve üç kurşun için aldığı para, sinemanın bir günlük hasılatı bile değildi. Tahta tüfekli çocuk ölüm döşeğinde kuş lastikli çocuğun adını sayıklayacak, akrabaları arabaya atladıkları gibi kilometrelerce uzakta, bir oyuncakçı dükkanının üst katında oturan üçüncü çocuğu bulacak, hastaneye getireceklerdi. Su tabancalı çocuk titreyen ellerle yastığının altından oyuncak film makinesini çıkaracak ve kuş lastikli çocuğa *"U..nut..ma...Bu..nu..Bu..nu..yaz.."* diyecek, ertesi gün de çocukluk kaybından ölecekti.

Kuş lastikli üçüncü çocuk, bendim. Kuş lastiğimi, yuvasından yere düşen yavrusunu kurtarmak için kendisini kedinin önüne atan bir anne serçeyi gördüğüm gün, bir daha elime almamak üzere fırlatıp atmıştım. Ama ne çok oyuncak tabancalı, tüfekli, kılıçlı, bıçaklı, baltalı çocuk vardı. Ne çok kurşun asker...

Prof. Dr. Bekir Onur, "Toplumsal Tarih izerine Eğlenceli Bir Deneme" olarak nitelendirdiği ve "Oyuncaklı Dünya" adını verdiği oyun sıcaklığındaki kitabında ülkemizin en köklü ve önemli oyuncakçılarıyla görüşmüş. Bunlardan Levent Mestçi, *"Top, tüfek, bebek üçlüsünün dışına çıkmadıkça oyuncak sanayii gelişemez."* derken, Mehmet Idikut şöyle söylüyor *"Oyuncak piyasasından tabancayı tamamen kaldırmak gerek. Çocuk geldiğinde en çok istediği tabanca oluyor. Tehlikeli oyuncakların üretimi mutlaka yasaklanmalı. Oyuncakda silahın yaşı mı? İnanır mısınız yok! 1.5 yaştan 12 yaşına kadar bütün çocuklar istiyor. Oyuncakçılarda satılan patlayıcılar var yine, mutlaka durdurulmalı. Biz bunları satmamaya özen gösteriyoruz, ama istek durmuyor. Üstelik şimdi gerçeğinden ayırt edilemeyen tabancalar yapılıyor, plastik mermi atan havalı tüfekler yapılıyor. Resmen tehlikeli, yaralayıcı."*

"At, avrat, silah" geleneği ile toplumsal yaşamını sürdürmüş bir ülkenin çocukları olarak, önce babamızın tüfeği ile oynarken kardeşimizi vurduk, sonra abimizin tabancası ile gönlü başkalarındaki kızları kaçırdık. Karşıt görüşteki çocukluk arkadaşı-

mızı kurşunladık. Bakan olduk, düğünlerde kafayı bulup havaya ateş açtık. Gol kralı olduk, gazetecilere ceket altından tabancamızı gösterdik. (Kaçakçılık suçundan hüküm giyince televizyon kameraları karşısında ağladık ki, bu, havamızı biraz bozdu.) İstediğimiz şarkıyı söylemeyen şarkıcının mikrofonuna nişan aldık. Beynini, aklını bilgimizle - ne de bilgiliydik ama ! - alt edemediğimiz o güzelim insanların alnına silahı dayayıp tetiği çektik. Milletvekili olduk, Meclis'te birbirimizin anasını avradını asfaltta koşturup, elimizi belimize attık. Hangimizin aklına bütün bunların çocukken bize alınan oyuncak silahlarla bir ilgisi olabileceği geldi ? Hangimizin aklına barışa çocuklarımıza aldığımız oyuncaklarla adım atmak geldi ? Hangimizin aklı kendine aitti ki ?

Yazının burasında, kırılıp dökülmeyen oyuncakların, toprağın ve suyun, ebemevlerinin can yoldaşı Cengiz Bektaş'ın "Anımsıyorum" adlı şiirinden tatlı bir hırsızlık yapalım

" Çocukluğuydum alınıp satılmayan oyuncakların
Yunus seslerinin
Yetmiş iki millet kardeşlerin
Ot su değnek atım
Güneşe daha güneşe uçurtmalarım
Tabancasız topsuz tüfeksiz
Tanksız uçaksız
Sevgilerimle yalnız "

Biz çocukluktan, oyuncaklardan söz ederek neşemizi bulacağımızı sanırken, işe bakın ki sevgili okur, hoplaya zıplaya nerelere geldik. Şimdi önümüzde Langston Hughes'un, Kara Adama ırmakları anlattıran Amerikalı zenci şairin şiirleri duruyor. Hemen bir caz orkestrası kurup, çalmaya başlayabilirdik, ama öyle yapmayacağız. Çünkü Hughes, "Melez" adlı şiirinde beyaz adamın *"tecavüz ettiği"* zenci kadınların bedenlerini öyle bir imgeye dönüştürmüştür ki, bize burada şiiri size Ergin Koparan'ın çevirisiyle okutmak düşer

"Ben senin oğlunum beyaz adam !
Gün batıyor Georgia'da.
Katran ağaçları...
Tapınakta bir sütun devriliyor.

Oğlum musun !
Allahın cezası !

Katran ağacı korusunun üstünde ay.
Güney gecesi
Yıldızlarla dolu,
Koca sarı yıldızlarla.
Gövde oyuncak değil de ne?

Zenci kızların
Hüzünlü kara,
Islak gövdeleri,
Dayanmış kara çitlere
Sen küçük piç;
Gövde oyuncak değil de ne ? "

Yıllarca gövdeleri oyuncak gibi kullanılıp kırılan, sonra çöp kutusuna atılan zenciler, oyuncak olmadıklarını kanıtlayana kadar, oyuncak tabanca ve tüfekle büyüyen beyaz adamların şiddetine ve aşağılamalarına hedef olurlar. Klu Klux Klan'ın evlerini ateşe verdiği zenci çocuklar saklambaç oynarken yangın kovalarının arkasına saklanırlar. Başka bir yazımızda ırkçılığın ipliğini pazara çıkaracağımızdan buraya bir nokta koyalım. ("O" harfi, dilbilgisinin futbol topu ise, nokta da pinpon topudur!) Ve oyuncağını sevgi ile sevdalısının önüne bırakan Turgay Fişekçi'nin "Dip Sevgi" adlı şiirine yaklaşalım:

Avucunun ırmaklarında akar yüreğim
Dolaşır iç sularında

Küçülür
Bir çift göz kalır karşında
Bağlanır bıkmadığı tek oyuncağa

Ardından da çocukların iplerini ellerinden hiç bırakmak istemedikleri uçan balonların birini gökyüzüne salalım. Ama şunu da aklımıza getirelim ki, gözden kaybolan balonlar yükseklerde patlayacak, bir kısmı açık denizlere ya da okyanusa düşecek, onları yem sanıp yemeye kalkışan deniz kaplumbağalarının ölümüne yol açacaktır. İnsan yavrularının sevincine gökçe sevinçler katsa da, deniz kaplumbağalarının yaşamında uçan balonlara yer yoktur.

Bana Bir Oyuncak Alanın Çocukluk Arkadaşı Olurum

Hastanenin yelkovanı alçılı saati gece yarısını gösteriyordu. Acı çeken hastaların bile uykuya yenik düşmeye başladıkları zamandı. Serum damlalarının ve ecza kokusunun imparatorluğu başlamıştı. Küçük Akgün, ertesi gün olacağı ameliyatın korkusu ile uyuyamamıştı. Bir ara, koğuşun açık olan penceresinden içeri bir ışık demetinin süzüldüğünü gördü. Kanatlı, küçücük bir çocuk uçarak geldi ve yanındaki yatakta yatan kız çocuğunun üzerinde durdu. Elinde gök mavisi elbiseli bir taşbebek tutuyordu. Bebeği kızın yanına bıraktı ve yine uçarak gözden kayboldu. Biraz sonra küçük kız uyandı, bebeği görünce sevincinden gözlerinden yaşlar süzüldü. Küçük Akgün, elele tutuşup havalandıklarını ve pencereye doğru yöneldiklerini görünce, arkalarından bağırmak istediyse de, duvarda asılı duran hemşire resmi parmağını dudağına götürüp ona *"hişşştt"* dedi. Sabah uyandığında, küçük kızın yatağının boş olduğunu gördü. Gelen hemşire ablasına sorduğunda, hemşire ablası üzgün bir sesle küçük kızın oyuncaklar ülkesine gittiğini ve orada artık çok

mutlu olacağını söyledi. Küçük Akgün de babasından oyuncak bir bebek istedi. Babası ile annesi kamyonları, otobüsleri elinden düşürmeyen oğullarının neden bir kız oyuncağı istediğini anlayamadılar. Küçük çocuk, ertesi gün ameliyata bebeğiyle birlikte girdi. Ayıldığında doktor amcaları, kendisinin narkoz etkisiyle üçe kadar sayarken bayıldığını, ama bebeğini bayıltmak için bütün hastanenin seferber olduğunu söylediler.

Küçük Akgün, büyüdüğünde Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi'nde bir oyuncak müzesi kuran Prof.Bekir Onur'un "Oyuncaklı Dünya" adlı kitabını eline geçirecek, okuma yazmayı artık bildiğinden orada Ankara Tıp Fakültesi Pediatri Klinik Başkanı Prof.Şükrü Cin'in şu sözlerini okuyacak, hastanedeki çocukluk günlerine geri dönecekti *İki şey bize çok çarpıcı göründü. Birincisi, bizim çocuklarımızın oyuncaktan yoksun büyümesi. İkincisi, hasta çocukların oyuncağa gönül vermesi. Bize tedaviye geliyorlar, oyuncağa alışıyorlar, ayrılıp giderken oyuncakları da götürmek istiyorlar. Bazıları kronik, hatta ölümcül hastalar. Alamazsın, götüremezsin diyemeyiz. Hastaneyi sevmesi, tekrar gelebilmesi için alması gerek hatta. O yüzden oyuncakları hep veriyoruz gidenlere. Dolayısıyla oyuncak varlığımızı hep yenilememiz gerek. Sadece oynasınlar diye değil, alıp götürsünler diye de. Ama yenileme imkanımız kısıtlı. Aileler hep eski püskü, işe yaramaz şeylerini gönderiyorlar bize. Bir tek yabancılardan iyi durumda oyuncak geliyor, çünkü onlar iyi saklamışlar oyuncağı. Oynamasını da, korumasını da iyi biliyorlar anlaşılan. Bizim çocuklarımız hem yoksun, hem de korumayı bilmiyorlar. Zaten hastalarımız çoğunlukla alt düzeyden, belli ki evlerine oyuncak girmemiş. Burada görüyorlar oyuncağı. Bu yüzden de bağlanıyorlar, çıkarken de götürmek istiyorlar. Biz de vermek istiyoruz tabii. Oyuncağa ihtiyacımız var, daha çok."*

Bu gereksinimi herkese duyuruyorum. Hastaneye hasta ziyaretine giderken, oradaki çocuklar için yanımıza oyuncak almayı

unutmayalım. Ama eski, ama yeni; ama göz kırpan, ama şahin şahin bakan; ama süpürge saçlı, ama kel; ama dört tekerli, ama iki tekerli... İçinizden *"ekmek götürsek daha iyi değil mi?"* diyenleriniz çıkacaktır. Haklıdırlar, haklıdırlar ama hasta çocukların düş kurmaya da hakları vardır. Çünkü onlar kendilerine oyuncak alanların çocukluk arkadaşları olurlar!

Roland Barthes, "Çağdaş Söylenler" adlı kitabında oyuncaklara da yem vermiş. Şöyle diyor Barthes *"Bugünkü oyuncaklar nankör bir maddeden yapılmıştır, bir doğanın değil, bir kimyanın ürünleridir. Şimdi birçokları karmaşık hamurlarla kalıba dökülüyor plastik maddenin oyuncaklarda hem kaba, hem hijyenik bir görünüşü var, dokunmanın hazzını, yumuşaklığını, insansallığını öldürüyor. Üzücü bir gösterge de tahtanın ortadan silinmesi. Oysa sağlamlığı, yumuşaklığı, dokunuşunun doğal sıcaklığıyla ülküsel bir maddedir; tahta, can verdiği her biçimde fazla keskin köşelerin yarasını, maddenin kimyasal soğukluğunu giderir; çocuk oynadığı ya da çarptığı zaman, ne titrer, ne gıcırdar; aynı zamanda hem boğuk hem de belirgin bir sesi vardır; canayakın ve şiirli bir tözdür; çocuğu ağaç, masa, döşeme ile dokunuş sürekliliği içine bırakır. Tahta ne yaralar, ne bozulur; kırılmaz, eskir, uzun süre dayanabilir, çocukla yaşayabilir; yavaş yavaş nesne ile elin bağıntılarını değiştirebilir; ölürse, küçülerek ölür, bozulmuş bir yayın kabarıklığı altında yok olan şu mekanik oyuncaklar gibi şişerek değil. Oysa bu tahta oyuncaklar, hemen hiç kalmadı."*

Barthes'in çocukluğu, tahta oyuncakların altın çağının sonlarına denk geliyor. Benim gibi, tahta ile plastik oyuncaklar ara kuşağında büyüyen çocukların oyuncak anlayışı da karışık dondurmalara benziyor ! Hepsinden biraz var! Ama, bugün atari salonlarını dolduran, harçlıklarını "game-watch"lara yatıran çocukları gördükçe, içimde binbir topaç, binbir fırıldak, binbir rüzgar gülü dönüp duruyor. Bilgisayarın ekranına göz yatıran çocukların, hazır oyun programlarında yitip gittiklerini ve yara-

tıcılıklarının bilgisayar programcıları tarafından körlendiğini düşünüyorum. Bana öyle geliyor ki, gazoz kapaklarından yapılan araba tekerlekleri, mısır püskülünden saçlar, yün örgü elbiseler, üzerine kaş göz yapılan su kabakları, tavuk ve hindi tüylerinden kızılderili başlıkları, ilaç kutularından kamyon gövdeleri, tahta çubuklardan yapılan atlar çocuk yaratıcılığının pırıltılarıydı. Her ne kadar, bu yazıyı bir "note book" bilgisayarda yazıyorsam da, çocuklarla bilgisayar oyunları arasında, çocukları bencilliğe, yalnızlığa iten ve insan ilişkilerini, insancıllığı en aza indiren bir ilişki olduğunu düşünüyorum. Bu konuda, Prof. Dr. Hasan Tekeli'nin "Bilgi Çağı" adlı kitabına pençemizi atıp, bizi ilgilendiren bölümünü size aktaralım *"...Kitaplardaki basılı kelimelerin yarattığı doğrusal biçimdeki düşünce tarzı, bilgisayar ve TV'dekinden farklıdır. Batı toplumlarında ve ülkemizde, milyonlarca ana ve babanın çocuklarına imla, aritmetik ve el-göz koordinasyonunu geliştirecek oyuncaklar satın aldıklarını biliyoruz. Bununla beraber, çocuklar ellerindeki bu oyuncaklarla başka bir amaca yöneliyorlar. Oyuncaklar, onları teorize etme, çocukta fantezi yaratma ve yanıt aradıkları metafiziksel sorular üzerinde düşünme gereksinimi yaratıyor. Bilgisayar oyunları ile girdikleri yoğun düşünce etkileşimleri, çocukların bilgisayarlarının canlı olmadıklarını bilmelerine rağmen, çoğu zaman bu inançlarını daha karmaşık duygularına feda ederek, bilgisayarlarına "canlı" varlıklarmış gibi davrandıkları ve hitap ettikleri görülmektedir.*

Bunun başlıca nedeni, küçük çocukların dünyadaki hemen her varlığı şu veya bu şekilde canlı olarak görme eğiliminde olmalarıdır...Çocukluk oyunlarının iki önemli ögesi, çocuğun; dünyasını anlayışlı ve arkadaşça, ya da ürkütücü ve düşmanca görmesine neden olmaktadır...Bilgisayar, çocuklar için nesne ile insan arasında bir orta noktada davranış içinde bulunduğundan, çocuk onun karşısında şaşırıp bocalamaktadır...Çocuk, gerçekte bilgisayar ekranında bir şey izlemiyor, fakat onu kul-

lanırken meşgul oluyor ve zorunlu olarak da bir "etkileşimli medya" *ile karşılıklı ilişkiye girmek durumunda kalıyor. Çocuğun sürekli olarak komutları daktilo etmesi de gerekiyor. Bu işe kendini o kadar çok veriyor ki, onun için zaman kavramı kalmıyor...Çocuğun bilgisayar ekranı önünde takılıp kalması, bizim düşündüğümüz ideal çocuk imajına sosyo-psikolojik yönden ters düşmektedir. Zira, bu yaşta bir çocuğun doğal olarak evin dışında arkadaşları ile oynaması gerekir. Ana makina evin içinde takılı olduğundan birlikte olmaları kapalı mekanlarda sınırlı olmaktadır. "*

Artık dört-beş yaşlarındaki küçük bir kızla, pespembe, tombul kırmızı yanaklı; lüle lüle sarı saçlı, açılır kapanır gözlü, sürekli gülümseyen kocaman oyuncak bebeği arasındaki acıklı öykünün iplerini çözebiliriz. Çarşısında *"tahıl, tarım araç ve gereçleri ile çivi, kına, urgan, defter, kalem, kağıt ve şekeri bir arada satan"* dükkanlardan oyuncak dükkanına yer kalmayan Nallıhan'dayız. Babası, küçük kıza İstanbul'dan bir bebek getirmiştir. Küçük kız, babasının kendisini ne çok sevdiğini anlamış ve bu ilk oyuncağını kırıp bozarsa babasının kendisini sevmeyeceğini düşünerek onu korumaya almıştır. Onu kendinden bile esirgemekte, sabahları bebeği koydukları dolabın kapağını açıp ona bakmakta, susayıp susamadığını, acıkıp acıkmadığını, kendisini özleyip özlemediğini sormaktadır. Öyle bir sevgiyle bağlanmıştır ki bebeğe, gözü kimseyi görmemektedir. Ama bir gün...bir gün sevincin lambası söner ! Küçük kız, bir sabah dolabı açtığında bebeği göremez. Annesine koşar. Annesi yeri süpürmektedir. İkisi de ağızlarını açıp bir şey söyleyemezler. Aralarında sessiz bir bıçak dolaşmaktadır. Anne, durmaksızın binlerce yıl yeri süpürür. Küçük kızın bebeği artık ince bir sızı olarak anılarda kalacaktır. Buzdağının suyun altında kalan kısmı şöyledir Kasabanın yüksek dereceli memurlarından biri, kente iş için gittiğinde, kızına söz verdiği bebeği almayı unutur. Kızın iki gözü dört çeşme ! Bunun üzerine arkadaşını, bizim küçük kızımızın babasını bulur adam. Ondan yardım ister. Olan da, bi-

zim küçük kızımızın dolapta sakladığı, oynamaya kıyamadığı bebeğine olur. Bebek, o gece, başka bir evde bulur kendini. Eski sahibi olan küçük kızın kulağında ise, babasının sözleri çınlamaktadır: *"Canım, sen zaten oynamıyordun. Dolapta durup duruyordu."* Artık küçük kızın kim olduğunu söyleme zamanı geldi. Küçük kızımız, "Evcilik Oyunu"nun yazarı, Adalet Ağaoğlu'ndan başkası değildir.

Yazımız, sizlere bir şiirini okumak için sıra bekleyen bendenizin "Oyuncaklar" adlı şiiriyle sona eriyor. Hepinize iyi oyuncaklar !

" ameliyat odasına
alındığında bir çocuk
kapıda
ağlaşarak onu beklerler
yaşamın
kolay bozulan
bir oyun olduğunu bilen
oyuncakları"

Sevgili Oyuncağım
Senin Yerin Bambaşka !

ALİ CENGİZKAN

Altı pembe kaplamalı el yapımı kızak.

(Ne çok kar yağardı Ankara'ya eskiden !)

BUKET UZUNER

Mimar olan kuzeninin hediye ettiği, siyah kumaştan yapılmış, içi pamuk dolu, üstü beyaz benekli el yapımı "Bambi"

(Kendisinin el sürmesine izin verilmeyen bu oyuncağa karşı, Uzuner'in oğlu, yeşil saçlı lahana bebeği "Şandi" ve oyuncak ayısı "Bayram" ile çocukluk mücadelesini sürdürmektedir !)

CELAL GÖZÜTOK

Zara Kaymakamının kızının tahta köpeği.

(Bir gün dere geçilecek, tahta köpek ele geçirilecek,sonra geri alınır korkusuyla toprağa gömülecektir.)

CENGİZ BEKTAŞ

İmece ile yapılan, herkesle paylaşılan rengarenk uçurtma.

CEVAT ÇAPAN

Yakıtı zeytinyağı olan küçük pırpır tekne.

FERİDE ÇİÇEKOĞLU

Rusya'dan hediye gelen eteklikli, o kocaman dolgu bebek.

GÜLSÜM AKYÜZ

Kore'den dönen abisinin aldığı bez bebek.

(Gülsüm Akyüz, 9-10 yaşlarındadır ve bebeğin gözünün içine sevgiyle bakmaktadır.)

HASAN ÖZTOPRAK

Sokak mohikanının oyuncağı ne olabilir ? Elbette,ok ve yay !

KEMAL ÖZER

Yarattığı görüntüyü bir kez bile yinelemeyen çiçek dürbünü.

MARİO LEVİ

Dört vagonlu yeşil renkli - gerçek tren renginde-mekanik tren.

(Levi'nin dedesine "Baker Ltd." tarafından örnek olarak verilen bu pencereleri inen çıkan, kapıları açılıp kapanan oyuncak, küçük Mario tarafından yüzdürülmeye çalışılmış, doğal olarak da paslanmıştır.Yaptığı son yolculuk da, iki sandalye arasına uzatılmış bir tahta üzerinden yere düşüp kırıldığı yolculuktur.)

NUH ÖMER ÇETİNAY

Dört rulman tekerlekli tahta "araba"

(8'lik inşaat demirinden direksiyon, on adet çivi, bir de rampa!)

ORHAN PAMUK

Kurşun asker büyüklüğünde bir kaleci ve oyuncusu olan minyatür futbol sahası.

(Oyuncak futbolcu, ilk şut girişiminde kırılacak, anne Pamuk tarafından yenilenecek, ikinci kez aynı acı sonla karşılaşılınca, Orhan Pamuk'un yüreğinde vicdan azabı olarak anısı kalacaktır!)

SEMİH POROY

Kaledeyskop (Çiçek dürbünü) - ki evden eve taşınmaların birinde yitip gitmiş, geçtiğimiz günlerde Mercan Yokuşu'nu tırmanan Poroy, Rus pazarlarının birinde bir tane görüp almış, otuz beş yıl sonra çocukluğunun düş tüneline yeniden girmiştir.

SENNUR SEZER

Müzikli atlıkarınca.

(Kardeşleri, Sennur Sezer'in dokunmaya kıyamadığı bu oyuncağın canına kıymış, atlıkarınca resimlerde kalmıştır.)

SUNAY AKIN

Eyfel Kulesi biçimindeki kolonya şişesi ve kızılderili tüyleri.

TOMRİS UYAR

"Anahit" isimli Ermeni bez bebek.

(Anahit, küçük Tomris Uyar'la birlikte sinemalara gidecek, film üstüne film seyredecekti. Sinema dönüşü yıkanacak, boyaları dağılacak, kuruması için ipe asılacaktı. Yitip giden eski sinemaların birinde unutulduğu sanılmaktadır !)

TURGAY FİŞEKÇİ

Abisinden "aktarma", boyundan büyük bisiklet.

Eskihisar Üçlemesi

Taşlarla Yatan Adam

"Yalnızca ben bilirim
diktatör heykellerine
pislemek için
göç ettiğini
dünyadaki bütün
kuşların"

SUNAY AKIN, Heykel

1884 yılının bir bahar günü, Gebze'nin deniz kıyısındaki köyü Eskihisar'ın sakinleri, köyün batı kıyısından gelen çekiç sesleri ile uyanırlar. Bu sesler, Osman Hamdi Bey'in yalı köşkünün inşaatından gelmektedir. Planları bizzat Osman Hamdi Bey tarafından çizilen ve resimhanesi, kayıkhanesi ve ek bölümleri ile birlikte yapılan ev, Osman Hamdi Bey'in ölüm tarihi olan 1910 yılına dek, tam 26 yıl; onu, ailesini ve sevdiklerini konuk ede-

cektir. Bu dönemi, Kuruçeşme'deki yalısı ve Eskihisar arasında geçiren Osman Hamdi Bey, yazları Eskihisar'a gelmiş, köye ve doğaya büyük bir sevgiyle bağlanmış, en güzel tablolarını burada yapmış, evin kapılarını tabloları kadar değerli çiçek resimleri ile bezemiştir.

Elçilik, bakanlık ve valilik düzeyinde görevlerde bulunan Edhem Paşa'nın oğlu olarak İstanbul'da dünyaya gelen Osman Hamdi, hukuk öğrenimi için gittiği ve on iki yıl kaldığı Paris'te paleti ve fırçayı elinden düşürmemiştir. Osman Hamdi, boyanın ve rengin avukatıdır!

Zaman dürbünümüzü yüz yıl önceki Nemrut Dağı'na çevirdiğimizde Osman Hamdi Bey'i toz toprak arasında kazı yaparken görürüz. Ozon tabakası henüz delinmemişse de, güneş "Kral Başları"nın bile alnını terletmektedir. Başka bir zaman, Osman Hamdi Sayda'da, İskender Lahdi'ni toprağın altından çıkarmak için güçlü kuvvetli işçiler ve kalın kalın ipler aramaktadır. Osman Hamdi denince, kafamda bir sürü sincap sıçramaya başlar: Acaba "Paşa çocuğu" Osman Hamdi, toza çamura bulanarak, kavurucu sıcak altında eski eserleri gün ışığına çıkartırken; onu gören insanlar "deli divane" olduğunu düşünmediler mi? Öyle ya, konaklarda büyümüş, Paris'lerde yaşamış birinin kalkıp dağ başlarında "taş" ve "kaya" çıkartması, zarar görmesinler ya da çalınmasınlar diye onlarla yatıp kalkması için biraz "kaçık" olması gerekmez miydi? Hem de Osmanlı toplumunun o heykelleri taş parçalarından farklı görmediği bir dönemde. Gittiği yerlerdeki halk, taşlarla yatan taşlarla kalkan bu "alafranga" adamı alay konusu bile yapmıştır belki...

Ankara Belediye Başkanı Melih Gökçek'in geçtiğimiz günlerdeki "icraat" ve konuşmalarını duyunca, ister istemez Osman Hamdi Bey'i anımsadım. Çünkü, Ankara Belediye Başkanı, Altınpark'taki Mehmet Aksoy'a ait "Periler Ülkesi" ve Azade Köker'e ait "Tutku" adlı heykelleri kaldırttıktan sonra, sanat eleş-

tirmenliğine soyunmuş ve *...Kadın ve erkek bu heykellerde sevişme halindeler, orgazm halindeler. Ahlaksızlığın adını sanat koymuşlar. Ben böyle sanatın içine tükürürüm*" demişti.

Yıllar önce, Orhan Veli, Melih Cevdet Anday ve Oktay Rifat, Türk şiirinin sokağa çıkma hareketi olan "Garip"i başlattıklarında, kendilerine, büyük eleştiriler yöneltilmiş ve Gökçek'le akrabalığı olup olmadığını bilmediğim Yusuf Ziya Ortaç şöyle bağırmıştı: "*Sizi bu ahlaksızların yüzüne tükürmeye davet ediyorum.*" Tükürüğün kime gittiğini, bilmem söylemeye gerek var mı?

Ama Melih Gökçek sanat eserlerine "tükürük yağmuru"ndan başka şeyler de yapmak peşinde! Kendisi ile yapılan bir söyleşide, Sıhhıye'ye yerleştirilen ve Anadolu toprağından fışkıran Hititler'i simgeleyen "Hitit Güneşi" anıtını da kaldıracağını söyleyerek, "*Benim için Ankara'da bir Hitit heykeli o kadar önemli değil. Çünkü benim tarihimi sembolize etmiyor*" incisini de döktürmüş.

Bayanlar, baylar tam burada durunuz! Bir yanınızda, yüz yıl önce Âsâr-ı Atîka Nizamnamesi'nin yani Eski Eserler Yönetmeliği'ni çıkararak, Anadolu tarihini, sanatı ve kültürünü ile birleştirerek koruyan, "Taşlarla Yatan Adam" Osman Hamdi; diğer yanınızda, ondan yüz yıl sonra, sanat eserlerine tükürmeyi "iş" bilen ve tarihin Orta Asya'dan başladığını sanan "Heykellere Tüküren Adam" Melih Gökçek... İşte aynanın iki yüzü: Aydınlığında, tarihe ve yeryüzüne bir bütün olarak bakan evrensel düşünceli Osman Hamdi; karanlığında, kendi kültüründen ve sanatından başkasını önemsemeyen Melih Gökçek...

Önerilerin sabun köpüğü gibi uçup gideceğini düşünsem bile, Melih Gökçek'in şu aralar bir Kulak Burun Boğaz hekimine görünmesini öneririm! Çünkü Osman Hamdi Bey'den yüz yıl sonra, sanatın içine tükürecek birinin, ilkçağlara kadar inmesi, mağara resimlerini, Kibele'yi, Afrodit'i, Apollon'u ve diğer "üryan" heykelleri tükürüğe boğarak işe başlaması gerekir. Ayrıca bu

eserler, tükürene kolaylık olsun diye, "İçine tükürülecekler", "Dışına tükürülecekler", "Hem içine, hem dışına tükürülecekler" şeklinde sınıflandırılabilir!

Berlin Utanç Duvarı yıkılmadan yıllar önce, bir Doğu Alman protest rock şarkıcısı, tel örgülerin altından gökyüzüne bakarak şöyle diyordu: "*Bu duvar yıkılmamalı, sonsuza dek ayakta kalmalı. Kalmalı ki, onu görenler, gerçek duvarın bu duvar değil, kafalarındaki duvarlar olduğunu anlasınlar.*"

Bu söze çıkma olarak, Melih Gökçek'in Ankara'nın vızır vızır caddelerinden birine, üzerine "ahlaksız!" nitelikte resimler bulunan bir "Tükürük Duvarı" yaptırması yerinde olur! Onunla aynı kafada olanlar, kaldıracakları "Hitit Güneşi"nin yerine oturtabilecekleri "Asena Heykeli"nin yanından saygıyla geçtikten sonra, bu duvara tükürüp, "Tükürme Sanatı"ndaki yeteneklerini sergilerler!

"Tükürük" ve "üfürük"le iş bitirilen ülkemizde, parklardan kaldırılıp depolara atılan heykeller için, "*Üşüyorlardı, efendim... O nedenle kaldırdık. Yoksa zatürree olacaklardı!*" türünden gerekçeleri de duymaya başlarsak şaşırmayalım. Yazarlarını hapislerde çürüten bir ülkenin, heykelleri de depolarda çürümüş, çok mu!

Giderayak ve Sunay Akın'dan özür dileyerek, "Heykel" adlı şiirini bozuşturup aşağıya iğneliyorum:

> "*Yalnızca ben bilirim*
> *sanat eserlerine*
> *tükürmek için*
> *Belediye Başkanı olduğunu*
> *Melih Gökçek'in*"

Düşleri Çamlarla Konuşan Ev

Yaşamları boyunca okudukları kitapların toplamı, iki ellerinin parmaklarını geçmeyen insanlar, gazete kuponları kesmek için makas satın almaya başlamamışlardı. Ansiklopedi savaşları, Türkiye'nin "kültür" tarihindeki yerini henüz almamıştı. İnsanlar, ciltlerinin rengi odalarının duvar boyasına uyacak kitaplar ya da metre ile ansiklopediler almaya başlamamışlardı. Hatta, "*Ben böyle ansiklopedinin içine tükürürüm*" diyebilecek kütüphane müdürleri de koltuk sahibi olmamışlardı. Ama, Gebze'nin deniz mırıltılı köylerinin birinde, gözleriyle midye çıkaran, ateş gözlü bir adam, yıllardır bitirmeye çalıştığı büyük ansiklopedinin yarım kalmış bir maddesinden sulara bakıyordu. Yazdığı ansiklopedi, Doğu'yla Batı'yı birbirine yapıştıracak zamktı. Uykulu Doğu ve Açıkgöz Batı. Bu dalgın adam, uykunun kimyasal bir olay olduğunu ve bir gün, suyun formülünün H_2O olduğunun bulunduğu gibi, uykunun formülünün de bulunacağını düşünüyordu.

Yıllar sonra (veya yıllar önce, ne farkeder düşle gerçek karışınca) Orhan Pamuk, adamın mezartaşına

Doktor SELAHATTİN DARVINOĞLU

1881 - 1942

RUHUNA FATİHA

yazacak, "Sessiz Ev" adlı romanının başlarında Doktor Selahattin'in karısı Fatma'yı gizlice onun odasına sokacak, üzerinde otuz yıldan fazla çalıştığı, içinde herşeyin olduğu ansiklopedisini karıştırtacaktı.

Sözün burasında, "Sessiz Ev"in sayfaları arasından çıkalım ve Eskihisar'da, bembeyaz boyalı, iki katlı bir evin kapısını çalalım. Bu ev, Osman Hamdi Bey'in yalı köşkünden; içeriden "*Kim o?*" diye seslenen kadın da, Osman Hamdi Bey'in eşi Naile Hanım'dan, yani "Mimozalı Kadın"dan başkası değildir.

Osman Hamdi Bey'in ölümünden sonra varislerince satılan ev, Birinci Dünya Savaşı sıralarında karargah komutanınca kullanılmıştır. Kurtuluş Savaşı'nda, birkaç gün için de olsa, İsmet İnönü burada kalmış ve top tüfek seslerinden uzakta düşler görmüştür. 1933 yılında da Atatürk'ün burayı ziyaret ettiğini, bahçede oturup bülbül seslerini dinlediğini biliyoruz. (Atatürk'le Dr.Selahattin Darvınoğlu'nun doğum tarihlerinin aynı olması, Orhan Pamuk'un gizli bir şifresi, şaşırtıcı bir şakası mıdır yoksa?) 1945'te, düşleri çamlarla konuşan köşkün bahçesinden alevler yükseldiğini görürüz. Neyse ki, yangın ucuz atlatılmış, ama resim atölyelerinin ikinci katı yanmıştır.

Köşkün restorasyonu 1985-87 yılları arasında Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nce yapılmış, 29 Eylül 1987'de "Osman Hamdi Bey Evi ve Müzesi" halkın ziyaretine açılmıştır.

Ey okur, şimdi bir kez daha Nilgün'lü kitabın satırları arasına dalalım. Çünkü Osman Hamdi Bey ile romanın kahramanların-

dan biri olan Dr. Selahattin Darvinoğlu arasında, hatta Eskihisar'la romanın geçtiği Cennethisar arasında ikiz kardeş benzerliği vardır. Daha da ileri gidip suların derinleşmesini bekleyelim: Sessiz Ev, Osman Hamdi Bey'in Eskihisar'daki evinin düşsel bir aynadaki görüntüsünden başka bir şey değildir.

Orhan Pamuk, 1960'larda yaz tatilleri için Bayramoğlu'na geldiği zaman keşfeder Osman Hamdi Bey'in köşkünü. Köşk, o zamanlar kapısı bacalı kapalı, bahçesine girilemeyen, bir anlamda esrarlı, perili bir evdir. Sarmaşıklar ve yabani otlar yalnız bahçeyi değil, yapıyı da sarmıştır.

Bu görüntüler Orhan Pamuk'un beyninde nasıl "Sessiz Ev"e dönüşür, kendisinden dinleyelim:

...Sessiz Ev'i yazarken, öteki kitaplarımda olduğu gibi kafamda birbiriyle uzlaştırmaya çalıştığım iki heyecan vardı: Bir hikaye ve bir edebi sorun. Hikaye olarak, Batılılaşmacı bir Jön Türk'ün, siyasete iyice bulaşmış birinin bir aile kurması ve bunda başarısızlığa uğraması vardı aklımda. Özellikle torunlar aracılığıyla, günümüzde olup bitenleri anlatmak istiyordum. Edebi sorunum ise, birinci tekil şahısla birden çok anlatıcıdan yararlanarak bir hikaye anlatabilmekti. Faulkner, Woolf gibi modernist yazarlardan teslim aldığım bu edebi soruna, fiil zamanlarının çok zengin olduğu Türkçe'de iyi bir karşılık bulunabileceğini düşünüyordum.

Aklımda her zaman bu tür hikayeler ve edebi sorunlar ya da oyunlar vardır. Günün birinde, kafamın dumanları içerisinde, bunlardan bir çift, yani bir hikaye ile bir edebi sorun el ele tutuşup, ağır ağır öne çıkar. Aynı zamanda roman kahramanları da, sesleriyle birlikte kafamda kıpırdanmaya başlarlar. Romana inanmaya başladığım, romanı yazabileceğimi anladığım andır bu. Selahattin Bey'in öfkeli sesini ya da Babaanne'nin içe dönük söylenmelerini iyice işitmeye başladığım zaman, Sessiz Ev'in yazılma serüveni de başladı.

...Sessiz Ev'de çevre, 19.yüzyıl kahramanları gibi, kişiliği çok

çabuk değişen, etkilere açık bir yerdir. Romandaki çevre Gebze, Eskihisar, Darıca, Bayramoğlu ve Tuzla yöresinden oluşur. Çok sevdiğim Gebze'nin sokaklarından, Sessiz Ev'de büyük bir zevkle söz ettim. Kahramanım Faruk'un yemek yediği lokantada ben de yemek yedim, oturduğu kahvede oturdum, sigara içtim. Öte yandan Gebze'de hayali bir arşiv de icat ettim, bunun hayali olmayacağını da düşünerek. Gebze tren istasyonundan, ta Tuzla'ya kadar uzanan, üzerinde Fatih'in öldüğü çayırı, olduğu gibi, fabrikaları, ağaçları ve tren yoluyla birlikte anlattım. Ama başka bir zaman, başka bir kervansarayın kalıntılarını da oraya ekledim. Eklediğim şeye, gördüğüm şeyler kadar inandığım için neyin 'ekleme', neyin 'yaşanmış' olduğunu söylemenin de bir önemi olmadığını düşünüyorum."

Orhan Pamuk'u Gebze'nin sokaklarından bırakıp, deniz kıyısına inelim. Çünkü II.Abdülhamid de, Osman Hamdi'nin peşine bir hafiye "eklemiştir." Osman Hamdi'nin torunu Cenan Sarc'ın anlattığına göre, "zehir hafiyemiz" bir yandan yalı kıyısında balık tutmakta, (ki, henüz Orhan Pamuk Kara Kitap'ı yazıp, Boğaz'ın sularını çekmemiştir!!) diğer yandan da girenin çıkanın çetelesini tutmaktadır. Osman Hamdi bir gün dayanamayıp seslenir: "*Orada üşüyorsun, gel biraz ısın bari...*

Bir roman yazıyor olsaydık, tutar "zehir hafiye"nin torunlarından birisiyle, Osman Hamdi'nin torunlarından birisini, yıllar sonra bir yerde, örneğin bir çay bahçesinde ya da dolmuş durağında karşılaştırır, şoför koltuğuna da Orhan Pamuk'u oturturduk! Kaptan şoför, yolcularını alıp kırmızı Wolksvagen'in dikiz aynasından İstanbul'a bakarken, teypte gizlenen bir kaset kendiliğinden dönmeye başlar, arabanın içine Orhan Gencebay'ın sesi değil, Orhan Pamuk'un sesi dağılırdı:

"*Kitaplarımda anlattığım şeyleri yaşadığımı söylerlerse bana, içimden hepsini uydurduğum söylemek gelir. Beni sevindirmek için, hayal gücümün ne kadar geniş olduğunu söylediklerinde*

ise, tam tersini, yazdığım her şeyi hayattan kopya ettiğimi söylemek isterim. Çünkü, sanırım, şu ünlü "Ne kadarını yaşadınız? Ne kadarını kurdunuz?" sorusunun arkasında, roman yazmanın ve okumanın sihirini öldüren bir suçlama vardır hep. Roman, yaşamla hayalin arasındaki sınırları tanımadığı için çekici bir sanattır. Suçla cezanın olmadığı, cennetle cehennemin birbirine karıştığı bir dünya. Sessiz Ev'de bu bölgenin adını Cennethisar koydum."

"Bir Düğün Gecesi"nin Sonu

1941'in sıcak bir yaz akşamı, kıyı kahvesinde "Aga" marka radyodan Rumeli havaları dinleyen Eskihisarlı balıkçılar, denizde yüzen garip bir yaratığın kıyıya çıktığını görürler. Kapkara bir su gulyabanisi kumsaldan yola geçmiş, köyün içine girmiştir. Herkeste şafak atar. İskambil kağıtları masada kalır, zarlar tavlaya yapışır, çaylar buz gibi olur. Ay buluttan çıkınca, yaratığın bir manda olduğunu şaşkınlıkla görürler. Manda, köylüleri peşine takacak, Gebze'ye giden uzun yokuşu tırmanacak, rahmetli dedem Şakir Ağa'nın ahşap evinin bahçe kapısında duracak, oracığa çökecektir.

Mandanın adı Marsık'tır ve birkaç yıl önce dedemle dört küçük çocuğunu ki, biri de altı yaşındaki babamdır Silistre'den Gebze'ye, yüklü arabayı çekerek getirmiştir. Körfez'i yüzerek geçip Eskihisar'a çıktığı geceden bir hafta önce, Karamürselli bir çiftçiye satmıştır onu dedem. Bu inanılmaz dönüşten sonra çiftçiye parasını geri verir ve hayvanı ölene kadar kapısından

ayırmaz. "*Ölürken*" demişti dedem, "*gözleri yunus balığının gözleri gibi olmuştu.*" Dedemin yaşamı boyunca hiç yunus balığı görmediğini o zamanlar bilmiyordum.

Marsık'ı denizden çıkan bir canavar sanan Eskihisarlı balıkçıların "İkinci Cihan Harbi" haberlerini dinledikleri radyonun düğmelerini şöyle bir karıştıralım. Cızırtılar arasından hoparlörü yırtan bir tren düdüğü gelmekte, ardından kulağımıza Cevat Çapan'ın sözleri çalınmaktadır:

"*Haydarpaşa'dan doğuya doğru ilerleyen her tren, nedense zaman içinde hep geçmişe götürür beni. Kızıltoprak'tan başlayarak dizi dizi yükselen gökdelenler yerine, kameriyeli bahçelerinde sarmaşık güllerle hanımeli yetiştirilen ahşap köşkler, Bostancı'dan sonra belirmeye başlayan yazlık gazinolar ve plajlar canlanır gözümde. Pendik'ten sonra daha da telaşlanırım. Çünkü Gebze istasyonuna yaklaşmaktayızdır. Yıllarca önce ilkokulu bitirinceye kadar oturduğumuz Darıca'dan ıstanbul'a gitmişsek, dönüşte bu istasyondan kalkan kaptıkaçtılarda bir yer bulmak zorundayızdır. Ama artık Darıca'da oturmuyoruz. Yolculuk da Ankara'ya ya da Eskişehir'edir. Olsun. Çocukluk ülkesinin sınırları daha aşılmamıştır. Gebze'yi biraz geçince, sağda yeniden deniz belirir. Ama denize doğru uzanan yamaçlarda çam ağaçları ve vadinin öbür yanında yıkık bir kale, yitirilmiş bir çocukluk cennetine götürmeye yeter bazı yolcuları. Zaman II.Dünya Savaşı'nın yoksulluk yıllarıdır. Darıca 2074 nüfuslu, 530 haneli bir bucak. Rumlar zamanında çirozu ünlü bir balıkçı kasabasıymış. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Rumlar gitmiş, onların yerine Giritli, Dramalı göçmenler gelmiş. Nüfusun üçte biri de eski yerli Türkler. Elektriği, suyu olmayan bakımsız bir köy. Rumlardan kalma ilkokulda düzenlediğimiz müsamereler tek eğlencemiz. Bir de arada bir gelen cambazlar ve karagöz. Ama bunlardan da önemlisi, yılda bir Eskihisar'daki Hıdrellez sefaları. Ancak yasak bir bölgeyi aşarak gidilebilen bir yer olduğu için ayrı bir çekiciliği vardı Eskihi-*

sar'ın. O yıllarda Darıca 10.Topçu alayının birlikleri ve bataryaları Darıca'yla Eskihisar arasındaki yasak bölgedeydi. Bu yüzden kırlarda kendilerine yeni oyun alanları arayan çocuklar ne zaman Kastanaki'nin sebze bahçesini geçip zeytinliklere dalsalar, nöbetçi askerler tarafından geri çevrilirlerdi. Oysa biraz daha ilerleyebilseler, Eskihisar'ın çamlık yamaçlarına ulaşabilirlerdi. Belki de bu nedenle, her 6 Mayıs günü ya kaptıkaçtılarla ya da daha iyisi, balıkçı tekneleriyle Eskihisar'a gidilir, çamların altına yaygılar serilir, kuru köfteler, yalancı dolmalar, borulu gramofonlardan yükselen oyun havaları ve gazellerle eğlenilirdi. Eskihisar'da daha önce kapatılan bir de çimento fabrikası olduğunu hayal meyal hatırlıyorum. İşte bu fabrikanın kantinini işleten Mehmet Bey babamın arkadaşıydı. Arada bir babam Darıca'dan şoför Ali'nin '26 model Ford arabasıyla Eskihisar'a giderken beni de götürür, onlar Mehmet Bey'le akşamsefaları açan bahçede rakı içerlerken ben de fıskiyeli havuzun başında oynardım. Bu bahçenin Osman Hamdi Bey'in köşkünün bahçesi olduğunu yıllar sonra öğrendim."

Küçük Cevat Çapan'ın bahçesinde türlü yaramazlıklar yaptığı Osman Hamdi Bey'in Eskihisar'daki köşkü, bugün "Müze" olarak kullanılmakta, ancak içinde büyükçe bir aynalı komodin dışında hiçbir eşya bulunmamaktadır. Köşkün önüne üzeri reklam panosu gibi kullanılan çirkin bir dalgakıran yapılmış, yakınındaki o güzelim asmalı "Aydın'ın Kahvesi" yıkılmış, restore edileceği yerde, yerini beton bir çarşafa bırakmıştır. Topçular feribotuna yetişmeye çalışan arabaların kornaları, bahçenin sabahları öten son bülbülünü de kaçırmak üzeredir.

Osman Hamdi Bey, azrailin kendisine çengel attığını hissettiği günlerde, Eskihisar'a gömülmeyi vasiyet etmiş, öldüğünde köşkün arkasındaki tepeye gömülmüş, başucuna da isimsiz bir Selçuklu mezartaşı dikilmiştir. Çevresi son derece bakımsız ve korumasız bir haldedir ki, bu aydınlarımıza verdiğimiz değerin de bir ölçüsüdür. Gerçi yaşarken de Osman Hamdi Bey'e rahat

verdiğimiz pek söylenemez. Müze müdürlüğünün 25. yıl kutlamasında, Avrupa'dan yağan tebrik telgrafları dönemin padişahı Abdülhamid'i pirelendirince, saray jurnalcisini Osman Hamdi Bey'e yollamış, Avrupalıların gözündeki itibarının neden böyle yüksek olduğu konusunda bilgi (!) almıştır.

Eskihisar'ın gizli konuklarından birisi de, Adalet Ağaoğlu'dur. Yazar, 1977 yılında "Bir Düğün Gecesi" adlı romanını bitirebilmek için Eskihisar'a gelir. Romanı dört kez yazmış, bir türlü sonunu bağlayamamıştır. Eskihisar'da sessiz, hiç kimsenin kendisini rahatsız etmediği, bir filmin ya da bir tiyatronun onu ayartmadığı, gündelik ev işlerinin zamanını çalmadığı bir buçuk ay geçirir. Kaldığı otelde sular akmadığı için, dişlerini bile şişe suyu ile fırçalar. Ama öylesine rahat ve huzurludur ki, "Bir Düğün Gecesi"nin düğününü burada yapar ve kitabı başgöz eder. Kitabı istediği biçimde bitirirken, en büyük yardımcısı doğa olur. "Bir Düğün Gecesi"nin boğucu, bunaltıcı, kültür karmaşası içindeki bol sigara dumanlı atmosferinden onu Eskihisar-Gebze arasında yaptığı uzun yürüyüşler kurtarır. Bilen bilir, Ağaoğlu iyi bir uzun yol yürüyüşçüsüdür.

Belki üzücü olacak ama, yazımızı cenaze alayı ile bitirelim: Osman Hamdi Bey'in cenazesi Kuruçeşme'deki yalısından alınıp Şirket-i Hayriye vapuruyla Sirkeci rıhtımına getirilir. Namaz için Ayasofya Camii'ne doğru giden kalabalıkla birlikte, tabutun önünden kimler yürümüşlerdir dersiniz?

Mevlevi dervişleri...

Yolun Sonu

"Rahmetli de Sollardı"

Gece, ormanın içinden geçen dar asfalt yolda ilerleyen otobüsün saçlarını tarıyordu. Benim gibi silik tavan ampulünün ışığı altında kitap okumaya çalışan bir uykusuzla, gözlerini far ışıklarının kuyruğuna takmış, şoförün uyuyacağı endişesiyle uykusu kaçmış orta yaşlı bir kadından başka, tüm yolcular uykunun düş dolu kuyusuna inmişlerdi. Birden bir çarpma sesiyle birlikte otobüsün ön camı kana bulandı. Kaptan şoför ayağını gazdan çekip yavaşlayarak sağa yanaştı. Cam kırılmamıştı, ama ne olduğunu bilmediğimiz bir yaratığın camdaki kanlı izi bizi dehşete düşürmüştü. Muavin ve birkaç *"cengaver"* yolcu ile birlikte, el fenerleriyle yolu araştırmaya başladık. Camdaki izden ve yerdeki tüylerden anlaşıldığına göre iri bir kuştu bu. Çarpmanın şiddetiyle yere düşmüş, yolun kenarındaki bariyerlerin altından bir top gibi uçuruma yuvarlanmıştı. Kimi yolcular kuşun göç edememiş bir leylek olduğunu, kimileri yolunu şaşırmış bir martı olduğunu söylerken, şoför sinirli bir sesle muavine, *"Cafer "* diye bağırdı. *"Sil şu allahın cezası hayvanın kanını camdan! Rezil etti arabayı! "*

Hepimiz buz kestik. Arkalarda oturan yaşlı bir adam, zorlukla ayağa kalkarak *"Oğlum"* dedi, *"Sen bir kukumav öldürdün. Karanlıkta yiyecek bulmak için dolaşıyordu. Biz onun ülkesine girdik ve canını aldık. Sen onun ölüsüne küfrettin. Artık kurtulmaz başın beladan!"*

Yolun sonuna kadar kimse uyuyamadı.

Haftalar sonra gazeteleri karıştırırken, o inanılmaz haberi gördüm. Otobüsün şoförü, bir sinemada film izlerken ölmüştü. Ölüm nedeni önce anlaşılamamış, yapılan otopside solunum borusunda kuş tüyleri bulunmuştu. Muavini de, son günlerinde düşlerinde kendisini uzun bacaklı siyah kuşların kovaladığından söz ettiğini söylemişti. Hatta öldüğü gün garip bir şey olmuş, sabahleyin otobüsün yanına geldiklerinde her yanının kuş pislikleriyle kirletildiğini görmüşlerdi. Gazetede şoförün ve muavinin fotoğrafı da vardı. Haberin sonunda, şoförün ölü bulunduğu filmin adı yazıyordu: "OTOBÜS / Yönetmen -TUNÇ OKAN"

Çok zaman sonra, şiir kitaplarını okurken, birçok şairin kuşlarla aynı yükseklikte yol alan o otobüsün gizli yolcularından olduğunu öğrenecektim. Bunlardan biri, Kütahya'da eflatun kakalı çocuklar olduğunu, Van'da kamyonları güreşçi develer gibi süslediklerini, İstanbul'da minarelerin lirik, köprülerinse diyalektik olduğunu bilen, tutkularıyla yalnızlığını adlandıran Cemal Süreya idi. İlk *"şiir ihtiyacı"* molamızı onun "Göçebe"sinde verelim

Kargapazarı dağlarını dolanan yaşlı ve öfkeli bir
otobüsteyim
Jandarma daima nesirde kalacaktır
Eşkiyalar silahlarını çapraz astıkça türkülerine
Ve bu dağlar böyle eşkiya güzelliği taşıdıkça
Patronunun karısını zimmetine geçirip
Amasya'dan Kars'a kaçmakta olan bir sayman
yardımcısıyla

Alevilikten konuşuyoruz uzun süre
Yanındaki hep bir gazetede Marilyn Monroe'nun
resimlerine bakıyor
Marilyn Monroe öldü diyorum ona
Ölümü siyah bir kakül gibi alnına düşürmesini bildi
Şimdiyse Cennette Nietzsche'nin metresi olması gerekir
Bunları diyorum daha ne varsa diyorum "

Otobüsün orta sıralarında ise, muavinin arka cama astığı Müjde Ar posterini yüreğine, Orhan Gencebay posterini kulağına yazmış olan Refik Durbaş oturmaktadır. Ezberinde acının kilometre taşları. Ezberinde *"kuzu kurdun yol Ford'un bu gece"* Ezberinde *"kes hızını ağlatma el kızını"* İkinci molayı ona bırakalım, çünkü "Çaylar Şirketten"

İstanbul-Ankara-Kayseri
Adana-Antep-Mardin
Bursa-İzmir-Bodrum
üç yıldır gider gelirim
302 Mercedesin arka koltuğunda
ne yattığım yer belli
ne içtiğim su
gecem saçları ağarmış bir mavi kuş
gündüzüm anıları yitik bir yeşil rüzgar
gider gelir üç yıldır içimde
dudakları çatlamış bir umut
gözleri görmez acılar "

Direksiyonu İkinci Yeni kentine kıralım şimdi. Orada, "Göğe Bakma Durağı"nda bizi, insanın bir çiçeğe durmadan baksa bile tükeneceğini en iyi bilen şair, Turgut Uyar beklemektedir

Şimdi otobüs gelir biner gideriz
Dönmeyeceğimiz bir yer beğen başka türlüsü güç
Bir ellerin bir ellerim yeter belliyelim yetsin
Seni aldım bana ayırdım durma kendini hatırlat
Durma kendini hatırlat
Durma göğe bakalım "

Turgut Uyar'ın sevdiceği göğe bakabilir ama, bir otobüs şoförü direksiyondayken yalnızca yola bakmalıdır. Çünkü karşısına her an bir şiir çıkabilir. Bir şiiri ezmek korkusu da, nice omzu yıldızlı şoförün uykusunu kaçırmıştır. Şiirleri zeytin gibi ezeceklerini sananlar ise, tanklarını zeytin ağaçlarına çarpmışlar, ağır yaralanmışlar, hekimler bedenlerinden ne çok şiir çekirdekleri çıkarmışlardır.

"Göğe Bakma Durağı"ndan kalkarken, otobüsümüzün yanından, vay canına, 45 model bir tapon Ford kamyon paldır küldür geçer ki; dikiz aynamızı zor kurtarırız gölgesinden. Şoförü Ahmet, *"delibozuk bir uçurtma"* gibidir, *"çirkefliğin daniskası"* da ondadır. Kamyonun arkasına da, el yazısı ile *"RAHMETLİ DE SOLLARDI"* yazmıştır. Ahmet, Ford'u Dinar yolunda devirecek, son nefesinde ıslanmış Dinar bandosu gibi sesler çıkaracak, Can Yücel de kamyona Ahmet'in ardından *"Böyle bok yoluna gidecektin madem / Bari ben çiğneyeydim seni "* dedirtecektir. Gerçi *"Biz otobüsçüyüz, kamyonlardan bize ne?"* diyenleriniz çıkacaktır ama, yazımıza bu kamyonu sokmamızın nedeni, çıkardığı gürültüyle arkada uyuyan ikinci şoförümüzü uyandırmasıdır. İkinci soförümüz Kemal Özer, gözlük camlarının buğusunu silecek ve bir *"uzunyol sürücüsü"* olarak kaptan koltuğunu devralacaktır

...Ben bir uzunyol sürücüsü
geçerken kır evlerinin önünden
yeni açmış bir gül çıkar karşıma
ilk kez ben duyarım kokusunu

...Ben bir uzunyol sürücüsü
yolum düştükçe ovalara
sönmeye yüz tutmuş çoban ateşlerinden
çekirgeler alırım avuç avuç
ışığa boğsun diye düşlerini
kara bir uykuda çırpınanların "

Kimileri kara bir uykuda çırpınırken, Süreyya Berfe de bavullarıyla yolun kenarında beklemekte, kendisini es geçen otobüslere fena bozulmaktadır. Bu durum karşısındaki tavrını *"Kıl oldum abi!"* sözleriyle değil, aşağıdaki "şiir çalışması" ile belirtir

" Garajlara uğramayan
yoldan yolcu almayan
burunsuz ama
burnu büyük yapmacık otobüslerde
türkü dinlenmiyor "

Son molamızda otobüsümüze gizlice bir yolcu biner. Arkalarda oturanlar uzun boylu, gözlüklü, yüzünde yeni bir hayatın anlamını taşıyan bu kaçağı yaka paça indirmeyi düşünürlerse de, elinde sayfaları arasından ışıklar saçan bir kitap tuttuğunu farkederek vazgeçerler. Gizemli yolcunun yanına oturduğu ve otobüsümüze profesör kontenjanından binmiş olan Tahsin Yücel, kendi kendine bir şeyler mırıldanan bu adamın söyledikleri-ni iyice duyabilmek için kulaklarını uzun dalgaya ayarlar

...Otobüslere bindim, otobüslerden indim, garajlarda gezindim; otobüslere bindim, otobüslerde uyudum, günleri gecelere yetiştirdim; otobüslere bindim, kasabalarda indim, günler boyu karanlığın içine gittim ve dedim ki kendime, nasıl da kararlıymış bu genç yolcu kendisini o bilinmeyen ülkenin eşiğine götürecek yollarda sürüklenmeye.

...Gece! Uzun, upuzun rüzgarlı gece. Penceremin karanlık ay-

nasından köyler geçti, daha karanlık ağıllar, ölümsüz ağaçlar, kederli benzinciler, boş lokantalar, sessiz dağlar, telaşlı tavşanlar. Bazan, pırıl pırıl bir gecede uzaktaki titrek bir ışığa uzun uzun bakar, ışığın aydınlattığını hayal ettiğim bir hayatı dakika dakika düşler, Canan'la kendime o mutlu hayatta bir yer bulur ve otobüs titrek ışıktan uzaklaşmaya başladığı zaman, tir tir titreyen koltuğumda değil, o çatının altında olmak isterdim. Bazan benzincilerde, mola yerlerinde, araçların birbirlerini saygıyla beklediği kavşaklarda, dar köprülerde gözlerim yanımızdan ağır ağır geçen otobüsün yolcularına takılır, aralarında Canan'ı gördüğümü hayal eder ve hayalime inançla bağlanarak o otobüse nasıl yetişip, nasıl araca binip Canan'ı kucaklayacağımı kurardım. Bazan da, öyle yorgun umutsuz hissederdim ki kendimi, öfkeli otobüsümüz bir geceyarısı tenha bir kasabanın dar sokaklarında dönerken yarı açık perdelerin aralığından gördüğüm masada oturup sigara içen adam olmak isterdim. Ama bilirdim asıl başka bir yerde, başka bir zamanda, orada olmak istediğimi.

Orada, kazanın canhıraş patlamasından sonra ölenler ve ölüler arasında, ruhun gövdeden ayrılmakla ayrılmamak arasında kararsız kaldığı mutlu hafiflik anında...Yedi kat göğe çıkıp gezintiye hazırlanmadan önce, kan gölleri ve cam kırıklarıyla başlayan ve dönüşü olmayan ülkenin eşiğinden karanlık manzaraya gözlerimi alıştırmaya çalışırken zevkle düşüneceğim Acaba içeri girsem mi, girmesem mi ? Geri dönsem mi, gitsem mi? Nasıldır acaba öteki ülkenin sabahları? Nasıldır acaba yolculuğu büsbütün bırakıp dipsiz gecenin karanlığında kaybolmak? Kendimden çıkıp bir başkası olacağım ve belki de Canan ile kucaklaşacağım o eşsiz zamanın hüküm sürdüğü ülkeyi düşününce ürperir, dikişli alnımda, bacaklarımda bundan sonraki beklenmedik mutluluğun sabırsızlığını hissederdim. Ey gece otobüslerine binenler, mutsuz kardeşler, biliyorum sizlerin de aynı yerçekimsizlik zamanını aradığınızı "

Yeni yolcunun son cümleleri Tahsin Yücel'i dehşete düşürür, yanındakinin sesi de ona yabancı gelmemiştir. Tam o sırada yanla-

rından geçen bir kamyonun farları yeni yolcunun yüzünü aydınlatır. Yücel, hayalet görmüşçesine koltuğundan fırlar, gider şoförün yanındaki tek kişilik boş koltuğa oturur. Muavinden kolonya ister. O, bu kötü sürprizin etkisinden kurtulmaya çalışırken, kolonyanın uçan kokusundan dağılan bir melek, ışıklı küçük parmağıyla otobüsün buğulu camlarına yeni yolcunun ve kitabın adını yazmaya başlamıştır bile "ORHAN PAMUK / YENİ HAYAT"

Bayanlar, baylar! Yazının burasında sakın ha karşıdan karşıya geçmeye yeltenmeyiniz! Çünkü, üzerlerinde *"Beni bu güzel havalar mahvetti", "Yırtılan ipek sesiyle", "Emperyal Oteli", "Bir Gün Mutlaka", "Dün Dağlarda Dolaştım Evde Yoktum "* vb. şiirsel sloganlar yazılı iki tane çılgın otobüs yolun canına okumaktadır. Birinci otobüsün şoför bölmesinin üstünde "LÜTFEN ŞOFÖRLE KONUŞMAYINIZ" yazmaktadır. Şöförün ceketinin iç cebinde, üzerinde *"anımsıyorum / çarpışan iki uzunyol otobüsü gibi / son anda gördük birbirimizi / yürek boşluğuma girdiniz uzayda sürüklenen uydu hızıyla "* yazılı bir not bulunmakta, ehliyetinin isim bölümünde de silik bir Akgün Akova yazısı okunmaktadır. İkinci otobüsün şoförü de, dikiz aynasına bordo mavili havlu asmış olan Sunay Akın'dır. Onun da aklında *"Benden kısadır boyun / bir köy otobüsünün / dağa tırmanması gibi uzanırsın / dudaklarıma "* dizeleri vardır. Otobüs yazımızı dördüncü vitese takmadan önce, şiir adına üç kez korna çalarak ve bir Karadeniz esprisini anımsayarak, Akın'ın başının hemen üstündeki yazıyı okuyalım "LÜTFEN ŞOFÖRE YANIT VERMEYİNİZ ! "

Kaynakça

KAPLUMBAĞALI YAZILAR

Aydın ve Kaplumbağa

•"Düşünce Özgürlüğü ve Türkiye" (Ortak Kitap), Can Yayınları, 1995.

Kaplumbağa Terbiyecisi

•Reynold Feldman & Cynthia Voelke / "Dünyanın Adsız Bilgeleri", Anahtar Kitaplar, 1994.

Su Düşünürü

•Reynold Feldman & Cynthia Voelke / "Dünyanın Adsız Bilgeleri", Anahtar Kitaplar, 1994.

•Russell Hoban / "Kaplumbağa Güncesi", Türkçeleştiren: Armağan İlkin, Yapı Kredi Yayınları, 1992.

•"Akdeniz Ölümü Kokluyor", Cumhuriyet Gazetesi Bilim Teknik Eki, Sayı: 416, Nisan 1995.

•Seyhan Erözçelik / "Yeis ile Tabanca", Şiir Atı Yayıncılık, 1986.

•Hulki Aktunç / "Büyük Argo Sözlüğü", AFA Yayınları, 1990.

Yanan Kaplumbağaları Hangi Yağmur Söndürebilir ki?

•Necati Cumalı / "Viran Dağlar", Çağdaş Yayınları, 1994.

Kör Kaplumbağanın Görme Sevinci

•Sartre, Sartre'ı Anlatıyor "Filozofun 70 Yaşındaki Otoportresi", Yapı Kredi Yayınları, 1994, Türkçeleştiren: Turhan Ilgaz.

•"Kör Yazarın Görme Sevinci", Cumhuriyet Gazetesi Bilim Teknik Eki, 17 Haziran 1995.

•Suat Kemal Angı / "Göl Balıkları ve Orta Yaşlı Kelebekler", Cem Yayınları, 1994.

•Bülent Topaloğlu / "Kaplumbağaların İzinde 25 Gün", Cumhuriyet Gazetesi Bilim Teknik Eki, 28 Ocak 1989.

•Yannis Ritsos / "Şiirler", Türkçeleştiren: Özdemir İnce, Varlık Yayınları, 1983.

Toshanım ve Tosbey!
•Can Yücel / "Beşibiyerde", Adam Yayınları, 1985.
•Negatif Dergisi, Temmuz-Ağustos 1995, Sayı: 9.
•Akın Ok / "68 Çığlıkları", Broy Yayınları, 1994.
•Akın Ok / "Türk Sinemasında Film Müzikleri", Arion Yayınları, 1995.
Sumela Manastırı'ndaki Taşkıran Çiçeği
•Ömer Şen / "Bulutlardaki Manastır: Sumela", Three & M-B&Z Yayınları, 1994.
•Heath W.Lowry / "Trabzon Şehrinin İslamlaşma ve Türkleşmesi", Türkçeleştirenler: Demet ve Heath Lowry, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1981.
•Williams Carlos Williams / "Bütün Şiirlerinden Seçmeler", Türkçeleştiren: Güven Turan, Kavram Yayınları Yeryüzü Şairleri Dizisi, 1995.
•Umberto Eco / "Gülün Adı", Türkçeleştiren: Şadan Karadeniz, Can Yayınları, 1993.
Güzel Atlar Ülkesi
•İlhan Berk / "Taşbaskısı", Adam Yayıncılık, 1982.
•Juan Goytisolo / "Yeryüzünde Bir Sürgün", Türkçeleştiren: Neyire Gül Işık, Metis Yayınları, 1993.
•Ursula K. LeGuin / "Atuan Mezarları", Türkçeleştiren: Çiğdem Erkal İpek, Metis Yayınları, 1995.
•Yorgo Seferis / "Bütün Şiirleri", Türkçeleştirenler: Herkül Milas / Özdemir İnce, Varlık Yayınları, 1990.
•Yorgo Seferis / "Üç Kırmızı Güvercin", Türkçeleştiren: Cevat Çapan, Evrim Sanat Galerisi Yayınları, 1985.
•Yorgo Seferis / "Kapadokya Kiliselerinde iç Gün", Türkçeleştiren: Samih Rifat, Yapı Kredi Yayınları, 1995.
•Murat E.Gülyaz & Halis Yenipınar / "Kapadokya Kaya Yerleşimleri ve Yeraltı Şehirleri", Dünya Kitap Kırtasiye Turizm Yayınları.
•Ömer Şen / "Bulutlardaki Manastır: Sumela", Three&M-B&Z Collection Kültür Yayınları, 1994.
•Dostoyevski / "Karamazov Kardeşler", Türkçeleştiren: Nihal Yalaza Taluy, Adam Yayınları, 1993.

BIÇAKLI YAZILAR
Aşk Şarkıları Söyleme Bana, Annemi Uyandıracaksın
•Özdemir Asaf / "Bir Kapı Önünde", Adam Yayınları, 1982.
•Cevat Çapan / "Sevda Yaratan", Adam Yayınları, 1994.
•Atilla Erden / "Balıkesir ve Çanakkale Türkmenlerinde Ölüm", Argos Dergisi, Mayıs 1989, Sayı: 9.
•Burak Eldem / "Mayıs Çiçeğinden Barış Türküsüne: Joan Baez", İmge Yayınları, 1986.
Bir Hançerin Paslanırken Çıkardığı Gürültü
•Hulki Aktunç / "Istıraplar Ansiklopedisi", Oğlak Yayınları, 1994.
•Pablo Neruda / "Yaşadığımı İtiraf Ediyorum", Türkçeleştiren: Ahmed Arpad, Alan Yayıncılık, 1983.
•Hayati Baki / "Öldürülen Şairler Kitabı", Promete Yayınları, 1994.
•Ahmed Arif / "Hasretinden Prangalar Eskittim", Cem Yayınları, 1993.
•Ülkü Tamer / "Yanardağın Üstündeki Kuş", Can Yayınları, 1986.

Çılgınlığın Keşfi
•Flora Rheta Schreiber / "Kunduracı", Türkçeleştiren: Kayhan Şentin, Cep Kitapları, 1984.
•Metin Kaçan / "Ağır Roman", Metis Yayınları, 1990.
"Ağır Roman "Şiddetçeye Çevrildi
•Diana Scully / "Tecavüz : Cinsel Şiddeti Anlamak", Metis Yayınları, 1994.
•Murathan Mungan / "Omayra", Metis Yayınevi, 1993.
Isıtarak Bıçağını Karnının Altında
•Sedat Şanver / "Haremdeki Kadınlar", Toplumsal Araştırmalar Kültür ve Sanat İçin Vakıf İzmir Şubesi Yayını, 1994.
•İlhan Tülman / "Cellat Kurban Soytarı", Toplumsal Araştırmalar Kültür ve Sanat İçin Vakıf İzmir Şubesi Yayını, 1994.
•Yannis Ritsos / "Şiirler", Türkçeleştiren: Özdemir İnce, Varlık Yayınları, 1983.
•Yeni Türkü / "Külhani Şarkılar" CD Kataloğu, Göksoy Plakçılık, 1994.
Son At ve Kurtlar
•Onat Kutlar / "Yeter ki Kararmasın", De Yayınevi, 1984.
•Onat Kutlar / "Pera'lı Bir Aşk İçin Divan", Cem Yayınevi, 1981.
•Halil Nebiler'in Hikmet Cebenoyan ile yaptığı konuşma, Cumhuriyet Gazetesi, 13 Ocak 1995.
Şiirin İçinde Bükülen Bıçak
•Orhan Kahyaoğlu & Sinan Güler / "Pink Floyd", İmge Yayınevi, 1984.
•Nâzım Hikmet / "Memleketimden İnsan Manzaraları", Bilgi Yayınevi, 1987.
•Nâzım Hikmet / "Kuvayi Milliye", Adam Yayınları, 1989.
•Eduardo Galeano / "Kucaklaşmanın Kitabı", Türkçeleştiren: Nihal Yeğinobalı, Can Yayınları, 1994.

OYUNCAKLI YAZILAR
Elime Ne Geçerse Oyuncak Yaparım
•Ece Ayhan / "Yort Savul", Adam Yayınları, 1982
•Sunay Akın / "Makiler", Cem Yayınları, 1989
•Selim İleri / "Türkan Şoray : Bir Yıldızın Yörüngesinde", Argos Dergisi, Şubat 1990, Sayı: 18.
•Erdil Yaşaroğlu / "Komikaze", Joker Yayınları, 1992.
•İlhami Soysal / "20.Yüzyıl Türk Şiiri Antolojisi", Bilgi Yayınevi, 1983.
•Bekir Onur / "Oyuncaklı Dünya", Verso Yayıncılık, 1992.
•Metin Altıok / "Yel ve Gül", Can Yayınları, 1993.
Ya Canını Ya Oyuncağını
•Bekir Onur / "Oyuncaklı Dünya", Verso Yayıncılık, 1992.
•Cengiz Bektaş / "Onu Birden", Cem Yayınları, 1990.
•Langston Hughes / "Seçme Şiirler" Türkçeleştiren: Ergin Koparan, Yön Yayınları, 1993.
•Turgay Fişekçi / "Dip Sevgi", Adam Yayınları, 1994.
Bana Bir Oyuncak Alanın Çocukluk Arkadaşı Olurum
•Bekir Onur / "Oyuncaklı Dünya", Verso Yayıncılık, 1992.
•Roland Barthes / "Çağdaş Söylenler", Türkçeleştiren: Tahsin Yücel, Hürriyet Vakfı Yayınları, 1990.

•Hasan Tekeli / "Bilgi Çağı", Simavi Yayınları, 1994.

ESKİHİSAR ÜÇLEMESİ

Taşlarla Yatan Adam

•Sunay Akın / "Makiler", Cem Yayınları, 1989.
•"Osman Hamdi Bey ve Dönemi" Sempozyumu 17-18 Aralık 1992, Yayına Hazırlayan: Zeynep Rona, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1993.
•Asım Bezirci / "Orhan Veli", Altın Kitaplar Yayınevi, 1991.

Düşleri Çamlarla Konuşan Ev

•Orhan Pamuk / "Sessiz Ev", Can Yayınları, 1990.
•Orhan Pamuk & Akgün Akova, "Sessiz Ev Üzerine" Söyleşi Bant Kaydı, 31 Ağustos 1991, Osman Hamdi Bey Evi, Eskihisar - Gebze.
•"Osman Hamdi Bey ve Dönemi" Sempozyumu 17-18 Aralık 1992, Yayına Hazırlayan: Zeynep Rona, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1993.

"Bir Düğün Gecesi"nin Sonu

•Adalet Ağaoğlu / "Bir Düğün Gecesi", Simavi Yayınları.
•"Osman Hamdi Bey ve Dönemi" Sempozyumu 17-18 Aralık 1992, Yayına Hazırlayan: Zeynep Rona, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1993.

YOLUN SONU

Rahmetli de Sollardı

•Cemal Süreya / "Sevda Sözleri", Can Yayınları, 1984.
•Refik Durbaş / "Bir Umuttan, Bir Sevinçten", Can Yayınları, 1984.
•Turgut Uyar / "Büyük Saat", Can Yayınları, 1984.
•Kemal Özer / "Çağdaş ve Boyun Eğmeyen", Can Yayınları, 1985.
•Orhan Pamuk / "Yeni Hayat", İletişim Yayınları, 1995.

Bu kitapta yer alan yazılardan,
"Ağır Roman Şiddetçeye Çevrildi"
dışındakilerin tümü 1994-1995 yıllarında
Milliyet Sanat Dergisi'nde
yayınlanmıştır.

İlk şiirimin yayınlandığı 1984 yılından başlayarak, tam on bir yıl düzyazıya hiç bulaşmadım. Büyük bir inatla şiirin gözbebeğine yüzümü resmetmeye çalıştım. Şiirle büyüdüm, şiirle küçüldüm. Güneşten ısınmış taşların üzerine, yaban hayvanlarının kardaki ayak izlerine, sevgilimin dünyanın en güzel S harfi olan sırtına, su içerken öldürülenlerin mezartaşlarına şiirler yazdım. Evrenin gördüğü uzun bir düş olan zamanı, yeryüzünü yaşanılır kılan emeği, yüreğimin ilk yaza duyduğu umudu ve en çok da doğduğum gün ebemin yüzüme çizdiği o bıyık altından gülüşü koydum onların içine. Şiirden esirgediğim zamanlarda, onu aldattığımı düşündüm. Ama zamanla yaşadıklarım, okuduklarım ve düşlediklerim beni öyle yerlere götürdü ki, sözcükler şiirin belleğine sığmaz oldu. Sonunda, beni bir uçurumun kenarına götürüp, eğer onları da yazmazsam aşağıya atacaklarını söylediler. Bir şiire baktım, bir de onlara...

"Bunları yazarsam, sizlere kuma getirmiş sayılmam, değil mi?" diye sordum şiire.

"Sen bize değil, uçuruma bak, uçuruma!..Şaşkın herif" diye yanıtladı.

Uçuruma baktım ve bu kitaptakileri yazdım.

ISBN 975-348-088-1

